ପ୍ରଭୁଷୁଣୀ

କଟକ ପବ୍ଲିଶିଂ ହାଉସ୍

ସଂଚୟିତା

ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

ଅନୁବାଦକ

ଶ୍ରୀ ଚତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ

ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମହାନ୍ତି

କଟକ ପବ୍ଲିଶିଂ ହାଉସ୍,

ବାଲୁବଜାର, କଟକ—୨

ତୃତୀୟ ପ୍ରକାଶ

୧୯୮୦

ମୂଲ୍ୟ ତିନି ଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ମୁଦ୍ରାକର

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ମହାନ୍ତି

ନଉ ପବ୍ଲିଶିଂ ପ୍ରେସ୍

ବାଲୁବଜାର, କଟକ—୨

ଦି' ଭଉଣୀ

ଶର୍ମିଳା

ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଥରେ କହୁଥିଲେ, ନାରୀ ଦୁଇ ଜାତିର ଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଜାତି ପ୍ରଧାନତଃ ମା', ଅପରଟି ପ୍ରିୟା ।

ଏହି ଦୁଇ ଜାତିକୁ ଋତୁ ସହିତ ତୁଳନା କରି ଦେଖିଲେ, ମା ହେବ ବର୍ଷାଋତୁ । ସେ ପାନୀୟ ଦିଅନ୍ତି, ଖାଦ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି, ତାପ ନିବାରଣ କରନ୍ତି, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଲୋକରୁ ଆପଣାକୁ ବିଗଳିତ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଶୁଷ୍କତାରେ ରସ ଭରି ଦିଅନ୍ତି, ସକଳ ଅଭାବ ସେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ।

ପ୍ରିୟା ହେଉଛି ବସନ୍ତ ଋତୁ । ତା'ର ରହସ୍ୟ ଅତି ଗଭୀର, ତା'ର ମାୟାମନ୍ତ୍ର ଅତି ମଧୁର । ତା'ର ଚଞ୍ଚଳ ଲହୁ ଭିତରେ ଢେଉ ଖେଳାଇ ଦିଏ । ସେ ଏକାବେଳକେ ଚିତ୍ତର ମର୍ମସ୍ଥଳରେ ପହୁଞ୍ଚି ଯାଇପାରେ, ଯେଉଁଠି ସର୍ବ ଦେହ ଓ ସର୍ବ ମନରେ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ବାଣୀ ବଜାଇ ପାରିବା ଭଳି ଏକ ଝଙ୍କାର ଲାଗି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବୀଣାର ଏକ ନିଭୃତ ତାର ନୀରବରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଏ ।

ଶଶାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଶର୍ମିଳା ହେଉଛି ମାଆ ଜାତିର ।

ଶାନ୍ତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି—ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ସେଇ ଆଖିର ଚାହାଣୀ, ଜଳଗର୍ଭ ନୂତନ ମେଘପରି ନଧର ଦେହ, ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶ୍ୟାମଳ । ସିନ୍ଥାରେ ସିନ୍ଦୂରର ଅରୁଣ ରେଖା ଝଲକୁଛି, ଶାଢ଼ୀରେ ଓସାରିଆ ଜରି ଧଡ଼ି, ଦୁଇ ହାତରେ ମଗରମୁହାଁ ବଡ଼ ବାଲା ଦୁଇଟା । ଏଇ ଭୂଷଣର ଭାଷା ପ୍ରସାଧନର ଭାଷା ନୁହେଁ, ଶୁଭସାଧନର ଭାଷା ।

ସ୍ୱାମୀର ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରର ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ତା'ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଶକ୍ତି ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଛି । ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଅତ୍ୟଲାଳନର ସୁଯୋଗ ପାଇ ସ୍ୱାମୀର ମନ ଅସାବଧାନ ହୋଇପଡ଼ିଛି । କୌଣସି ଆକସ୍ମିକ କାରଣ ହେତୁ ଫାଉଣ୍ଟେନ କଲମଟା କ୍ଷଣକ ଲାଗି ଟେବୁଲର କୌଣସି ଅନତିଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଂଶରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ତାକୁ ପୁଣି ଆବିଷ୍କାର କରି ଆଣିଦେବା କାମ ସ୍ତ୍ରୀର । ଗାଧୋଇବାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ହାତରୁ ଘଡ଼ି ଫିଟାଇ ଯେ କୋଉଠି ରଖି ଦେଇଥାଏ, ଶଶାଙ୍କ ହଠାତ୍ ସେକଥା ମନେ କରିପାରେ ନାହିଁ, ସ୍ତ୍ରୀ'ର ଆଖି ନିଶ୍ଚୟ ଯାଇ ତା' ଉପରେ ପଡ଼େ । ହୁଏତ ଦୁଇରଙ୍ଗର ଗୋଟାଏ ଲେଖାଁ ମୋଜା ଦୁଇ ପାଦରେ ପିନ୍ଧି ଶଶାଙ୍କ କୁଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ବାହାରୁଥାଏ, ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସ୍ତ୍ରୀ ଆସି ସ୍ୱାମୀର ଭୁଲ ସଂଶୋଧନ କରିଯାଏ । ଦେଶୀ ସାଲର ମାସ ସହିତ ଇଂରେଜୀ ମାସର ତାରିଖ ଗୋଲମାଲ କରି ଶଶାଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରେ, ତା'ପରେ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଅସମୟରେ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଅତିଥି-ସମାଗମର ଆକସ୍ମିକ ଦାୟିତ୍ୱ ପଡ଼େ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ । କାର୍ଯ୍ୟ-ନିର୍ଘଣ୍ଟରେ କୋଉଠି ଏତେ ଟିକିଏ ଭୁଲ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀହାତରେ ପଡ଼ି ଯେ ତା'ର ସଂଶୋଧନ ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇଯିବ, ଶଶାଙ୍କ ଏ କଥା ଭଲ କରି ଜାଣେ; ବୋଧହୁଏ ସେଇଥିଲାଗି ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଛି ନା କିଛି ତ୍ରୁଟି ରଖିବା ତା'ର ଅଭ୍ୟାସଗତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ନେହମିଶା ତିରସ୍କାର କରି କହେ, "ତୁମକୁ ଆଉ ପାରି ହେବ ନାହିଁ । କେତେ କହିଲେ ବି ତୁମେ ଶିଖିଲ ନାହିଁ ?" କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀ ସେତକ ଶିଖି ପାରୁଥିଲେ ଶର୍ମିଳାର ଦିନଗୁଡ଼ାକ ଅନାବାଦୀ ଜମି ପରି ପଡ଼ି ରହିଥାନ୍ତା ।

ହୁଏତ ଶଶାଙ୍କ ତାର କେଉଁ ବନ୍ଧୁ ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଖାଇ ଯାଇଛୁ । ରାତି ଏଗାରଟା ହେଉ ବା ଦିନ ଦ୍'ପହର ହେଉ, ବ୍ରିଜ୍ ଖେଳ ବନ୍ଦ ହେଉ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ବନ୍ଧୁମାନେ ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟ କରି କହି ଉଠଲେ "ଆହେ, ଏଣେ ସମନ ଜାରି କରିବାକୁ ପିଆଦା ଆସି ଗଲଣି । ସମସ୍ତ ଅନ୍ତ ଆସନ୍ନ ।"

ସେଇ ସବୁଦିନର ପରିଚିତ ମହେଶ ଚାକର । ପାକଲା ଦାଢ଼ି, ମୁଣ୍ଡରେ ବାଳ ପାଚ ନାହିଁ, ଦେହରେ ଡୁସୁଲା ଜାମା, କାନ୍ଧରେ ରଙ୍ଗ ଗାମୁଛା, କାଖରେ ବାଉଁଶ ବାଡ଼ି । ମାଆ ଠାକୁରାଣୀ ପଠାଇଛନ୍ତି ବାବୁ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ଦେଖିଯିବାକୁ । ତାଙ୍କର ଭୟ ଯେ ସେ ଘରକୁ ଲେଉଟିଲା ବେଳେ କାଳେ ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ବାଟରେ ଦୁର୍ଯୋଗ ଘଟିବ । ଚାକର ହାତରେ ଗୋଟାଏ ଲଣ୍ଠନ ବି ପଠାଇଚନ୍ତି ।

ଶଶାଙ୍କ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାସ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଉଠିଯାଏ । ବନ୍ଧୁମାନେ କହନ୍ତି 'ଆହା, କି ଅରକ୍ଷିତ ପୁରୁଷଟିଏ !' ଘରେ ପହଞ୍ଚି ଶଶାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଭାଷା ଓ ଶାନ୍ତ ଭଙ୍ଗୀରେ କୌଣସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରେ ନାହିଁ । ଶର୍ମିଳା ତୁନି ତୁନି ସମସ୍ତ ଭର୍ତ୍ସନା ସହିଯାଏ । ସେ କଣ କରିବ, ଆପଣାସ୍ୱଭାବ ସେ ବଦଳାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀ ପାଖରେ ନ ଥିଲେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ଅସମ୍ଭବ ବିପତ୍ତି ତା'ର ମନଭିତରେ ସ୍ୱାମୀ ବାଟରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଥାଏ, ହଜାର ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ସେ ଏଇ ଆଶଙ୍କା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମନରୁ ଦୂର କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ହୁଏତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ-ଉପଲକ୍ଷରେ ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ବାହାର ଘରେ କିଏ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ଗ୍ଳେଟିଆ କାଗଜ ଖଣ୍ଡରେ ଚିଠିମାନ ଆସେ, "କାଲି ସଞ୍ଜ ତୁମର ଦେହ ଭଲ ନ ଥିଲା ? ଆଜି ଟିକିଏ ଚଞ୍ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ ଦ୍'ଟା ପଥି କରି ପକାଇକି ଆସ ।" ଶଶାଙ୍କର ରାଗ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ହାରି ମାନିଯାଏ । ଅତି ଦୁଃଖ କରି ଦିନେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କହିଥିଲା, "ମୋ' ରାଣ ପକାଇ କହୁଛି, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରର ଘରଣୀଙ୍କ ପରି ଗୋଟାଏ ଦେବତାମୂର୍ତ୍ତି ଆଣି ରଖ । ତୁମର ମନୋଯୋଗ ମୁଁ ଏକା ଏକା ସହିପାରିବି ନାହିଁ ।

ଦେବତା ସହିତ ସେଇଟା ଅଧାଅଧି କରି ବାଣ୍ଟି ଦେଲେ ବଡ଼ ସହଜ ହୁଅନ୍ତା । ଯେତେ ଅତିଶକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ଦେବତା କଦାପି ଆପତ୍ତି କରିବେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ସେତେ ବଳ ନାହିଁ ।"

'ହାସ୍ଯ ହାସ୍ଯ' କରି ଶର୍ମିଳା କହିଲା "ଦାଦାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେଥର ହରିଦ୍ୱାର ଗ୍ଭଲିଗଲି ବୋଲି ତୁମର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା, ସେ କଥା କଣ ମୋର ମନେ ନାହିଁ ?"

ସେଥରକାର ଅବସ୍ଥାଟା ଯେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, କିଜେ ଶଶାଙ୍କ ଦିନେ ନାନା ଅଲଙ୍କାର ଦେଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଗରେ ସେ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛି । ସେ ଭଲକରି ଜାଣିଥିଲା ଯେ ଏ କଥା ଶୁଣି ଶର୍ମିଳା ଯେପରି ଅନୁତପ୍ତ ହେବ; ସେହିପରି ଆନନ୍ଦିତ ମଧ୍ୟ ହେବ । ଆଜି ପୁଣି ସେହି ଅମିତ ଭାଷଣର ପ୍ରତିବାଦ ସେ କୋଉ ମୁହଁରେ କରିବାକୁ ଯିବ ? ସୁତରାଂ ସେ ନୀରବ ହୋଇ ସବୁ ମାନିନେଲା; କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ସେଦିନ ବଡ଼ି ଭୋରରୁ ଯେପରି ଟିକିଏ ସର୍ଦ୍ଦି ସର୍ଦ୍ଦି ଲାଗୁଛି, ଶର୍ମିଳାର ଏହି କଳ୍ପନା ମୁତାବକ ତାକୁ ଦଶ ଗ୍ରେନ୍ କୁଇନାଇନ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତୁଳସୀ ପତର ରସ ଦେଇ ଗ୍ଭହାର ବି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ସେ ପଦେ ହେଲେ ଆପତ୍ତି କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । କାରଣ ଆଗରୁ ଥରେ ଠିକ୍ ଏମିତି ସର୍ଦ୍ଦି ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସେ ଆପତ୍ତି କରି କୁଇନାଇନ୍ ଖାଇ ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ସେଥର ତାକୁ ଜର ଭୋଗିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ବୃତ୍ତାନ୍ତଟି ଶଶାଙ୍କର ଇତିହାସରେ ଅପରିମୋଚନୀୟ ଅକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଘର ଭିତରେ ଆରୋଗ୍ୟ ଓ ଆରାମ ଲାଗି ଶର୍ମିଳାର ସସ୍ନେହ ବ୍ୟଗ୍ରତା ଯେପରି, ଘର ବାହାରେ ସମ୍ମାନ ରଖିବା ଲାଗି ମଧ୍ୟ ତା'ର ସତର୍କତା ସେହିପରି ସହଜ । ଦିନକର କଥାଏ ମନେ ପଡ଼ୁଛି ।

ଥରେ ସେ ନୈନିତାଲ୍ ବୁଲି ଯାଇଥିଲା । ଅନେକ ଦିନ ଆଗରୁ ସମସ୍ତ ପଥଲାଗି ଗାଡ଼ିର ଡବା ରିଜର୍ଭ କରା ଯାଇଥିଲା । କୌଣସି ଜଙ୍କସନରେ ଗାଡ଼ି ବଦଳାଇ ସେ ଖାଇବାକୁ ଗଲା । ଫିଆଡ଼ୁ ଫେରି ଆସି ଦେଖିଲା ପୋଷାକ

ପିନ୍ଧିଥିବା ଦୁଇଟି ମୂର୍ତ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଡବାରୁ ବେଦଖଲ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ଷ୍ଟେସନମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ଡକରା ହେଲା; ସେ ଜଣେ ବଣ୍ଟବଣ୍ଟୁତ ଜେନେରାଲଙ୍କର ନାମ କହି କହିଲେ, ଏଇଟା ତାଙ୍କର ଡବା, ଭୁଲକ୍ରମେ ସେଥିରେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କର ନାମ ଟଙ୍ଗାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ଶଶାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ବିସ୍ଫାରିତ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ଭ୍ରମ ସହିତ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯିବାର ଉପକ୍ରମ କରୁଛି, ହଠାତ୍ ଶର୍ମିଳା ଗାଡ଼ି ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇ ଦୁଆରମୁହଁରେ ଠିଆହୋଇ କହିଲା, "ଦେଖାଯାଉ, କିଏ ମତେ ଏଠୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଇ ପାରିବ । ଡାକିଆଣ ତୁମର ଜେନେରାଲଙ୍କୁ ।" ଶଶାଙ୍କ ସେତେବେଳେ ସରକାରୀ ଚାକିରୀ କରୁଥାଏ । ଯଥୋଚିତ ଭାବେ ଉପରବାଲାଙ୍କର ଖୋଢଗୋଡ଼ ଏଡ଼ି ଢାପଦ ପଥରେ ଯିବା ତାର ଅଭ୍ୟାସ । ସେ କେତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହୁଥାଏ, "ଜିଦ୍ କରି କି ଲାଭ, ଆମପାଇଁ କଣ ଆଉ ଗାଡ଼ି ନାହିଁ ?" ତଥାପି ଶର୍ମିଳା ତା' କଥାରେ କାନ ଦେଉ ନ ଥାଏ । ଅବଶେଷରେ ଜେନେରାଲ ସାହେବ ରିଫ୍ରେଶ୍‌ମେଣ୍ଟ ରୁମ୍‌ରେ ଆହାର ସମାପନ କରି ଚୁରୁଟ୍ ଟାଣୁ ଟାଣୁ ଦୂରରୁ ସ୍ତ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତିର ଉଗ୍ରତା ଦେଖି ଆପେ ଅପସରି ଗଲେ । ଶଶାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କହିଲା, 'ଜାଣ, ସେ କେଡ଼େ ବଡ଼ ଲୋକ ?' ସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ 'ମୋର ଗରଜ ପଡ଼ିଚି ଜାଣିବାକୁ । ଆମେ ଯୋଉ ଡବାଟା ରିଜର୍ଭ କରିଚୁ, ସେ ଡବାରେ ତୁମଠାରୁ ସିଏ ବଡ଼ ନୁହେଁ ।'

ଶଶାଙ୍କ ପଚାରିଲା, 'ଯଦି ଅପମାନ ଦେଇଥାନ୍ତା ?'

ଶର୍ମିଳା ଉତ୍ତର ଦେଲା, 'ତା'ହେଲେ ତୁମେ କାହିଁକି ରହିଛ ?'

ଶଶାଙ୍କ ଶିବପୁର କଲେଜରୁ ଇଞ୍ଜିନିଅରିଂ ପାସ୍ କରିଛି । ଘରଭିତରର ଜୀବନଯାତ୍ରାରେ ସେ ଯେତେ ଢିଲା କରିଥାଉ ପଛକେ, ଚାକିରୀ କାମରେ ସେ ବିଲକୁଲ୍ ପକ୍‌କା । ତା'ର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଉଛି, କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେ ଏକ ବଡ଼ ଗ୍ରହର କର୍ମିନ ଦୃଷ୍ଟି ତା'ଉପରେ ସବୁବେଳେ ପଡ଼ୁଛି । ଚଳନ୍ତି କଥାରେ ତାକୁ ବଡ଼ ସାହେବ କହନ୍ତି । ସେ ତ ଆଉ ସ୍ୱୀଗ୍ରହ ନୁହନ୍ତି । ଶଶାଙ୍କ ସେତେବେଳେ ଅସ୍ଥାୟୀଭାବେ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇଞ୍ଜିନିୟରର କାମରେ ମୁକରର

ହୋଇଛୁ, ସେତିକବେଳେ ତାର ଆସନ୍ନ ଉନ୍ନତିର ଗତିଟା ଓଲଟି ପଡ଼ିଲା । ଯୋଗ୍ୟତା କମ୍, ଏଣେ ଅଭିଜ୍ଞତା ମଧ୍ୟ ତା' ତୁଳନାରେ କଞ୍ଚା, ନିଶ ଉଠି ନ ଥିବା ଏହିପରି ଜଣେ ଇଂରେଜ ଯୁବକ ହଠାତ୍ ଦିନେ ତା'ର ଆସନ ଅଧିକାର କଲେ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ଆତ୍ମୀୟ ଉପରିକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କୀୟ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ଓ ତାଙ୍କଠାରୁ ସୁପାରିଶ ପାଇଥିବାରୁ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ଏହି ଅଭାବନୀୟ ଆବିର୍ଭାବ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା ।

ଏହି ଅର୍ବାଚୀନକୁ ଉପର ଆସନରେ ବସାଇ ତଳ ସ୍ତରରେ ଥାଇ ତାଙ୍କୁହିଁ ସମସ୍ତ କାମ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ, ଏକଥା ଶଶାଙ୍କ ଠିକ୍ ବୁଝିପାରିଲା । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ପୁଣି ପିଠି ଆପଡ଼େଇ କହିଲେ, "ଭେରି ସରି ମଜୁମଦାର, ଯଥାସମ୍ଭବ ଶୀଘ୍ର ତୁମକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ରଖାଇଦେବି ।" କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଆଉ ଉପର ସାହେବ, ଦୁହେଁ ଯେପରି ଏକ ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟକୃତ ପରିବାରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ନାନା ଆଶ୍ୱାସ ଓ ସାନ୍ତ୍ୱନା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାରଟା ଶଶାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତି ବିସ୍ୱାଦ କଟୁ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଘରେ ସେଦିନ ସେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ କଥାରେ ଖିଟ୍‌ଖିଟ୍ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ହଠାତ୍ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଗଲା ତା'ର ଅଫିସ ଘରେ ଗୋଟାଏ କଣଯାକ ମାଙ୍କଡ଼ସା ଜାଲ ହୋଇଗଲାଣି, ହଠାତ୍ ମନେ ହେଲା ଖଟ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ସବୁଜ ରଙ୍ଗର ଚଦରଟା ତା'ର ମୋଟେ ସହ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ । ବେହେରା ପିଣ୍ଡା ଝାଡ଼ୁଥିଲା, ଧୂଳି ଉଡ଼ୁଛି ବୋଲି ତା'ଉପରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗାଳି ଶ୍ରାଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ଧୂଳି ତ ରୋଜ ଉଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ଗାଳିଟା ହେଲା କେବଳ ଆଜି ।

ନିଜର ଅସମ୍ମାନର ଏଇ ଖବରଟା ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଗରେ କହିଲା ନାହିଁ । ବିଗ୍ଭରିଲା ସ୍ତ୍ରୀ କାନରେ ବାଜିଲେ ସେ ଚାକିରି-ଜାଲରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଠି ପକାଇଦେବ—ଅବା ହୁଏତ ନିଜେ ଯାଇ ଅମଧୁର ଭାଷାରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଜିଆ କରି ଆସିବ । ବିଶେଷତଃ ଏଇ ଡୋନାଲ୍‌ଡ଼ସନ୍ ସାହେବଙ୍କ ଉପରେ ତା'ର ଭାରି ରାଗ ଅଛି । ଥରେ ସର୍କିଟ ହାଉସ୍‌ର ବଗିଚାରେ

ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କର ଉତ୍ପାତ ଦମନ କରିବାକୁ ଯାଇ ଛତ୍ରିର ମାରି ଶଶାଙ୍କର ସୋଲ ଟୋପି କଣାକରି ଦେଇଚି । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏଥିରେ ଶଶାଙ୍କର ହିଁ ପୂରା ଦୋଷ, ଏକଥା ଶୁଣି ଡୋନାଲ୍ଡ଼ସନ୍ ଉପରେ ତାର ରାଗ ଆହୁରି ବଢ଼ି ଯାଏ । ରାଗର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ମାଙ୍କଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମାରିହୋଇଥିବା ଗୁଳି ଶଶାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ଲୋକେ ଦୁଇ ବ୍ୟାପାରର ସମୀକରଣ କରି ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଶଶାଙ୍କର ପଦ-ଲାଘବ ଖବରଟା ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜେ ଆବିଷ୍କାର କଲା । ସ୍ୱାମୀର ହାବଭାବ ଦେଖି ସେ ଠଉରେଇ ପାରିଥିଲା ଯେ ସଂସାରର କୋଉଠି ନା କୋଉଠି ନିଶ୍ଚୟ ଗୋଟାଏ ବିପଦ ଘଟିଛି । ତା'ପରେ କାରଣଟା ବାହାର କରିବାକୁ ଆଉ ବେଶୀ ବେଳ ଲାଗିନାହିଁ । କନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁସନାଲ ଏଜିଟେସନ୍ ବାଟରେ ନ ଯାଇ ସେ ସେଲ୍‌ଫ ଡିଟର୍ମିନେଶନ୍‌ର ବାଟ ଧରି ସେ ସ୍ୱାମୀକୁ କହିଲା, "ନା, ଏହିକ୍ଷଣି ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦିଅ ।"

ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦେଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଅପମାନର କୋକଟା ଛାତି ପାଖରୁ ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଏଣେ ଯେ ଧ୍ୟାନଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖରେ ବନ୍ଧା ଦରମାର ଅନନ୍ତକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସାରିତ ରହିଛି ଏବଂ ତା'ର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ପେନ୍‌ସନ୍‌ର ଅବିଚଳିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ରେଖା ମଧ୍ୟ ଝିଲିକି ଉଠୁଛି ।

ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଶଶାଙ୍କମୌଳୀ ଏମ୍. ଏସ୍. ସି. ଡିଗ୍ରୀର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶିଖରରେ ଅଧିରୂଢ଼ ହେଲେ, ସେଇ ବରଷ ହିଁ ଶ୍ୱଶୁର ଶୁଭକର୍ମିର ବଢ଼ାଇଦେଲେ— ଶର୍ମିଳା ସହିତ ଶଶାଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଗଲା । ଧନୀ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ପାସ୍ କଲା । ତା'ପରେ ଚାକିରିରେ ଦ୍ରୁତ ଉନ୍ନତିର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ରାଜାରାମ ବାବୁ ଜ୍ୱାଇଁର ଭାବୀ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ଅନୁମାନ କରି ବେଶ୍ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଝିଅ ମଧ୍ୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ଘଟିଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । କେବଳ ଯେ ସଂସାରରେ ଅଭାବ ନାହିଁ, ତା'ନୁହେଁ, ବାପଘରର ଚାଲିଚଳନରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ହୋଇନାହିଁ । ତା'ର କାରଣ ହେଉଛି ପରିବାରର ଏହି ଦୋ'ସୀମାଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥାବିଧି

ଶର୍ମିଳା ମାରଫତ୍ ରହିଛି । ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ନାହାନ୍ତି, ହେବାର ଆଶା ମଧ୍ୟ ସେ ବୋଧହୁଏ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛି । ସ୍ୱାମୀର ଅଖଣ୍ଡ ଉପାର୍ଜନ ସମସ୍ତ ତାହାର ହାତକୁ ଆସେ । ଯେକୌଣସି ବିଶେଷ ପ୍ରୟୋଜନବେଳେ ଘରର ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କଠାରୁ ଭିକ୍ଷା ନ ମାଗିଲେ ଶଶାଙ୍କ କିଛି କରିପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରୟୋଜନର ଦାବୀ ଅସଙ୍ଗତ ବୋଲି ମନୋନୀତ ହେଲେ ଶଶାଙ୍କ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇ କୁଣ୍ଡାଇ ତାହା ମାନିନିଏ । ହୁଏତ ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦିଗରୁ ତାର ନୈରାଶ୍ୟଟା ମଧୁର ରସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ।

ଶଶାଙ୍କ କହିଲା, 'ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦେଲେ ମୋ'ର କିଛି ଯାଆନ୍ତା ନାହିଁ ଯେ,—କେବଳ ତୁମର କଥା ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ତୁମକୁ ଭାରି ହଇରାଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।'

ଶର୍ମିଳା ଉତ୍ତର ଦେଲା, "କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାୟଟାକୁ ଗିଳିବାକୁ ଯାଇ ତଣ୍ଟିରେ ଲାଗିଥିଲାବେଳେ କଷ୍ଟ କଥା ବସି ବୁଝୁଥିବ ।"

ଶଶାଙ୍କ କହିଲା, 'କିନ୍ତୁ ଯୋଉଠି ହେଲେ ତ ପୁଣି ଚାକିରି କରିବାକୁ ହେବ । ଧ୍ରୁବକୁ ଛାଡ଼ି ପୁଣି କୋଉଠିକି ଯିବି ଅଧ୍ରୁବକୁ ଖୋଜିବାକୁ ?'

'ସେ ସ୍ଥାନ ତୁମ ଆଖିକୁ ଦିଶିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ଯାହାକୁ ଅଙ୍କା କରି କହ ଯେ ତୁମ ଚାକିରିର ଲୁଚ-ସ୍ଥାନ, ବେଲୁଚ-ସ୍ଥାନ ମରୁଭୂମି ଆରପାଖରେ, ତାର ବାହାରେ ଥିବା ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ତ ତୁମେ ସ୍ୱୀକାର କରୁନାହିଁ ।'

'ସର୍ବନାଶ ! ସେ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଟା ଯେ ଅତି ପ୍ରକାଣ୍ଡ । ସେଠି ରାସ୍ତାଘାଟ ସର୍ଭେ କରିବାକୁ ମୋର କିଏ ଯିବ ? ଏତେ ବଡ଼ ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର ମୁଁ କେଉଁଠି ପାଇବି ?'

'ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ରର ଦରକାର ନାହିଁ । ମୋର ଜ୍ଞାତି ସମ୍ପର୍କୀୟ ମଥୁରଭାଇ କଲିକତାରେ ବଡ଼ ନାମଜାଦା କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭାଗ ହୋଇ କାମ କଲେ ସଂସାର ଚଳିଯିବ ।'

'କିନ୍ତୁ ସେ ଭାଗଟା କଣ ଓଜନରେ ତାଙ୍କର ସମାନ ହୋଇପାରିବ ? ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ବଟକରା କମି ହୋଇ ଯିବ ଯେ, କାମୁଡ଼ି ବଢ଼ାଇ ଭାଗୀଦାର ହେବାକୁ ହେଲେ ଶେଷରେ ମାନସମ୍ମାନ ରହିବ ନାହିଁ ।'

'କିନ୍ତୁ ଇଆଡ଼େ ତ କିଛି କମିଯାଉ ନାହିଁ ! ତୁମେ ତ ଜାଣ, ବାପା ମୋ ନାଁରେ ବ୍ୟାଙ୍କ୍‌ରେ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ରଖିଥିଲେ, ତା'ର ସୁଧ ଦିନୁ ଦିନ ବଢ଼ୁଛି । ଭାଗୀଦାର ପାଖରେ ତୁମକୁ ଆଉ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।'

'ନା, ସେକଥା ହବ ନାହିଁ । ସେ ତୁମର ଟଙ୍କା', କହି ଶର୍ମାଙ୍କ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ବାହାରେ ମଣିଷ ବସିଚନ୍ତି ।

ସ୍ୱାମୀର ଲୁଗା ଧରି ଟାଣି ବସାଇଦେଇ ଶମଳା କହିଲା, 'ମୁଁ କଣ ତୁମର ନୁହେଁ ?'

ତା ପରେ କହିଲା, 'ପକେଟରୁ ଫାଉଣ୍ଟେନପେନ ବାହାର କର; ଚିଠିଲେଖା କାଗଜ ଦେଉଛି, ନିଅ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଇସ୍ତଫା ଚିଠି ଲେଖିଦିଅ । ତାକୁ ଡାକରେ ନ ପକାଇଲାଯାଏ ମୋ' ମନର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ।'

'ବୋଧହୁଏ ମୋର ମଧ୍ୟ ତା ପୂର୍ବରୁ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ।'

ସେହିଦିନହିଁ ଇସ୍ତଫାପତ୍ର ଲେଖାହେଲା ।

ତା'ଆରଦିନ ଶର୍ମିଳା କଲିକତା ଗଲା । ମଥୁରଭାଇଙ୍କ ପାଖରେ ଅଭିମାନ କରି କହିଲା, 'ଦିନେ ହେଲେ ବି କଣ ଭଉଣୀର ଖବର ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ? ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ନାରୀ ହୋଇଥିଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜବାବ ଦେଇଥାନ୍ତା 'ତୁମେ ବି କଣ ମୋ' ଖବର ବୁଝନ୍ତ ନାହିଁ ?' କିନ୍ତୁ ପୁରୁଷ ମୁଣ୍ଡରେ ଏପରି ଏକ ଜବାବ ପଶିପାରିଲା ନାହିଁ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଆପଣାର ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ କହିଲେ 'ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇବାକୁ ବି ବେଳ ନାହିଁ । ଆପେ ଅଛି କି ନାହିଁ ଜାଣିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବାଉଳା ହୋଇଯାଉଛି । ତୁମେ ସବୁ ତ ସବୁବେଳେ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ବୁଲୁଥାଅ ।'

ଶର୍ମିଳା ଉତ୍ତର ଦେଲା, ‘ଖବର କାଗଜରେ ପଢ଼ିଲି, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ନା ମଥୁରଗଞ୍ଜ କୋଉଠି ଗୋଟାଏ ବ୍ରିଜ୍ ତିଆରି କରିବାର କାମ ତୁମେ ହାତକୁ ନେଇଛ । ଶୁଣି ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଲି । ଭାବିଲି ନିଜେ ଯାଇ ମଥୁର ଭାଇଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇଦେଇ ଆସେ ।’

‘ଟିକିଏ ରହ ରହ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବୁ । ତାର ସମୟ ହେଉ ।’

କଥାଟା ହେଉଛି, ନଗଦ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ହେବ । ମାରଓ୍ୱାଡ଼ୀ ଧନୀ ଭାଗିଦାର ସହିତ ଭାଗ ହୋଇ କାମ କରିବା କଥା । ଶେଷକୁ ପୁଣି ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ଯେପରି ସର୍ତ୍ତରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେଥିରେ ମାରଓ୍ୱାଡ଼ୀ ପାଇବ ଶସ ଆଉ ନିଜ ଭାଗକୁ ଖାଲି ଚୋପା ପଡ଼ିବ । ଏଇସବୁ କାରଣରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖସି ଆସିବାର ବୁଦ୍ଧି ଖୋଜା ହେଉଛି ।

ଶର୍ମିଳା ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଚାରିଲା. ‘ଏ କଥା କେବେହେଲେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଭାଗୀଦାର ହୋଇ କାମ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମ ସହିତ ଭାଗ ହୋଇ କର । ଏଡ଼େ ବଡ଼ କାମଟାଏ ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇଦେଲେ ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ ହେବ । ତୁମେ ଯାହା କହ ପଛକେ, ମୁଁ ଥାଉ ଥାଉ ଏ କଥା କଦାପି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।’

ଏହିପରି କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ଲେଖା ପଢ଼ି ହେବାକୁ ବେଶୀ ଡେରି ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ମଥୁରଭାଇଙ୍କର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ବଗଳିତ ହୋଇଗଲା ।

ବ୍ୟବସାୟ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଲା । ଏଥିପୂର୍ବରୁ ଶଶାଙ୍କ କେବଳ ଚାକିରିର ଦାୟିତ୍ୱରେ କାମ କରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ଦାୟିତ୍ୱର ସୀମା ପରିମିତ ଥିଲା । ମୁନିବ ବାହାର ମଣିଷ ଥିଲେ, ତେଣୁ ଦାବୀ ଓ ଦେୟ ସମାନ ସମାନ ଓଜନରେ ଚାଲୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏବେ ଆପଣାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱହିଁ ଆପଣାକୁ ଚଳାଉଛି, ଦାବୀ ଓ ଦେୟ ପରସ୍ପର ମିଳିଯାଇଛି । ଦିନଗୁଡ଼ାକ ଆଉ ଆଗପରି ଛୁଟି ଓ କାମ ଦ୍ୱାରା ଜାଲବୁଣା ନୁହେଁ, ଏଥର ସମସ୍ତ ଅଡ ଖାଣ୍ଟି ହୋଇଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଦାୟିତ୍ୱମାନ ତା’ର ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଆସେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ

ଏଡ଼ିହେବ ବୋଲି, ସେ ଦାୟିତ୍ୱର ଏତେ ଶକ୍ତ ! ସ୍ତ୍ରୀର ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ହେବ, ତାପରେ ଯାଇ ନିଶ୍ୱାସ ମାରି ସେ ଧୀର ସୁସ୍ଥ ହେବ । ବାଁ ହାତରେ ଘଡ଼ି ବନ୍ଧା, ମୁଣ୍ଡରେ ସୋଲ ଟୋପି, କମିଜର ହାତ ମୋଡ଼ା ହୋଇଛି, ଖାକି ପ୍ୟାଣ୍ଟରେ ପୁଣି ଚମତ୍କାର କମରବନ୍ଧ ଭିଡ଼ା ହୋଇଛି, ମୋଟା 'ସୁକତଲି' ଥିବା ଜୋତା, ଆଖିରେ ଖରାଧାସ ବାଜିବ ବୋଲି ରଙ୍ଗିନ ଚଷମା,—ଶଶାଙ୍କ ପୂରା ଜୋରସରେ କାମରେ ଲଗିଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀ'ର ଋଣ ଶୋଧ ହେବା ଉପରେ ଆସି ହେଲା ପଛକେ, ତଥାପି ଇଞ୍ଜିନର ଦମ କମିଲା ନାହିଁ, ମନ ସେତେବେଳକୁ ସରଗରମ ହୋଇ ଉଠିଛି ।

ସାଂସାରିକ ଆୟବ୍ୟୟର ନାଳୀଟା ଆଗେ ଗୋଟାଏ କତାରେ ବହୁଥିଲା; ଏଣିକି ଦୁଇ କତା ହେଲା, ଗୋଟାଏ ଗଲା ବ୍ୟାଙ୍କ ଆଡ଼େ, ଆଉ ଗୋଟାଏ ଘର ଆଡ଼େ । ଶର୍ମିଳାର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଫରମାସ ଊଣା ହୋଇ ନାହିଁ, ସେ ବାବତରେ ଯାହା ଦେଣା ପାଉଣା ଚାଲିଛି ତାହାର ରହସ୍ୟ ଶଶାଙ୍କଙ୍କୁ ଅଗୋଚର । ପୁଣି ବ୍ୟବସାୟର ଚମଡ଼ାବନ୍ଧାଇ ହିସାବ ଖାତାଟା ଶର୍ମିଳା ଲାଗି ଦୁର୍ଗମଦୁର୍ଗ ପରି ରହିଛି । ସେଥିରେ କ୍ଷତି କଣ ? କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀର ବ୍ୟବସାୟିକ ଜୀବନର କକ୍ଷପଥ ଶର୍ମିଳାର ସଂସାର ଚକ୍ରର ବାହାରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଥିବାରୁ ଅନ୍ତତଃ ସେହି ଦିଗରୁ ତା'ର ବିଧିବିଧାନ ବେଳେବେଳେ କାଏମ୍ ରହି ପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଭାରି ମିନତି କରି କହେ, "ଏତେ ଖଟିଲେ ଦେହ ରହିବ ନା ?" ଶଶାଙ୍କ ସେଥିକୁ କାନ ଦିଏ ନାହିଁ । ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ହେଉଛି, ଦେହ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେମିତି ପୂରା ରହିଛି । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଷୟକ ଉଦ୍‌ବେଗ, ବିଶ୍ରାମର ଅଭାବ, ବିଷୟରେ ଆକ୍ଷେପ, ଆରାମ ଫୁରସତର ନାନା ଟିକିନିଖି କଥା ନେଇ ବ୍ୟସ୍ତତା ପ୍ରଭୃତି ଦାମ୍ପତ୍ୟିକ ଉତ୍କଣ୍ଠା ସବେଗେ ଉପେକ୍ଷା କରି ନିତି ସକାଳେ ଶଶାଙ୍କ ସେକେଣ୍ଡ-ହାଣ୍ଡ ଫୋର୍ଡ଼ ଗାଡ଼ି ନିଜେ ଚଲାଇ ହର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ ବାହାରିପଡ଼େ । ପ୍ରାୟ ଦିନ ଦୁଇଟା ସାଢ଼େ ଦୁଇଟା ବେଳକୁ ଘରକୁ ଫେରି ସ୍ତ୍ରୀ'ଠାରୁ ଗାଳି ଖାଏ ଏବଂ ତରତର ହୋଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖାଇବା ମଧ୍ୟ ଶେଷ କରେ ।

ଥରେ ତାର ମଟରଗାଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଗୋଟାଏ କାହାର ମଟରର ଧକ୍କା ଲାଗିଲା । ଜଣେ ବଞ୍ଚିଗଲା କିନ୍ତୁ ଗାଡ଼ିଟା ଜଖମ ହୋଇଗଲା । ବାଧ୍ୟହୋଇ ଶଶାଙ୍କ ତାକୁ ମରାମତି ଲାଗି ପଠାଇ ଦେଲା । ଶର୍ମିଳା ଅତି ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବାଷ୍ପାକୁଳ କଣ୍ଠରେ ଯାଇ କହିଲା, ନିଜ ହାତରେ ତୁମକୁ ଆଉ ବନେହେଲେ ଗାଡ଼ି ଚଲାଇବାକୁ ଦେବି ନାହିଁ ।

କଥାଟାକୁ ଉଡ଼ାଇଦେଇ ହସି ହସି ଶଶାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦେଲା, 'ପରହାତର ବିପଦ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଏକା ଜାତିର ଶତ୍ରୁ ।'

ଆଉ ଥରେ ଗୋଟାଏ ମରାମତି କାମ ତଦନ୍ତ କରିବାକୁ ଯାଇ ଯୋତା ଫଟାଇ ତାର ପାଦରେ ଗୋଟାଏ କଗ୍ରିସିମ୍ନା କଣ୍ଟା ପଶିଲା । ଅଗତ୍ୟା ଡାକ୍ତରଖାନା ଯାଇ ପଟି ବାନ୍ଧି ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାରର ଟିକା ନେବାକୁ ହେଲା । ସେଦିନ ଶର୍ମିଳା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲା, "ଅଉସ୍ତୁ କିଛିଦିନ କେବଳ ଶୋଇ ରହିଥାଅ ।"

ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଶଶାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦେଲା 'କାମ' । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବାକ୍ୟ ଆଉ କଣ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା ?

ଶର୍ମିଳା କହିଲା, 'କିନ୍ତୁ'—ଏଥର ଶଶାଙ୍କ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ପଟିବନ୍ଧା ଗୋଡ଼ରେ କାମକୁ ବାହାରିଗଲା ।

ବିଶେଷ ଜିଦ କରି କହିବାକୁ ଶର୍ମିଳାର ସାହସ ପାଏ ନାହିଁ । ପୁରୁଷର ଆପଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାର ଜୋର ଦେଖା ଦେଇଛି । ସମସ୍ତ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କାକୁତି ମିନତି ଆଗରେ ତାର ସେଇ ଗୋଟାଏ କଥା 'କାମ ଅଛି ।' ଶର୍ମିଳା ଅକାରଣଟାରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ବସିରହେ । କୋଉଦିନ ଡେରି ହେଲେ ଭାବେ ନିଶ୍ଚୟ ମଟର ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଛି । ଦିନେ ଦିନେ ଖରାତାପରେ ସ୍ୱାମୀର ମୁହଁ ରଙ୍ଗା ଦିଶୁଥିଲେ ଭାବେ ନିଶ୍ଚୟ ଇନ୍‌ଫ୍ଲୁଏଞ୍ଜା ହୋଇଛି । ଡରି ଡରି ଡାକ୍ତର-ପରାମର୍ଶ କରିବାର ଇଙ୍ଗିତ ଦିଏ, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀର ହାବଭାବ ଦେଖି ଶଙ୍କି ଯାଏ । ମନଖୋଲି ନିଜର ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ଆଜିକାଲି ତା'ର ସାହାସ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଦିନୁ ଦିନ ଶଶାଙ୍କ ଖରସିଝା ଖଡ଼ ଖଡ଼ ଢଗିଲଣି । ଛୋଟିଆ କଷି ହେଉଥିବା ଲୁଗା, କଷାକଷି ଝୁଟି, ଦ୍ରୁତ ଗୃହଚଳଣ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ଷ୍ଟୁଲିଙ୍ଗ ପର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ । ଶର୍ମିଳାର ସେବା ସ୍ୱାମୀର ଏହି ଦ୍ରୁତ ଲୟ ସହିତ ତାଳରଖି ଚାଲିବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ । ସଦାସର୍ବଦା ଷ୍ଟୋଭ ପାଖରେ କିଛି ଖାଇବା ଜିନିଷ ଗରମ ରଖିବାକୁ ହୁଏ, ହୁଏତ ହଠାତ୍ ଅସମୟରେ ସ୍ୱାମୀ ଆସି କହିବେ, 'ବାହାରିଲି, ଆଜି ଫେରିବାକୁ ଡେରି ହେବ ।' ମଟରଗାଡ଼ିରେ ସବୁବେଳେ ସୋଡ଼ା ଓ ଶୁଖିଲା ଖାଇବା ସାମଗ୍ରୀଭରା ଛୋଟିଆ ଟିଣମାନ ମହଜୁଦ୍ ଥାଏ । ହଠାତ୍ କାଳେ ମୁଣ୍ଡ ଧରିପାରେ, ସେଥିଲାଗି ଅଖି ପଡ଼ିଲାଭଳି ଜାଗାଟିରେ ଶିଶିଏ ଓଡ଼ିକଲୋନ ରଖା ହୋଇଥାଏ । ଗାଡ଼ି ଫେରି ଆସିଲେ ଶର୍ମିଳା ଯାଇ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖେ, କୌଣସିଟାହିଁ କାମରେ ଲାଗି ନାହିଁ । ମନଟା ବଡ଼ ଖରାପ ହୋଇଯାଏ । ଶୋଇବା ଘରେ ଆଖି ପାଖରେ ସବୁଦିନେ ବାସୀ ଲୁଗା ଭଙ୍ଗା ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତଥାପି ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସପ୍ତାହକେ ଅନ୍ତତଃ ଚାରିଥର ଲୁଗା ବଦଳାଇବାର ଅବକାଶ ଘଟେ ନାହିଁ । ଘରକରଣାର ପରାମର୍ଶ ସମସ୍ତ ଶର୍ମିଳା ଅତି ଛୋଟ କରି ଦେଇଛି,—ଜରୁରୀ ଟେଲିଗ୍ରାମର ଚୋକର-ଦିଆ ଭାଷା ପରି—ସ୍ୱାମୀର ପଛେ ପଛେ ଯାଉ ଯାଉ ଡାକି ଡାକି କହୁଥିବ 'ଗୋଟାଏ କଥା ଶୁଣିଯାଅ' । ବ୍ୟବସାୟ ସହିତ ଶର୍ମିଳାର ଯାହା ଟିକିଏ ହେଲେ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା, କ୍ରମେ ସେତକ ମଧ୍ୟ କଟିଗଲା—ତା'ର ଟଙ୍କାଟାର ସମୂଳସୁଧ ପରିଶୋଧ ହୋଇଗଲା । ସୁଧ ମଧ୍ୟ ପରିଷ୍କାର ଟିକିନିଖି ହିସାବ କରି ରସିଦ କାଟି ଦିଆଯାଇଛି । ଶର୍ମିଳା ଭାବେ 'ବାପ୍‌ରେ, ଭଲପାଇବାରେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷ ଆପଣାକୁ ପୁରାପୁରି ମିଳାଇଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଆପଣାର ପୁରୁଷୋଚିତ ଅଭିଯାନ ଖଟାଇବାକୁ ସେ ଯେପରି ହେଲେ ଟିକିଏ ଫାଙ୍କ ରଖିଥାଏ ।'

ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖରଚ କରି ଶଶାଙ୍କ ଭବାନୀପୁରରେ ମନମୁତାବକ କୋଠାଘର ତିଆରି କରିଛି । କୋଠା ଉପରେ ଭାରି ସକ୍ । ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଆରାମ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାର ନାନା ଯୋଜନା ଖେଳୁଛି । ଶମଳାକୁ କେବଳ

ଅବାକ୍ କରଦେବାର ଚେଷ୍ଟା । ଶର୍ମିଳା ମଧ୍ୟ ବିଧିମତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାରେ ତ୍ରୁଟି କରେ ନାହିଁ । ଇଞ୍ଜିନିୟର ଗୋଟାଏ ଲୁଗାକଚା କଳ ବସାଇଛନ୍ତି, ସବୁଅଙ୍କ ଚକ୍ରାକର ଦେଖି ଶର୍ମିଳା ଖୁବ୍ ତାରିଫ କଲା । ଭାବିଲା, 'ଆଜି ଯେମିତି ଲୁଗା ଧୋବାଘରେ ପଡ଼ୁଛି, କାଲି ବି ଠିକ୍ ସେହିପରି ପଡ଼ିବ । ମଇଳା ଲୁଗାର ଗଧ ବାହାନଙ୍କୁ ବୁଝିଛି; କେବଳ ତା'ର ବିଜ୍ଞାନ ବାହାନଟାକୁ ମୁଁ ସହଜରେ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ ।' ଆଳୁରୁ ଚୋପା ଛଡ଼ାଇବାର ଯନ୍ତ୍ରଟା ଦେଖି ଅବାକ୍ ହୋଇ କହିଲା, "ଆଳୁଦମ୍ ରାନ୍ଧିବାର ବାରଅଣା ଦୁଃଖ ଏଥରକ କଟିଯିବ ।" ପଟେ ଖବର ନେବାରେ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ଫଟା ଡେକଚି, ଭଙ୍ଗା କଡ଼େଇ ପ୍ରଭୃତି ସହିତ ସେହି ଯନ୍ତ୍ରଟା ମଧ୍ୟ ବିସ୍ମୃତି ଶଯ୍ୟାରେ ନୈଷ୍କର୍ମ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି ।

ଘରତୋଳା ସରିବା ପାଖେଇ ଆସିବା ବେଳକୁ ଏହି ସ୍ଥାବର ପଦାର୍ଥଟି ପ୍ରତି ଶର୍ମିଳାର ବୁକ ସ୍ନେହ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇଗଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିରେ ଗୋଟାଏ ସୁବିଧା ଅଛି ଯେ ଇଟା ଓ କଡ଼ିରେ ଗଢ଼ା ବପୁଟାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଅଟଳ ସଜାସଜି ରଖାରଖିର ଉଦ୍ୟମରେ ଦୁଇ ଦୁଇଟା ଚାକର ବେଦମ୍ ହୋଇଗଲେ, ଜଣେ ତ କାମରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଚାଲିଗଲା । ଶଶାଙ୍କକୁ ଲକ୍ଷ କରିହିଁ ଘରର ସାଜସଜ୍ଜା ଚାଲିଛି । ଆଜିକାଲି ସେ ବୈଠକଖାନା ଘରେ ପ୍ରାୟ ବସେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ତା'ର କ୍ଳାନ୍ତ ମେରୁଦଣ୍ଡ ଲାଗି ନାନା ଫେଶନର କୁଶନ୍ ନିବେଦନ କରାଯାଇଛି । ଫୁଲଦାନୀ ଅସଂଖ୍ୟ, ଟେବୁଲ୍ ଉପାଇମାନ ଝାଲେଖାଲଗା ଫଳକଟା ଆବରଣଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ । ଆଜିକାଲି ଶଶାଙ୍କ ଦିନବେଳେ ସାଧାରଣତଃ ଶୋଇବା ଘରକୁ ଯାଏ ନାହିଁ, କାରଣ ତା'ର ନୂତନ ପଞ୍ଜିକାରେ ରବିବାରଟା ସୋମବାରର ଯାଆଁଳା ଭାଇ ହୋଇଯାଇଛି । ଅନ୍ୟ ଛୁଟିମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁଦିନ କାମ ବନ୍ଦ ରହେ, ସେଦିନ ନାନା ଦଉଡ଼ ଧାପଡ଼ର କାମ ସେ ଖୋଜି ବାହାର କରେ, ଅଫିସ ଘରକୁ ଯାଇ ନକ୍ସା କାଟିବାର ତେଲିଆ କାଗଜ ବା ଖାତାପତ୍ର ଧରି ବସେ । ତଥାପି ସେଇ ଆଗର ନିୟମମାନ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଛି । ମୋଟା ଗଦିଦିଆ ସୋଫା ପାଖରେ ପଶମର ଚଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଥାଏ, ପାନ ଡିବାରେ ଆଗପରି ପାନ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ

ରହିଥାଏ, ଅଲଗୁଣୀରେ ପଡ଼ିଲା ସିଲ୍କ୍ ପଞ୍ଜାବୀ, କୁଞ୍ଚ କରା ଲୁଗା । ଅଫିସ ଘରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ଲାଗି ଅବଶ୍ୟ ସାହାସ ଦରକାର, ତଥାପି ଶଶାଙ୍କ ଘରେ ନ ଥିବା ବେଳେ ଶର୍ମିଳା ଝାଡ଼ଣ ହାତରେ ସେଠିକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଏ । ସେଇ ଘରର ରକ୍ଷଣୀୟ ଓ ବର୍ଜନୀୟ ବସ୍ତୁବୃନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ସଜ୍ଜା ଶୃଙ୍ଖଳାର ସମନ୍ୱୟ ସାଧନ କରିବାକୁ ସେ ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ଶର୍ମିଳା ସେବା କରୁଛି, କିନ୍ତୁ ଆଜକାଲି ସେବାର ବେଶୀ ଭାଗ ଅଗୋଚରରେ ଚାଲିଛି । ତା'ର ଆତ୍ମନିବେଦନର ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରୁ ପ୍ରତୀକକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି । ଘରଦୁଆର ସଜାଇବା, ବଗିଚା କରିବା, ଶଶାଙ୍କ ବସୁଥିବା ଚଉକିଟାକୁ ରେଶମବନ୍ଧା କରିଦେବା, ତକିଆ ଖୋଳରେ ଫୁଲ ପକାଇବା, ଅଫିସଘର ଟେବୁଲ ଉପରେ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ କାଚର ଫୁଲଦାନୀରେ ରଜନୀଗନ୍ଧାର ଗୁଚ୍ଛ ସଜାଇ ରଖିବାରେ ସେ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ ।

ଅନେକ ଦୁଃଖ ସହିତ ଆପଣାର ଅର୍ଘ୍ୟକୁ ସେ ପୂଜାବେଦୀଠାରୁ ଅନେକ ଦୂରକୁ ଅପସାରି ନେଇଛି । ଅଳ୍ପଦିନ ତଳେ ସେ ଯେଉଁ ଆଘାତ ପାଇଛି, କେବଳ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ସେ ଆଘାତର ଚିହ୍ନକୁ ଲିଭାଇ ପାରିଛି । ସେଦିନ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଅଣତିରିଶ, ଶଶାଙ୍କର ଜନ୍ମଦିନ । ଶର୍ମିଳାର ଜୀବନରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପର୍ବ ସେ ଦିନ । ଯଥାରୀତି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଗଲା, ଘର ବାହାର ଫୁଲ ପତ୍ରରେ ଭଲକରି ସଜାଇ ଦିଆଗଲା ।

ସକାଳ କାମ ଶେଷ କରି ଶଶାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସି କହିଲା, "ଏ ସବୁ କାଣ୍ଡକାରଖାନା କାହାପାଇଁ ? କିଏ କଣ୍ଢେଇ ବାହାଘର ହେଉଛି ନା କଣ ?"

"ହାୟରେ କପାଳ, ଆଜି ତୁମର ଜନ୍ମଦିନ, ସେ କଥାଟା ବି ମନେ ନାହିଁ ? ତୁମେ ଯାହା କହି ପଛକେ, 'ଆଜି ଉପରଓଳି ତୁମେ ଆଉ ଘରୁ କୋଉଁଠିକି ଯିବ ନାହିଁ ।"

"ମୃତ୍ୟୁଦିନ ବ୍ୟତୀତ ବିଜନେସ୍ ଆଉ କାହା ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଏ ନାହିଁ ।"

"ଆଉ କୋଉଦିନ ପଚ୍ଛେ ନ କହିବ, ଆଜି ପରା ଲୋକବାକଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସାରିଛି !"

"ଦେଖ ଶର୍ମିଳା, ମୋତେ ଖେଳନା ପରି କରି ଭୁବନଯାକ ମଣିଷ ଡାକି ତୁମେ ଆଉ ଖେଳିବାର ଚେଷ୍ଟା କରନା !" ଏତିକି କହିଦେଇ ଶଶାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାହାରି ଚାଲିଗଲା । ଶର୍ମିଳା ଶୋଇବା ଘରର କବାଟ କିଳି କେତେବେଳଯାଏ କାନ୍ଦିଲା ।

ଉପରବେଳା ଅତିଥିମାନେ ଆସିଲେ । ବିଜନେସ୍‌ର ସଙ୍କୋଚ ଦାବୀଟା ସେମାନେ ଅତି ସହଜରେ ବୁଝିଗଲେ । ଆଜି ଯଦିଏତ କାଳିଦାସଙ୍କର ଜନ୍ମଦିନ ହୋଇଥିଲେ ତା'ହେଲେ ଶକୁନ୍ତଳାର ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ ଲେଖିବାର ତାଙ୍କର ସକଳ ଆପତ୍ତିକୁ ସମସ୍ତେ ଅତି ବାଜେ ବୋଲି କହି ଉଡ଼ାଇ ଦେଇଥାଆନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ବିଜନେସ୍ ! ସେ ଦିନ ବେଶ୍ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ହେଲା । ନାଲୁ ବାବୁ ଥିଏଟରର ନକଲ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାରି ହସାଇଲେ, ଶର୍ମିଳା ମଧ୍ୟ ସେ ହସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲା । ଶଶାଙ୍କ-ବିରହିତ ଶଶାଙ୍କର ଜନ୍ମଦିନ ଶଶାଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ବିଜନେସ୍ ପାଖରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ କଲା ।'

ମନ ଅବଶ୍ୟ ଭାରି କଷ୍ଟ ହେଲା, ତଥାପି ଶଶାଙ୍କର ଏହି ଧାବମାନ କାର୍ଯ୍ୟର ଅଚ୍ଛାକୁ ଶର୍ମିଳାର ମନ ଦୂରରୁ ପ୍ରଣିପାତ ଜଣାଇଲା । ସ୍ତ୍ରୀର ମିନତି, ବନ୍ଧୁର ନିମନ୍ତ୍ରଣ, ଆପଣାର ଆରାମ କାହାର ପ୍ରତି ଖାତିର ନ କରୁଥିବା ଶଶାଙ୍କର କାମ ଶର୍ମିଳାର ଅଧିଗମ୍ୟ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଏହି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷ ଆପଣାକୁହିଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରେ, ଏହାର ଦ୍ୱାରା ସେ ଆପଣା ଶକ୍ତି ପାଖରେ ଆପଣାକୁ ନିବେଦନ କରିଦିଏ । ଆପଣା ଘରକରଣାର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ କର୍ମଧାରାର ଏ ପାରିରେ ଠିଆ ହୋଇ ଶର୍ମିଳା ଅପର ପାରିରେ ଶଶାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନାଇ ଦେଖେ । ତାର ସତ୍ତ୍ୱା ବହୁବ୍ୟାପକ, ଘରର ସୀମା ଡେଇଁ ଅନେକ ଦୂରରେ ଦୂର ସମୁଦ୍ର ସେ ପାଖରେ ତା'ର ସୀମା—ଜଣା ଅଜଣା କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ତାହା ଆପଣା ଶାସନର ଜାଲ ଭିତରକୁ ଟାଣି ନେଇ ଆସେ । ପ୍ରତିଦିନ ପୁରୁଷ ତା'ର ଅଦୃଷ୍ଟ ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରେ, ଏହି

ବନ୍ଧୁର ଯାତ୍ରା ପଥରେ ନାରୀର କୋମଳ ବାହୁବନ୍ଧନ ବାଧା ଦେବାକୁ ଆସିଲେ ପୁରୁଷ ତାକୁ ନିର୍ମମ ଭାବେ ଛିନ୍ନ କରି ଚାଲିଯାଏ । ଶର୍ମିଳା ଏହି ନିର୍ମମତାକୁ ଭକ୍ତିଭରେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଲା । ବେଳେ ବେଳେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରହେ ନାହିଁ; ସବେଗ ହୃଦୟର ବଳରେ ତା'ର ସକରୁଣ ଉତ୍କଣ୍ଠା ନେଇ ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ କରେ, ଫଳରେ ଆଘାତ ପାଏ, ସେହି ଆଘାତକୁ ପ୍ରାପ୍ୟ ଗଣ୍ୟ ବୋଲି ଆଦରି ନେଇ ବ୍ୟଥିତ ଚିତ୍ତରେ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଫେରି ଆସେ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଲାଗି ତା'ର ଆପଣାର ଗତିବିଧି ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା, ସେଠି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବା ଲାଗି ଦେବତାକୁ ଜଣାଉଥାଏ ।

"ନୀରଦ"

ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଜମାରହିଥିବା ଟଙ୍କା ଉପରେ ଯୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ଛଅ ସଂଖ୍ୟା-ବିଶିଷ୍ଟ ଅଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଯେତେବେଳେ ଏହି ପରିବାର ସମୃଦ୍ଧି ଧାଇଁ ଚାଲିଛି, ଠିକ ସେତିକବେଳେ ଶର୍ମିଳାକୁ ଗୋଟାଏ କଣ ଦୁର୍ବୋଧ ରୋଗ ଧରିଲା, ସେ ଆଉ ବିଛଣାରୁ ଉଠିପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହି ରୋଗ ବିଷୟରେ ଯେ ଏତେ ଦୁର୍ଭାବନା କରିବାର କାରଣ କଣ, ସେ କଥାଟା ଟିକିଏ ବିସ୍ତୃତ କରି କହିବା ଉଚିତ ।

ଶର୍ମିଳାର ବାପ ରାଜାରାମ ବାବୁଙ୍କର ବରିଶାଲ ଓ ଗଙ୍ଗାର ମୁହାଣ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ମସ୍ତ ଜମିଦାରୀ ଥିଲା । ତା' ଛଡ଼ା ଶିଲମାର ଘାଟଠାରେ ଜାହାଜ ତିଆରି ବ୍ୟବସାୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅଂଶୀଦାର ହୋଇଛନ୍ତି । ମରହଟ୍ଟୀ ଯୁଗର ଶେଷ ଆଉ ଏ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ, ଏହିପରି ଏକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ । କୁସ୍ତି, ଶିକାର ଆଉ ଲାଠି ଖେଳରେ ସେ ଭାରି ଓସ୍ତାଦ ଥିଲେ । ପଖଉଜ ବଜାଲି ହିସାବରେ ଖୁବ୍ ନାଁ ଥିଲା । ମର୍ଚାଣ୍ଟ ଅଫ୍ ଭେନିସ୍, ଜୁଲିୟସ ସିଜର ଓ ହାମଲେଟ୍ ବହିରୁ ସେ ଦୁଇଚାରି ପୃଷ୍ଠା ଲେଖାଏଁ ମୁହେଁ

ମୁହେଁ କହିଯାଇ ପାରୁଥିଲେ, ମ୍ୟାକଲେଙ୍କର ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଥିଲା, ବର୍କଙ୍କର ବାଗ୍ମିତାରେ ସେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ, ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସୀମା ଥିଲା ମେଘନାଦବଧ କାବ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ମଧ୍ୟ-ବୟସରେ ସେ ମଦ ଓ ନିଷିଦ୍ଧ ଖାଦ୍ୟକୁ ଆଧୁନିକ ଚିତ୍ତୋତ୍କର୍ଷ ଲାଗି ଏକ ଆବଶ୍ୟକ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ, ବୃଦ୍ଧାକାଳକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ପରିଚ୍ଛଦ ଅତି ସଯତ୍ନ, ମୁଖଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦର ଓ ଗମ୍ଭୀର, ଦେହ ଦୀର୍ଘ ଓ ବଳିଷ୍ଠ, ମେଜାଜ୍‌ଟା ଭାରି ମଉଜୀ ଧରଣର, କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥୀ ଆସି ଜୁଟିଲେ ସେ ନାହିଁ କରି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନାଦିରେ ତାଙ୍କର ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ ନ ନ ଥିଲା, ତଥାପି ଘରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ସେସବୁ ଅତି ସମାରୋହରେ ସମାହିତ ହେଉଥିଲା । ସମାରୋହ ଦ୍ୱାରା କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ପୂଜାଟା କେବଳ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଲାଗି ହୁଏ । ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ 'ରାଜା' ଉପାଧି ପାଇପାରିଥାନ୍ତେ । ଏଥିପ୍ରତି ସେ ଏତେ ଉଦାସ କାହିଁକି ବୋଲି କେହି ପଚାରିଲେ ରାଜାରାମ ହସି ହସି ଜବାବ ଦିଅନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ପିତୃଦତ୍ତ ରାଜଉପାଧିଟା ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତା' ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଉପାଧିକୁ ବସାଇ ସମ୍ମାନ ଖର୍ବ କରିବେ କାହିଁକି ? ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହାଉସ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନିତ ପ୍ରବେଶାଧିକାର ଥିଲା, କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷୀୟ ପଦସ୍ଥ ଇଂରେଜ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଚିରପ୍ରଚଳିତ ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ ପୂଜାରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଆସି ଶାମ୍ପେନ ପ୍ରସାଦ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଅନ୍ତରସ୍ଥ କରୁଥିଲେ ।

ଶର୍ମିଳାର ବିବାହ ହୋଇଗଲା ପରେ ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀହୀନ ପରିବାରରେ ବାକୀ ରହିଲେ ବଡ଼ ପୁଅ ହେମନ୍ତ ଓ ସାନ ଝିଅ ଊର୍ମିମାଳା । ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ପୁଅଟିକୁ ଦୀପ୍ତିମାନ ବୋଲି କହି ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ, ଯାହାକୁ ଇଂରାଜୀରେ ବ୍ରିଲିଆଣ୍ଟ କହନ୍ତି । ତା'ର ଚେହେରା ଥରେ ଦେଖିଲେ ବାର ବାର ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବ । ଏପରି କୌଣସି ବିଷୟ ନ ଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ କି ସେ ପରୀକ୍ଷାମାନର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱତମ ମାର୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିପାରି

ନ ଥିଲା । ବ୍ୟାୟାମର ଉତ୍କର୍ଷ ଦେଖିଲେ ବି ସେ ବାପର ନାଁ ରଖିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ତା’ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଯେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ କନ୍ୟାମଣ୍ଡଳୀର ସବେଗ କକ୍ଷ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ଚାଲିଥିଲା, ସେ କଥା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ତା’ର ମନଟା ବିବାହ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ଥିଲା । କୌଣସି ଇଉରୋପୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଉପାଧି ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁହିଁ ସେ ନିଜର ଉପସ୍ଥିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ରଖିଥିଲା । ସେହି ମତଲବରେ ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ଫରାସୀ ଓ ଜର୍ମାନ ଭାଷା ଶିଖିବା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା ।

ଅନ୍ୟ କିଛି ସୁବିଧା ନ ପାଇ ଅନାବଶ୍ୟକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷରେ ସେ ଆଇନ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ହଠାତ୍ ଏତିକବେଳେ ତା’ର ଅନ୍ତରେ ବା ଶରୀରର ଆଉ କେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରରେ କଣ ଗୋଟାଏ ବିକାର ଘଟିଲା । ଡାକ୍ତରମାନେ କିଛି ବାରି ଠିକ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଗୋପନଚାରୀ ରୋଗଟା ସବଳ ଦେହ ଭିତରେ ଯେପରି ଦୁର୍ଗପରି ଆଶ୍ରୟ ପାଇଲା, ତାକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା ବା ତାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେହି ସମୟର ଜଣେ ଇଂରାଜ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଉପରେ ରାଜାରାମଙ୍କର ଅବିଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଯେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରଚିକିତ୍ସାରେ, ତାଙ୍କର ଭାରି ନାମ । ସେଇ ଶେଷରେ ରୋଗୀର ରୋଗ ସନ୍ଧାନ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାରର ଅନେକ ଅଭ୍ୟାସ ଥିବାରୁ ସେ ଅନୁମାନ କଲେ ଯେ ଦେହର ଏକ ଦୁର୍ଗମ ଗହନରେ ବିପଦ ବଦ୍ଧମୂଳ ରହିଛି, ସେଇଟାକୁ ଉତ୍ପାଟିତ କରି ଦେବାକୁ ହେବ । ଅସ୍ତ୍ରର ସୁକୌଶଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଶରୀର ଭେଦ କରି ଦେହର ଯେଉଁ ଅଂଶଟା ଖୋଲି ଦେଖା ହେଲା, ସେଠାରେ କଳ୍ପିତ ଶତ୍ରୁ ବା ତା’ର ଅତ୍ୟାଚାରର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଭୁଲଟା ଆଉ ସୁଧୁରି ପାରିଲା ନାହିଁ, ପୁଅର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ବାପଙ୍କର ବିଷମ ଦୁଃଖ ଶାନ୍ତ ହେଉଛି କେତେବେଳେ ? ଗୋଟାଏ ସଜୀବ ସୁନ୍ଦର ବଳିଷ୍ଠ ଦେହକୁ ଏପରି ଖଣ୍ଡିତ କରି କାଟିବାର ସ୍ମୃତିଟା ତାଙ୍କୁ ପୁଅର ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ବେଶୀ ଆଘାତ ଦେଲା, ଏକ ହିଂସ୍ର କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷୀ ପରି ତାହା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ନଖରେ ତାଙ୍କର

ହୃଦୟକୁ ବିଦାରି ଧରି ରହିଲା । ମର୍ମଶୋଷଣ କରି କ୍ରମେ ତାଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁମୁଖକୁ ଟାଣିନେଲା ।

ଡାକ୍ତର ନୀରଦ ମୁଖର୍ଜୀ ଶୁଶ୍ରୂଷାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲା; ନୂଆ ଡାକ୍ତରୀ ପାସ କରିଛି, ଆଗେ ହେମନ୍ତର ସହାଧ୍ୟାୟୀ ଥିଲା । ସେଇ କନ୍ତୁ ପ୍ରଥମରୁ କହିଆସିଛି ଯେ ଚିକିତ୍ସାରେ ଭୁଲ ହେଉଛି । ନିଜେ ସେ ବେମାରିର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଏକ ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଥିଲା, ବେଶି କିଛି ଦିନ ପାଇଁ କୌଣସି ଶୁଖିଲା ଯାଗାକୁ ନେଇ ହାଓ୍ୱା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇବାର ପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲା । କନ୍ତୁ ରାଜାରାମ ପୈତୃକ ଯୁଗର ସଂସ୍କାରଟା ମନରୁ ଦୂର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଭଲ କରି ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଯମ ସଙ୍ଗରେ ଦୁଃସହ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହେଲେ କେବଳ ଇଂରେଜ ଡାକ୍ତରହିଁ ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରିବ । କନ୍ତୁ ବ୍ୟାପାରଟା ଯେପରି ଘଟିଲା, ସେଥିରେ ନୀରଦ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅତିଶୟ ମାତ୍ରାରେ ବଢ଼ି ଗଲା । ସ୍ନେହ ଝିଅ ଊର୍ମିର ହଠାତ୍ ମନେ ହେଲା ଯେ ଏ ଲୋକଟାର ପ୍ରତିଭା ଅତି ଅସାମାନ୍ୟ । ବାପାଙ୍କୁ କହିଲା, "ଦେଖିଲ ବାପା, ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ନିଜ ଉପରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ କେତେ ବେଶୀ; ସେପରି ସାହସ ନ ଥିଲେ କିଏ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ା ବିଲାତି ଡାକ୍ତରଙ୍କର ମତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପଣା ମନକୁ ନିଃସଙ୍କୋଚ ଓ ନିଃସଂଶୟରେ ପ୍ରଚ୍ଚାର କରି ପାରିଥାନ୍ତେ ?"

ବାପା ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ଖାଲି ବହି ପଢ଼ି କିଏ ଡାକ୍ତରୀବିଦ୍ୟା ଶିଖନ୍ତି ? କେଉଁ କେଉଁଙ୍କଠାରେ ଆଗରୁ ସେଥିପ୍ରତି ଏକ ଦୈବ ସଂସ୍କାର ରହିଥାଏ । ନୀରଦର ଦେଖ ଛି ତାହାହିଁ ଅଛି ।

ଗୋଟାଏ ସ୍ନେହ ପ୍ରମାଣ ନେଇ, ଶୋକର ଆଘାତ ଓ ପରିତାପର ବେଦନାରେ ଏମାନଙ୍କର ଭକ୍ତିର ଉଦ୍ରେକ ହେଲା । ତା'ପରେ ଅଧିକ ପ୍ରମାଣର ଅପେକ୍ଷା ନ ରଖି ତାହା ଆପେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା ।

ଦିନେ ରାଜାରାମ କନ୍ୟାକୁ ଡାକି କହିଲେ, "ଊର୍ମି, ମୋତେ ଖାଲି ଶୁଭୁଛି ଯେପରି ହେମନ୍ତ ଅନବରତ ମୋତେ ଡାକି କହୁଛି, ମଣିଷର

ରୋଗଦୁଃଖ ଦୂର କର । ତା' ନାଁରେ ଗୋଟାଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲିବ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ଥିର କରିଛି ।"

ଉର୍ମି ତାର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ଉତ୍ସାହରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇ କହିଲା, "ଖୁବ ଭଲ କଥା । ମୋତେ ଇଉରୋପ ପଠାଇ ଦିଅ, ସେଇଆଡ଼ୁ ମୁଁ ଡାକ୍ତରୀ ଶିଖି ଆସି ଏଇ ଡାକ୍ତରଖାନାର ଭାର ନେବି ।"

କଥାଟା ରାଜାରାମଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବାଜିଗଲା । କହିଲେ "ଡାକ୍ତରଖାନାଟାକୁ ମୁଁ ଦେବୋତ୍ତର ସମ୍ପତ୍ତି କରିଦେବି, ତୁ ସେଥିରେ ସେବାଏତ ହେବୁ । ହେମନ୍ତ ଗଲାବେଳକୁ ଭାରି ଦୁଃଖ ଭୋଗିଛି, ତୋତେ ସେ ଭାରି ଭଲ ପାଉଥିଲା, ତୋର ଏହି ପୁଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସେ ପରଲୋକରେ ଶାନ୍ତି ପାଇବ । ତା'ର ରୋଗଶଯ୍ୟା ପାଖରେ ବସି ତୁ ଯେଉଁ ସେବା କରିଛୁ, ସେହି ସେବା ତୋର ହାତରେ ଆହୁରି ମହାନ୍ ହୋଇ ଉଠିବ ।" ବ୍ରାହ୍ମଣଘରର ଝିଅ ଡାକ୍ତର ହେବା ଯେ ଗୋଟାଏ ସୃଷ୍ଟିଛଡ଼ା କଥା, ଏକଥା ବୁଢ଼ା ସେତେବେଳେ ଭାବି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କୌଣସି ମଣିଷକୁ ରୋଗ ହାତରୁ ବଞ୍ଚାଇ ଆଣିବାର ମୂଲ୍ୟ ଯେ କେତେ ବେଶୀ, ଆଜି ସେ କଥା ସେ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ବୁଝୁଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ପୁଅ ବଞ୍ଚିପାରିଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପୁଅମାନେ ବଞ୍ଚି ପାରିଲେ ହୁଏତ ତାହାର କ୍ଷତିପୂରଣ ହୋଇଯିବ, ଶୋକର ଲାଘବ ହୋଇପାରିବ । ଝିଅକୁ କହିଲେ, "ଏଠିକା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆଗ ବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ା ଶେଷ ହୋଇଯାଉ, ତା'ପରେ ଇଉରୋପ ପଠାଇଦେବି ।"

ଏତିକବେଳକୁ ରାଜାରାମଙ୍କ ମଥା ଭିତରେ ଗୋଟାଏ କଥା ପଶି ସାରିଲାଣି । ନୀରଦକୁ ସେ ସୁନାମୁଣ୍ଡାଏ ପରି ମନେ କରୁଥାନ୍ତି । ଯେତେ ବେଶୀ ଦେଖନ୍ତି ସେତେ ଚମତ୍କାର ଲାଗେ । ପାସ୍ କରିଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷାର ଗଣ୍ଡାରପାଟ ପାର ହୋଇ ଡାକ୍ତରୀବିଦ୍ୟାର ମହୋଦଧିରେ ସେ ଅହରହ ସନ୍ତରଣ କରି ବୁଲୁଛି । ବୟସ ଅଳ୍ପ, ତଥାପି ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ଆଡ଼କୁ ଆଦୌ ମନ ନାହିଁ । ଏବେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ସବୁ ନୂଆ ନୂଆ ଆବିଷ୍କାରମାନ

ହୋଇଛୁ, ସେହି ଗୁଡ଼ାକ ମନ୍ଥି ମନ୍ଥି ଆଲୋଚନା କରୁଛୁ, ପରୀକ୍ଷା କରୁଛୁ; ଏଣେ ଆପଣା ବ୍ୟବସାୟର କ୍ଷତି ମଧ୍ୟ କରୁଛୁ । ଯେଉଁମାନେ ଡାକ୍ତର ବ୍ୟବସାୟରେ ଗୁଡ଼ାଏ ରୋଜଗାର କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ତୀବ୍ର ନିନ୍ଦା କରୁଛୁ । କହେ, ମୂର୍ଖମାନେ ଉନ୍ନତି କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଯୋଗ୍ୟଲୋକେହିଁ ଗୌରବ ଲାଭ କରନ୍ତି । କୌଣସି ଗୋଟାଏ ବହିରୁ ସେ ଏଇ କଥାଟା ପଢ଼ିଦେଇ ଆଣିଛୁ ।

ଶେଷରେ ଦିନେ ରାଜାରାମ ଝିଅଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, "ଅନେକ ଭାବିଚିନ୍ତି ମୁଁ ଦେଖୁଛି ଯେ ଆମ ନୂଆ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ନୀରଦର ସଙ୍ଗୀ ହୋଇ କାମ କଲେ କାମଟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିବ, ଆଉ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବି । ତା'ପରି ଗୋଟାଏ ପିଲା ଆଉ କେଉଁଠି ମିଳିବ ?"

ଆଉ ଯାହା କରନ୍ତୁ ପଛକେ, ହେମନ୍ତର ଇଚ୍ଛାକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବାର ଟାଣ ରାଜାରାମଙ୍କର ନ ଥିଲା । କନ୍ୟାର ଇଚ୍ଛାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ବାପମା'ଙ୍କର ଇଚ୍ଛାମତେ ବିବାହ ଠିକ୍ କରିବାକୁ ହେମନ୍ତ ବର୍ବରତା ବୋଲି କହୁଥିଲା । ଥରେ ରାଜାରାମ ତା' ସହିତ ତର୍କ କରିଥିଲେ ଯେ ବିବାହ ବ୍ୟାପାରଟା କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନୁହେଁ, ତାହା ସହିତ ସଂସାର ଜଡ଼ିତ ରହିଛି । ତେଣୁ ବିବାହ-ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କେବଳ ଇଚ୍ଛା ଦ୍ଵାରା ନୁହେଁ, ଅଭିଜ୍ଞତା ଦ୍ଵାରା ମଧ୍ୟ ଚାଳିତ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଯେତେ ଯାହା ତର୍କ କଲେ ମଧ୍ୟ, ଆପଣାର ଅଭିରୁଚି ଯେଉଁ ଦିଗରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଝିଅ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ଏତେ ଦୂର ଗଭୀର ଥିଲା ଯେ ଶେଷରେ ହେମନ୍ତର ଇଚ୍ଛାହିଁ ପରିବାରରେ ଜୟଲାଭ କଲା ।

ନୀରଦ ମୁଖାର୍ଜୀର ଏ ପରିବାରକୁ ବେଶ୍ ଯିବାଆସିବା ଥିଲା । ହେମନ୍ତ ତାକୁ ଆଉଲ ଅର୍ଥାତ୍ ପେଚା ବୋଲି ଡାକୁଥିଲା । ଶବ୍ଦଟାର ଅର୍ଥ ବୁଝାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲେ କହୁଥିଲା ଯେ ସେ ଲୋକଟା ପୌରାଣିକ, ମାଇଥଲଜିକାଲ; ତା'ର ବୟସ ନାହିଁ, ଖାଲି ବିଦ୍ୟାହିଁ ଅଛି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାକୁ ମିନର୍ଭା (ଲକ୍ଷ୍ମୀ)ଙ୍କର ବାହନ ବୋଲି ଡାକେ ।

ନୀରଦ ବେଳେ ବେଳେ ସ୍ୱାଙ୍କ ଘରେ ଚାହା ପିଇଛି, ହେମନ୍ତ ସହିତ ତୁମୂଳ ତର୍କ କରିଛି, ମନେ ମନେ ଉର୍ମିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛି; କିନ୍ତୁ ବ୍ୟବହାରରେ କରିପାରି ନାହିଁ । ତାର କାରଣ ହେଉଛି ଯେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରର ଯଥୋଚିତ ବ୍ୟବହାରଟା ତା' ସ୍ୱଭାବର ବହିର୍ଭୂତ । ସେ ଆଲୋଚନା ଯେତେ କରୁ ପଛକେ, ଆଳାପ ଜମାଇବାର ବିଦ୍ୟା ତାକୁ ଜଣା ନାହିଁ । ତା' ଭିତରେ ଯୌବନର ଉତ୍ତାପ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଆଲୋକ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ଯେଉଁ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୌବନ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇପାରିଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ଅବଜ୍ଞା କରି ନୀରଦ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ଲାଭ କରେ । ସେଥିଲାଗି ତାକୁ ଉର୍ମିର ପ୍ରାର୍ଥୀଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ବୋଲି ଧରିବାକୁ କେହି ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଥଚ ନୀରଦର ସେହି ପ୍ରତୀୟମାନ ନିରାସକ୍ତିହିଁ ଉପସ୍ଥିତ କାରଣ ସହିତ ଯୁକ୍ତହୋଇ ତା' ପ୍ରତି ଜନ୍ମିଥିବା ଉର୍ମିର ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ସମ୍ଭ୍ରମର ସଙ୍କୋଚ ସୀମାରେ ଆଣି ଉପନୀତ କରାଇଥିଲା ।

ଦିନେ ରାଜାରାମ ଖୋଲାଖୋଲି କହି ପକାଇଲେ ଯେ କନ୍ୟାର ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦ୍ୱିଧା ନ ଥିଲେ ସେ ନୀରଦ ସହିତ ତାହାର ବିବାହ ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଉର୍ମି ଅନୁକୂଳ ଇଙ୍ଗିତଦେଇ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇଥିଲା । କେବଳ ଏତିକି କହିଥିଲା ଯେ ଏ ଦେଶରେ ଓ ବିଲାତରେ ଶିକ୍ଷାଟା ପ୍ରଥମେ ସମାପ୍ତ କରି ତା'ପରେ ସେ ବିବାହ କରିବ । ବାପା କହିଲେ, "ଭଲ କଥା, କିନ୍ତୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ସମ୍ମତି ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବନ୍ଧଟାକୁ ପକ୍‌କା କରିନେଲେ ପଛକୁ ଆଉ କୌଣସି ଭାବନା ନ ଥିବ ।"

ନୀରଦର ରାଜିନାମା ପାଇବାକୁ ଆଦୌ ଡେରି ହେଲା ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ତା'ର ଭାବରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ଯେ ଜଣେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପକ୍ଷରେ ଉଦ୍‌ବାହ ବନ୍ଧନକୁ ସେ ଏକ ତ୍ୟାଗସ୍ୱୀକାର, ଏପରିକି ଆତ୍ମଘାତ ପ୍ରାୟ ମନେକରେ । ବୋଧହୁଏ ଏହି ଦୁର୍ଯୋଗକୁ ଈଷତ୍ ପରିମାଣରେ ଲଘୁ କରିବା ଲାଗି ସର୍ତ୍ତ ରହିଲା ଯେ ପଢ଼ାଶୁଣା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସକଳ ବିଷୟରେ ନୀରଦ ଉର୍ମିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବ; ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣା ହାତରେ ଉର୍ମିକୁ ସେ କ୍ରମେ ନିଜର

ସ୍ୱାମୀ ପତ୍ନୀରୂପେ ତିଆରି କରିବ । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଟା ଶୁଦ୍ଧ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପାୟରେ ଦୃଢ଼ ନିୟମିତ ନିୟମରେ ଠିକ୍ ଲବୋରେଟରୀର ଅଭ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପରି ଚାଲିବ ।

ପରେ ନୀରଦ ଉର୍ମି ଆଗରେ କହିଲା, "ପ୍ରକୃତିର କାରଖାନାରେ ତିଆରି ହୋଇ ପଶୁପକ୍ଷୀ ବାହାରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ଏକାବେଳକେ କଞ୍ଚା କାଦୁଅ । ତାକୁ ତିଆରି କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଏହି ମଣିଷ ଉପରେ ।"

ଉର୍ମି ନମ୍ର ଭାବେ ଜବାବ ଦେଲା "ଆଚ୍ଛା, ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ମୁଁ କୌଣସି ବାଧା ଦେବି ନାହିଁ ।" ନୀରଦ କହିଲା, "ତୁମ ଭିତରେ ନାନାବିଧ ଶକ୍ତି ରହିଛି । ତୁମ ଜୀବନର ପ୍ରଧାନତମ ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସେ ସକଳ ଶକ୍ତିକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ହେବ । ତା'ହେଲେ ଯାଇ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । କୌଣସି ଏକ ଅଭିପ୍ରାୟ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିରଖି ବିକ୍ଷିପ୍ତକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଦୃଢ଼ହେବ; ଗତିଶୀଳ ହେବ, ତେବେ ଯାଇ ସେହି ଏକତ୍ୱକୁ ମରାଲ୍ ଅର୍ଗାନିଜମ୍ (Moral Organism) ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ।"

ଉର୍ମି ପୁଲକିତ ହୋଇ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଅନେକ ଯୁବକ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଚାହା ଖାଇବାକୁ, ଟେନିସ୍ ଖେଳିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କାହାରିଠାରୁ ସେ ଏପରି ଓଜନଦାର କଥା ଶୁଣି ନାହିଁ, ଯାହା ତାକୁ ଚିନ୍ତା ସଚଳ କରିପାରିଛି। ଆଉ କେହି ସେପରି କିଛି କହି ବସିଲେ ସେହି ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ସେ ହାଇ ମାରିବାର ଦେଖିଛି । ପ୍ରକୃତରେ ନିରତିଶୟ ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ କଥା କହିବାର ଧରଣ ନୀରଦର ପୁରାପୁରି ଅଛି । ସେ ଯାହା କିଛି କହୁ ପଛକେ, ଉର୍ମି ତାହା ଶୁଣିବାମାତ୍ରକେ ଧରିନିଏ ଯେ ସେହି କଥା ମଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଦୃଢ଼ ରହିଛି । ତାର ସମସ୍ତ କଥା ତା' ଆଗରେ ଅତି ବେଶି ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଖର ।

ରାଜାରାମ ମଝିରେ ମଝିରେ ବଡ଼ ଜ୍ୱାଇଁକୁ ଡାକିଆଣି ଦୁହିଙ୍କ ଭିତରେ ଭଲକରି ପରିଚୟ କରାଇଦେବାର ଚେଷ୍ଟାକଲେ; ଶଶାଙ୍କ ଶର୍ମିଳା ଆଗରେ

କହେ, "ପିଲାଟା ତା'ର ଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ବାହାଦୁରୀ କରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାବେ ଆମେ ସବୁ ତା'ର ଗ୍ରାସ, ଯେପରି ଶେଷ ବେଞ୍ଚର ଶେଷ କୋଣରେ କୋଉଠି ଯାଇ ପଡ଼ିଛୁ ।"

ହସି ହସି ଶର୍ମିଳା ଉତ୍ତର ଦିଏ, "ତୁମେ ସହି ନ ପାରି ଏପରି କହୁଛ । ମତେ କିନ୍ତୁ ପିଲାଟି ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ ।"

ଶଶାଙ୍କ ପଗୁରେ, "ସାନ ଭଉଣୀକୁ ଏଠି ବଦଳ ରଖିଗଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା ?" ଶର୍ମିଳା କହେ, "ତେବେ ତୁମେ ତ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୁଅନ୍ତ, ମୋ' କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।"

ଶଶାଙ୍କ ପ୍ରତି ନୀରଦର ଭ୍ରାତୃଭାବ କମେ ବଢ଼ୁଛି ବୋଲି ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନେ ମନେ ନୀରଷ ଭାବେ, "ଗ୍ରହକର କରୁଛନ୍ତି; ବୈଜ୍ଞାନିକ ତ ନୁହନ୍ତି ! ହାତ ଅଛି କିନ୍ତୁ ମଥା ନାହିଁ ।"

ନୀରଦର ଉଲୁଗୁଣା ଦେଇ ଶଶାଙ୍କ ଶାଳୀକୁ ସବୁବେଳେ ଥଟ୍ଟା କରେ । କହେ, 'ଏଥର ପୁରୁଣା ନାଁଟା ବଦଳାଇ ଦେବାର ସମୟ ହୋଇଗଲା ।'

'ଇଂରେଜ ରୀତିରେ ?'

'ନା, ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତ ମତରେ ।'

'ନୂଆ ନାଁଟା କଣ ଟିକିଏ ଶୁଣିଥାଏ !'

'ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଲତା । ନୀରଦ ମନକୁ ବେଶ୍ ପାଇବ । ଲାବୋରେଟରୀରେ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ସହିତ ତା'ର ବେଶୀ ସମ୍ବନ୍ଧ, ସେ ଏଥର ଘରପଘାରେ ବନ୍ଧାହେବ ।'

ମନେ ମନେ ଭାବେ, "ପ୍ରକୃତରେ ନାଁଟା ଉର୍ମିକୁ ଅନାଇ ଠିକ୍ ହୋଇଛି ।" କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଯେପରି କିଏ ଛୁଞ୍ଚି ମାରିଦେଲା ପରି ଲାଗେ । 'ହାୟ ହାୟ, ଶେଷରେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ଗର୍ବୀଟାର ହାତରେ ଯାଇ ଏଭଳି ଝିଅ ପଡ଼ିବ ।' କପରି ଲୋକ ହାତରେ ପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ ଶଶାଙ୍କର ରୁଚିକୁ ଖାପ ଖାଇଥାନ୍ତା; ସେ କଥା କହିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ।

କିଛିଦିନ ପରେ ରାଜାରାମଙ୍କର କାଳ ହୋଇଗଲା । ଊର୍ମିର ଭାବୀ ସତ୍ୱାଧିକାରୀ ଶାରଦନାଥ ଏକାଗ୍ରମନରେ ତା ପରିଣତି-ସାଧନର ଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଊର୍ମିର ରୂପ ଯେତେ ସୁନ୍ଦର, ତାଠାରୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର କରି ତାକୁ ତା'ର ରୂପଟା ମାନେ । ତା'ର ଚଞ୍ଚଳ ଦେହ ଉପରେ ମନର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା ଝଲମଲ କରୁଥାଏ । ସବୁ ବିଷୟରେ ତାର ଭାରି ଉତ୍ସାହ । ବିଜ୍ଞାନରେ ଯେମିତି ମନ, ସାହିତ୍ୟରେ ତାଠାରୁ ବରଂ ବେଶୀ, କମ୍ ନୁହେଁ । ଖେଳ ପଡ଼ିଆରେ ଫୁଟବଲ ଖେଳ ଦେଖିଯିବାକୁ ତା'ର ଭାରି ଆଗ୍ରହ, ସିନେମା ଦେଖିବାଟାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ କଦାପି ଅବଜ୍ଞା କରେ ନାହିଁ । ବିଦେଶରୁ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ କେହି ବଡ଼ ଜଣେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକର୍ତ୍ତା ପ୍ରେସିଡେନ୍‌ସି କଲେଜକୁ ଆସିଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଊର୍ମି ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ । ରେଡ଼ିଓ ପାଖରେ କାନଦେଇ ସେ ସବୁ ଶୁଣେ, ବେଳେବେଳେ ହୁଏତ ଛି' ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରେ । କିନ୍ତୁ ମନର କୌତୁହଳ କେତେବେଳେ କମ ନ ଥାଏ । ରାସ୍ତାରେ ବର ଅନୁକୂଳର ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଯାଉଛି, ବାଜା ଶୁଣି ସେ ବାରଣ୍ଡାକୁ ଦଉଡ଼ିଆସେ । ଜୁଲୋଜିକାଲ ଉଦ୍ୟାନକୁ କେତେ ଥର ବୁଲିଯାଏ, ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗେ ତାକୁ । ବିଶେଷତଃ ମାଙ୍କଡ଼ଗୁଡ଼ାଙ୍କର ଆଗରେ ଠିଆ ହେବାରେ ସେ ଭାରି ଆମୋଦ ପାଏ । ଆଗେ ବାବା ବନଶୀ ନେଇ ମାଛ ଧରି ବସିଲେ ସେ ତା ପାଖରେ ଯାଇ ବସୁଥିଲା । ଊର୍ମି ଟେନିସ୍ ଖେଳେ, ବ୍ୟାଡ଼ମିଂଟନରେ ସେ ଓସ୍ତାଦ୍ । ଏସବୁ ସେ ଭାଇଙ୍କଠାରୁ ଶିଖିଛି । ସଞ୍ଚାରିଣୀ ଲତାର ତନୁ ପରି ତାର ତନୁ ଟିକିଏ ପବନରେ ବି ଦୋହଲି ଉଠେ । ସାଜସଜା ଅତି ସହଜ ଓ ମାର୍ଜିତ । ଶାଢ଼ୀଟାକୁ ଏଠି ସେଠି ଖୋସିଖାସି ଟାଣିଟୁଣି ଦେଲେ କିପରି ଅଙ୍ଗର ଶୋଭା ବଢ଼େ, ସେ ବିଦ୍ୟା ତାକୁ ଜଣା, କିନ୍ତୁ ସେ ବିଦ୍ୟାର ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଗୀତ ଗାଇ ନ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ସିତାର ବଜାଏ । ସେହି ସଙ୍ଗୀତର ଦେଖିବା ଦିଗ ଓ ଶୁଣିବା ଦିଗ ଭିତରେ କୋଉଟା ପ୍ରଧାନ କିଏଜାଣି ? ମନେ ହୁଏ ଯେପରି ତାର ନିପୁଣ ଅଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ କୋଳାହଳ କରିଉଠୁଛି । କଥା କହିବାଲାଗି ତାକୁ କେତେବେଳେ ବିଷୟ ଖୋଜିବାକୁ

ପଡ଼େ ନା, ହସିବାଲାଗି ସେ କୌଣସି କାରଣର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ନା । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଦେବାରେ ତାର କ୍ଷମତା ଅଜସ୍ର । ଯେଉଁଠି ଥାଏ, ସେଠାକାର ଶୂନ୍ୟ ସେ ଏକୁଟିଆ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦିଏ । କେବଳ ମାରଦ ପାଖରେ ସେ ଆଉଜଣେ ହୋଇଯାଏ, ପାଲଟଣା ଡଙ୍ଗାରେ ହଠାତ୍ ପବନ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ, କେବଳ ନମ୍ରମନ୍ଥର ଗତିରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗେ ।

ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ଊର୍ମିର ସ୍ୱଭାବ ତା' ଭାଇପରି ପ୍ରାଣପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଊର୍ମି ଜାଣେ ଯେ କେବଳ ଭାଇ ତା'ର ମନକୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ହେମନ୍ତ ବେଳେବେଳେ କହେ, 'ଆମ ଘରଗୁଡ଼ାକ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ମଣିଷ ଗଢ଼ିବା ଛାଞ୍ଚ । ସେଇଥିଲାଗି ତ ଏତେ ଉନଯାଏ ବିଦେଶୀ ଯାଦୁକର ଏତେ ସହଜରେ ତେତିଶକୋଟି ଲୋକଙ୍କୁ ଖେଳନା କରି ନଚାଉଛି ।' ସେ କହେ, 'ମୋର ସମୟ ଆସିଲେ ଏହିସବୁ ସାମାଜିକ ପୌତ୍ତଳିକତାକୁ ମୁଁ କଳାପାହାଡ଼ ହୋଇ ବାହାରିବି ।' ସେ ସମୟ ଆଉ ଆସିପାରିଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେହି କଥାଗୁଡ଼ାକ ଊର୍ମିର ମନକୁ ବେଶ୍ ସଜୀବ କରି ରଖିଦେଇଗଲା ।

× × ×

ଏଇଥିଯୋଗୁଁ ହିଁ ବଡ଼ ଅଡ଼ୁଆରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେଲା । ମାରଦର କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବାଧ୍ୟବନ୍ଧ । ଊର୍ମି ସକାଶେ ସେ ପାଠକ୍ରମର ବନ୍ଧା ନିୟମ ତିଆରି କରିଦେଲା । ତାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହିଲା, 'ଊର୍ମି, ବାଟ ଚାଲୁ ଚାଲୁ ମନଟାକୁ କେବଳ ଚହଲାଇ ପକାଇଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ବାଟଚଲା ସରିଲେ ପୁଣି ପାଖରେ କିଛି ବାକି ଥିବା ତ ଦରକାର !

ବେଳେ ବେଳେ ମାରଦ କହେ, "ତୁମେ ପ୍ରଜାପତି ପରି ଖାଲି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଡ଼ି ବୁଲିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ, କିଛି ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିପାରି ନାହିଁ । ମହୁମାଛି ପରି ଆପଣାକୁ ଗଢ଼ି ଶିଖ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ମୂଲ୍ୟ ଅଛି । ଜୀବନଟା ତ କେବଳ ବିଳାସିତ ନୁହଁ ।"

ଏବେ ମାରଦ ଇମ୍ପିରିଆଲ୍ ଲାଇବ୍ରେରିରୁ ଶିକ୍ଷାତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହିମାନ ଆଣି ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି, ସେହି ବହିରୁ ଏହିସବୁ କଥା ସେ

ପଡ଼ିଛି । ତା’ର ଭାଷାଟା ମଧ୍ୟ ସେହି ବହିର ଭାଷା, ଆପଣା ଭାଷା ସେ କହିପାରେ ନା । ନିଜକୁ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ଉର୍ମି ଭଲକରି ବୁଝି ପାରିଲା । ତାର ବ୍ରତ ମହତ୍ତ୍ୱ, ଅଥଚ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ତା’ର ମନ ଏଣେ ତେଣେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ଯାଉଛି, ସେ ଖାଲି ନିଜକୁ ଲାଞ୍ଛନା ଦେବାରେ ଲାଗେ । ଆଖି ଆଗରେ ନୀରଦର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦୃଢ଼ତା, କି ଏକାଗ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ସକଳ ଆମୋଦ ଆହ୍ଲାଦ ପ୍ରତି କି କଠୋର ବିରୁଦ୍ଧତା । ଉର୍ମିର ଟେବୁଲ ଉପରେ ଗପ ବା ମନଖୁସି କରାଇବା ଭଳି ହାଲୁକା ସାହିତ୍ୟର କୌଣସି ବହି ଦେଖିଲେ ନୀରଦ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହା ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରିନିଏ । ଦିନେ ହଠାତ୍ ଉର୍ମିର ତଦାରଖ କରିବାକୁ ଆସି ଶୁଣିଲା ଯେ ସେ ଇଂରାଜୀ ନାଟ୍ୟଶାଳାରେ ସାଲଭ୍ୟାନଙ୍କର ମିକାଡ଼ୋ ଅପେରାର ଅପରାହ୍ଣ ଅଭିନୟ ଦେଖି ଯାଇଛି । ଭାଇ ଥିଲାବେଳେ ଉର୍ମି କେବେହେଲେ ଏପରି ସୁଯୋଗ ହରାଇ ନାହିଁ । ସେଦିନ ନୀରଦର ଅନେକ ତିରସ୍କାର ସହିବାକୁ ହେଲା । ସୁଗମ୍ଭୀର କଣ୍ଠରେ ଇଂରେଜୀ ଭାଷାରେ ନୀରଦ କହିଲା, ‘ମନେ ଅଛି, ସମସ୍ତ ଜୀବନ ଦେଇ ତୁମ ଭାଇର ମୃତ୍ୟୁକୁ ସାର୍ଥକ କରିବାର ଭାର ତୁମେ ନିଜେ ବହନ କରିଛ । ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ସେ କଥା ଭୁଲିଗଲ ?’

ଉର୍ମି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିତପ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଭାବିଲା, ‘ଲୋକଟାର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି କି ଅସାଧାରଣ । ଶୋକସ୍ମୃତିର ପ୍ରବଳତା ପ୍ରକୃତରେ କମ୍ ହୋଇ ଆସୁଛି, ମୁଁ ନିଜେ ସେ କଥା ବୁଝିପାରିନାହିଁ । ଧିକ୍, ଏଡ଼େ ଚପଳ ମୋର ଚରିତ୍ର !’ ଉର୍ମି ଆପଣାକୁ ବଡ଼ ସତର୍କ କରିନେଲା, ଲୁଗାପଟାଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି ଶୋଭନୀୟତାର ଯାବତୀୟ ଆଭାସ ଦୂର କରିଦେଲା । ରଙ୍ଗୀନ ଶାଢ଼ୀ ବାଦ୍ ଯାଇ ମୋଟା ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧା ହେଲା । ବାକ୍ସ ଭିତରେ ଜମା ହୋଇ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚକୋଲେଟ ଖାଇବାର ଲୋଭକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲା । ଅବାଧ ମନଟାକୁ ଭିଡ଼ି କଷି ଶୁଷ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର କଣ୍ଟା ମରିଥିବା ଏକ ଫକ୍କା ଖୁଣ୍ଟ ଗଣ୍ଡିରେ ବାନ୍ଧିଦେଲା । ଏଥିଲାଗି ବଡ଼ଭଉଣୀର ତିରସ୍କାର ମଧ୍ୟ ସହିବାକୁ ହୁଏ; ଶଶାଙ୍କ ନୀରଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପରଦେଶୀ ଭାଷାରେ ଯେଉଁ ଅଭିଧାନବହିର୍ଭୂତ ଉଗ୍ର ପ୍ରଖର ବିଶେଷଣମାନ ବ୍ୟବହାର କରେ, ସେଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ ଲାଗେ ନାହିଁ ।

ଗୋଟାଏ ବିଷୟରେ ନୀରଦ ସହିତ ଶଶାଙ୍କର ତାଳ ମିଳେ । ଗାଳି ଦେବାର ଆବେଗ ତୀବ୍ର ହୋଇ ଉଠିଲେ ଶଶାଙ୍କର ମୁହଁରୁ କେବଳ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ବାହାରେ, ନୀରଦର ଉପଦେଶଗୁଡ଼ାକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ିଲାବେଳେ ସେ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରେ । କୌଣସି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଡାକରାରେ ଊର୍ମି ଭଉଣୀ ଘରକୁ ଗଲେ ନୀରଦ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ବିରକ୍ତ ହୁଏ । ସିବାଲାଗି ଊର୍ମିର ଆଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଥିବା ଊର୍ମିର ଆତ୍ମୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ନୀରଦର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଖଣ୍ଡିତ କରିପକାଏ ।

ଦିନେ ଊର୍ମି ପାଖରେ ମୁହଁଟାକୁ ଭାରି ଗମ୍ଭୀର କରି ନୀରଦ କହିଲା, "ଗୋଟାଏ କଥା କହିବି, ମନରେ କିଛି ଭାବିବ ନାହିଁ । ନ କହି ଚଳୁନାହିଁ ବୋଲି କହୁଛି । ତୁମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି ବୋଲି କେବଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅନୁରୋଧରେ ଅପ୍ରିୟ କଥାଟା କହିବାକୁ ହେଉଛି । ମୁଁ ତୁମକୁ ସତର୍କ କରି ଦେଉଛି, ଶଶାଙ୍କବାବୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସହିତ ସବୁବେଳେ ମିଳାମିଶା କରିବାଟା ତୁମର ଚରିତ୍ର ଲାଗି ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର । ହୁଏତ ଆତ୍ମୀୟତାର ମୋହରେ ତୁମେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଇଛ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଦୁର୍ଗତିର ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାବନା ସ୍ପଷ୍ଟକରି ଦେଖିପାରୁଛି ।"

ଊର୍ମିର ଚରିତ୍ର ବୋଇଲେ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥକୁ ବୁଝାଏ ଅନ୍ତତଃ ତାର ପ୍ରଥମ ବନ୍ଧକୀ ଦଲିଲ ନୀରଦର ସିନ୍ଦୁକରେ ରହିଛି, ସେହି ଚରିତ୍ରରେ କୌଣସି ଟିକିଏ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଲେ କେବଳ ନୀରଦ ହିଁ ଲୋକସାନରେ ପଡ଼ିବ । ନାନା ନିଷେଧ ଫଳରେ ଭବାନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଊର୍ମିର ଗତିବିଧି କ୍ରମେ ବିରଳ ହୋଇଯାଇଛି । ତାର ଏହି ଆତ୍ମଶାସନ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଗୋଟାଏ ଋଣ ଶୁଝିଲା ପରି । ତା' ଜୀବନର ଦାୟିତ୍ୱ ହାତକୁ ନେଇ ନୀରଦ ଯେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଆପଣାର ସାଧନାକୁ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ କରିରଖିଛି, କୌଣସି ବିଜ୍ଞାନ ତପସ୍ୱୀ ପକ୍ଷରେ ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ଆଉ କଣ ହୋଇପାରେ ?

ନାନା ଆକର୍ଷଣରୁ ମନକୁ ପ୍ରତିସଂହାର କରି ଆଣିବାର ଦୁଃଖଟା କ୍ରମେ ଊର୍ମିର ଦେହସୁହା ହୋଇଗଲାଣି । ତଥାପି ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବାର ବେଦନା ତାର ମନକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରେ । ସେଇଟାକୁ ଚଞ୍ଚଳତା ବୋଲି ଉଡ଼ାଇଦେଇ ସେ ଚୁପିରହି ପାରେ ନାହିଁ । ନୀରଦ କେବଳ ତାର ପୂଜାନାହିଁ କରେ, ଅଥଚ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ତାର ସାଧନା କରେନା କାହିଁକି ? ଏହି ସାଧନା ଲାଗି ଊର୍ମିର ମନ ଅନାଇ ବସିଥାଏ । ଏହି ସାଧନାର ଅଭାବରୁ ତାର ହୃଦୟର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକଶିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ତାର ସମସ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଜୀବ ନୀରସ ହୋଇପଡ଼େ । ଦିନେ ଦିନେ ହଠାତ୍ ମନେ ହୁଏ ଯେପରି ନୀରଦର ଆଖିରେ ଗୋଟାଏ ଆବେଗ ଦେଖା ଦେଇଛି, ଆଉ ଡେରି ନାହିଁ; ଏ ତା' ପ୍ରାଣର ଗଭୀରତମ ରହସ୍ୟ, ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ ଧରା ପଡ଼ିଯିବ । କିନ୍ତୁ ସବୁ ସେଇ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି; ପ୍ରାଣର ଗଭୀରତମ ବେଦନା ଯଦି କେଉଁଠି ଥାଏ, ତେବେ ସେ ଜାଗା ନୀରଦକୁ ଜଣା ନାହିଁ । ସେ ଖୋଲି କହିପାରେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବାର ଇଚ୍ଛାଟାକୁ ଦୋଷ ଦିଏ । ବିଚଳିତ ଚିତ୍ତକୁ ମୂକ ରଖି ଚାଲିଆସି ଏଇଟାକୁ ସେ ଆପଣା ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ବୋଲି ଭାବି ମନେ ମନେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରେ । କହେ, ଭାବ କାତର ହେବା ମୋର କାମ ନୁହେଁ । ଊର୍ମି ହୁଏତ ସେଦିନ ମନେ ମନେ କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି ହୋଇଯାଏ, ତଥାପି ଭକ୍ତି ସହକାରେ ନୀରଦର ଆଚରଣକୁ ସେ ବୀରତ୍ୱ ବୋଲି ମନେକରେ, କେବଳ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ଆପଣାର ଦୁର୍ବଳ ମନକୁ ନିର୍ଯାତନ ହେଉଥାଏ । ଯେତେ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ମଧ୍ୟ ବେଳେବେଳେ ଏକଥା ସେ ଭଲକରି ବୁଝିପାରେ ଯେ ଦିନେ ପ୍ରବଳ ଶୋକର ଚାପରେ ସେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଯେଉଁ କଠିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା, କାଳକ୍ରମେ ଆପଣାର ଇଚ୍ଛା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଇଚ୍ଛା ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳଅନ୍ୟ ଜଣକର ଇଚ୍ଛାକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଛି ।

ନୀରଦ ତାକୁ ପରିଷ୍କାର କହିଦିଏ, "ଜାଣିରଖିଥାଅ ଊର୍ମି, ସାଧାରଣତଃ ନାରୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁସବୁ ସ୍ତବସ୍ତୁତି ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଥାନ୍ତି, ମୋ'ଠାରୁ

ତାହା ପାଇବାର କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ମୋର କଳ୍ପିତ ଦାନ ତୁମର ଏସବୁ ଭଦ୍ର କଥାଠାରୁ ଅଧିକ ସତ୍ୟ, ଢେର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ।”

ଊର୍ମି ମୁଣ୍ଡ ପୋତିଦେଇ ଚୁପ୍ ରହିଯାଏ । ମନକୁ ମନ ଭାବେ, ପ୍ରାଙ୍କଠାରୁ କଣ କୌଣସି କଥା ଅଛପା ରହିପାରିବ ନାହିଁ ?

କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମନକୁ ସମ୍ଭାଳି ରଖି ହୁଏ ନାହିଁ । କୋଠାଉପରକୁ ଏକା ଏକାବୁଲିବାକୁ ଯାଏ । ଅପରାହ୍ଣର ଆଲୁଅ ଧୂସର ହୋଇ ଆସେ । ସହରର ଉଚନୀଚ ନାନା ଘରର ଚୂଡ଼ା ସେ ପାଖରେ ଦୂର ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଘାଟରେ ବନ୍ଧାହୋଇଥିବା ଜାହାଜଗୁଡ଼ାକର ଅପର ପ୍ରାନ୍ତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହୋଇଯାଏ । ଦିବସର ପ୍ରାନ୍ତ-ସୀମାରେ ନାନାରଙ୍ଗର ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ମେଘ-ରେଖା ବାଡ଼ ବସାଇଦିଏ । କ୍ରମେ ସେ ବାଡ଼ ଉଭେଇଯାଏ । ଗିର୍ଜାର ଅଗ୍ରଭାଗ ଉପରେ ଜହ୍ନ ଦେଖାଦିଏ, ଅନତିସ୍ପଷ୍ଟ ଆଲୋକରେ ସହରଟା ସ୍ୱପ୍ନର ଆକାର ଧାରଣ କରେ, ସତେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ ଅଲୌକିକ ମାୟାପୁରୀ ! ଊର୍ମି ମନକୁ ମନ ପଚାରେ, ଜୀବନଟା କଣ ପ୍ରକୃତରେ ଏଡ଼େ ଅବିଚଳିତ, ଏଡ଼େ କଠିନ, ଏଡ଼େ କୃପଣ ? ସେ କଣ କୌଣସି ଛୁଟି, କୌଣସି ରସ ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ? ହଠାତ୍ ମନଟା ଉଦ୍‌ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଉଠେ, ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ କିଛି ଦୁଷ୍ଟାମି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ମନେମନେ ଭାବେ, ‘ମୁଁ କିଛି ମାନେ ନାହିଁ’ ବୋଲି ସେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠନ୍ତା କି !

ଊର୍ମିମାଳା

ନୀରଦ ଯେଉଁ ବିଷୟ ନେଇ ଗବେଷଣା କରୁଥିଲା, ସେଇଟା ସରିଲା । ଇଉରୋପର କୌଣସି ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମାଜକୁ ସେ ଲେଖାଟା ପଠାଇ-ଦେଲା । ସେମାନେ ଲେଖାର ପ୍ରଶଂସା କଲେ, ତା’ ସାଙ୍ଗକୁ ଗୋଟାଏ ସ୍କଲର୍‌ସିପ୍ ମଧ୍ୟ ମିଳିଗଲା । ନୀରଦ ଠିକ୍‌କଲା, ସେଠାକାର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରିବାଲାଗି ସମୁଦ୍ର ପାରିହୋଇ ଯିବାକୁ ହେବ ।

ବିଦାୟ ସମୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର କରୁଣ ଆଳାପ ହେଲା ନାହିଁ । କେବଳ ଗୋଟାଏ କଥା ନୀରଦ ବାର ବାର କହିଲା, "ମୁଁ ତ ଯାଉଛି, ଏଣିକି ହୁଏ ତ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନରେ ତୁମେ ଶିଥିଳତା ଆଚରଣ କରିବ, ମୋର ଏଇ ଆଶଙ୍କା ରହୁଛି ।" ଊର୍ମି ଉତ୍ତର ଦେଲେ "କୌଣସି ଆଶଙ୍କା କରିବେ ନାହିଁ ।" ନୀରଦ କହିଲା, "କିପରି ଚଳିବ, କିପରି ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିବାକୁ ହେବ, ସେସବୁ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏକ ବିସ୍ତାରିତ ନୋଟ୍ ଦେଇଯିବି ।"

ଊର୍ମି ହୁଁ ଭରିଲା, 'ମୁଁ ଠିକ୍ ତାହାର ଅନୁସାରେ ଚଳିବି ।'

"କିନ୍ତୁ ତୁମ ଆଲମାରିରେ ଥିବା ବହିଗୁଡ଼ାକ ମୁଁ ମୋ' ବସାକୁ ନେଇଯାଇ ତାଲାଦେଇ ରଖିବାକୁ ଭାବୁଛି ।"

"ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ," କହି ଊର୍ମି ନୀରଦକୁ ଚାବି ବଢ଼ାଇଦେଲା । ସିତାରଟା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ନୀରଦର ନଜର ପଡ଼ିଥିଲା । ତଥାପି ଦ୍ୱିଧା କରି ସେ ଅଟକି ଗଲା ।

ଶେଷରେ ନିତାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅନୁରୋଧରେ ନୀରଦକୁ କହିବାକୁ ହେଲା, "ଗୋଟାଏ କଥାକୁ କେବଳ ମୋର ଭୟ । ଯଦି ଶଶାଙ୍କ ବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ପୁଣି ତୁମର ଘନାଘନ ଯାତାୟାତ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ତେବେ ତୁମ୍ଭର ନିଷ୍ଠା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବ, ଏକଥା ଠିକ୍ ଜାଣି ରଖିଥାଅ । ମୁଁ ଯେ ଶଶାଙ୍କ ବାବୁଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରୁଛି, ତାହା ନୁହେଁ । ସେ ଖୁବ୍ ଭଲ ମଣିଷ । ବ୍ୟବସାୟରେ ଏପରି ଉତ୍ସାହ ଓ ବୁଦ୍ଧି ମୁଁ ଅତି କମ ବଙ୍ଗାଳିଙ୍କଠାରେ ଦେଖିଛି । ତାଙ୍କର କେବଳ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଦୋଷ ଅଛି, ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଦର୍ଶକୁ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ସତ କଥା କହୁଛି ତାଙ୍କର ଲାଗି ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ନାନା ଆଶଙ୍କା କରି ବସେ ।"

ତାପରେ ଶଶାଙ୍କର ନାନା ଦୋଷର କଥା ପଡ଼ିଲା । ଆଜି ତା' ଭିତରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଦୋଷ ଲୁଚିହୋଇ ରହିଛି ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ

ସଙ୍ଗେ ସେ ସବୁ ଯେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ପ୍ରବଳଭାବେ ଫୁଟି ବାହାରିବ, ଏହିପରି ଏକ ଶୋଚନୀୟ ଦୁର୍ଭାବନାର କଥାଟି ମଧ୍ୟ ନୀରଦ ନ କହି ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଦୋଷ ସତ୍ତ୍ୱେ ଶଶାଙ୍କବାବୁ ଯେ ଖୁବ୍ ଭଲ ମଣିଷ ସେ କଥା ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାରେ ନୀରଦର ଭାରି ଇଚ୍ଛା । ତା' ସହିତ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସେ କହି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗଦୋଷ ଓ ତାଙ୍କ ପରିବାରର ଆବହାଓଆରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଊର୍ମିର ବିଶେଷ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କର ସମଭୂମିକୁ ଆପଣା ମନକୁ ଖସାଇ ନେଲେ ଊର୍ମିର ଅଧଃପତନ ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ଊର୍ମି କହିଲା, 'ଆପଣ କାହିଁକି ଏତେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ?'

'କାହିଁକି ହେଉଛି ଶୁଣିବ, ରାଗ କରିବ ନାହିଁ ତ ?'

'ସତ୍ୟକଥା ଶୁଣିପାରିବାର ଶକ୍ତି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଲାଭ କରିଛି । କଥାଟା ସହଜ ନୁହେଁ ଜାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସହ୍ୟ କରିପାରିବି ।'

'ତା'ହେଲେ ଶୁଣ । ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଦେଖିଛି ଯେ ତୁମ ସ୍ୱଭାବ ସହିତ ଶଶାଙ୍କ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ୱଭାବରେ ଗୋଟାଏ ମେଳ ରହିଛି । ତାଙ୍କ ମନଟା ବିଲ୍‌କୁଲ୍ ହାଲୁକା । ତୁମକୁ ମଧ୍ୟ ସେଇଟା ଭାରି ଭଲ ଲାଗେ । ସତ ନା ମିଛ, କହିଲ ?'

ଲୋକଟା କଣ ସର୍ବଜ୍ଞ ନା କଣ,—ଊର୍ମି ମନେ ମନେ ଭାବେ । ଏ ଭିଣୋଇକୁ ତା'ର ଯେ ଭାରି ଭଲଲାଗେ, ଏଥିରେ ଆଦୌ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତା'ର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଉଛି, ଶଶାଙ୍କ ଠୋ ଠୋ କରି ହସିପାରେ, ହସାଇ କରି ଜାଣେ, ଥଟ୍ଟା କରିପାରେ । ଊର୍ମି କେଉଁ ଫୁଲ ଓ କେଉଁ ରଙ୍ଗର ଶାଢ଼ୀ ଭଲ ପାଏ, ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ସେ ଠିକ୍ ଠିକ୍ କହିଦିଏ ।

ଊର୍ମି ଉତ୍ତର ଦେଲା, 'ହଁ ଭଲ ଲାଗେ, ସେ କଥା ମାନୁଛି ।"

ନୀରଦ ପୁଣି କହିଲା, "ଶର୍ମିଳା ଅପାଙ୍କର ଭଲ ପାଇବା ଅତି ସ୍ନିଗ୍ଧ ଗମ୍ଭୀର ତାଙ୍କର ସେବା ଠିକ୍ ଯେପରି ପୁଣ୍ୟକର୍ମ; କେତେବେଳେ ହେଲେ

ସେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୁ ଛୁଟି ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ; ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବରୁ ଶଶାଙ୍କବାବୁ ମନ ଦେଇ କାମକରି ଶିଖିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଦିନ ତୁମେ ଭବାନୀପୁର ଯାଅ, ସେହିଦିନ ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମୁଖା ଖସିପଡ଼େ, ତୁମ ସହିତ ଖେଳ ତାମସା ଲଗିଯାଏ, ମୁଣ୍ଡକଣ୍ଟା ନେଇ ଯାଇ ଖୋସା ଅଲଗା କରି ଦିଅନ୍ତି, ତୁମର ପଢ଼ା ବହିକୁ ନେଇ ଅଲମାରୀ ଉପରେ ରଖି ଦିଅନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଅନେକ କାମ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହଠାତ୍ ଟେନିସ୍ ଖେଳିବାକୁ ଭାରି ଉତ୍ସାହ ହୁଏ ।”

ମନେ ମନେ ଊର୍ମିକୁ ମାନିନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଯେ ଶଶାଙ୍କ ଭାଇ ଏପରି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟମାନ କରି ଜାଣନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ତାର ଏତେ ଭଲ ଲାଗେ । ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ତା'ର ପିଲାଳିଆ ଦୁଷ୍ଟାମି ଗୁଡ଼ାକ ଠେଲି ଦେଇ ଉଠେ । ସେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଉପରେ କମ୍ ଅତ୍ୟାଚାର କରେ ନାହିଁ । ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଦୁହିଙ୍କର ଏ ଦୁଷ୍ଟାମି ଦେଖି କେବଳ, ଶାନ୍ତ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଭାବରେ ହସୁଥାଏ । ତିରସ୍କାର ଦେବାର ଛଳନା ଦେଖାଇ ବେଳେ ବେଳେ ମୃଦୁ ତିରସ୍କାର ମଧ୍ୟ କରେ ।

ନୀରଦ ଉପସଂହାର କରି କହିଲା, “ଏପରି ଜାଗାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେଉଁଠି ଆପଣାର ସ୍ୱଭାବଟା କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରଶସ୍ତ ପାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ପାଖେ ପାଖେ ଥିଲେ ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ, କାରଣ ମୋର ସ୍ୱଭାବ ତୁମ ସ୍ୱଭାବର ବିଲ୍‌କୁଲ୍ ଓଲଟା । ତୁମ ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବି ନାହିଁ ବୋଲି ତୁମର ମନକୁ ମାଟି କରିଦେବି, ମୋ ଦେଇ ସେକଥା କଦାପି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।”

ତଳକୁ ମୁହ ପୋତି ଊର୍ମି କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କର କଥା ମୁଁ ସର୍ବଦା ସ୍ମରଣ ରଖିଥିବି ।”

ନୀରଦ କହିଲା, “ତୁମ ସକାଶେ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ବହି ରଖିଦେଇ ଯାଉଛି । ଯେଉଁସବୁ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଦାଗ ଦେଇ ରଖିଛି ସେଗୁଡ଼ାକ ଅତି ଭଲକରି ପଢ଼ିବ, ପରେ ତୁମର ଦରକାରରେ ଆସିବ ।”

ଉର୍ମି ଏହି ସାହାଯ୍ୟ ହିଁ ଦରକାର କରୁଥିଲା । କାରଣ ଏବେ ବେଳେ-ବେଳେ ତା'ର ସନ୍ଦେହ ହେଉଥିଲା ଯେ ପ୍ରଥମ ଉତ୍ସାହର ସୁଅରେ ଭାସିଯାଇ ସେ ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛି । ହୁଏତ ଡାକ୍ତରି ବିଦ୍ୟା ପଢ଼ିବା ତା' ଧାତୁ ସହିତ କଦାପି ମିଳିବ ନାହିଁ । ନୀରଦର ଦାଗଦିଆ ବହିଗୁଡ଼ାକ ଉର୍ମିଲାଗି ଶକ୍ତ ବନ୍ଧନର କାମ ଦେବ, ତାକୁ ଉଜାଣି ବାଟରେ ଟାଣିନେଇ ପାରିବ ।

ନୀରଦ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଉର୍ମି ଆପଣା ଉପରେ ଆହୁରି କଠିନ ଅତ୍ୟାଚାର ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । କେବଳ କଲେଜକୁ ଯାହା ଯାଏ, ବାକୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘର ଭିତରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଲା ପରି ରହେ । ଦିନ ଶେଷରେ ଘରକୁ ଫେରି ଆସି ତା'ର ଶ୍ରାନ୍ତ ମନ ଛୁଟି ପାଇବାକୁ ଯେତିକି ହାହାକାର କରିଉଠେ, ଉର୍ମି ସେତିକି ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ତାକୁ ଅଧ୍ୟୟନର ଜଞ୍ଜିର ଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିରଖେ । ପଢ଼ାଶୁଣା ମୋଟେ ଆଗେଇ ପାରେ ନାହିଁ, ସେହି ଗୋଟାଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ମନଟା ବାର ବାର ବୃଥା ଘୂରି ବୁଲୁଥାଏ, ତଥାପି ହାରି ମାନିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ନୀରଦ ପାଖରେ ନାହିଁ ବୋଲି ତା'ର ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ଉର୍ମି ହାତରେ ଅଧିକ କାମ କରାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

କାମ କରୁ କରୁ ଆଗର କଥାଗୁଡ଼ାକ ବାର ବାର ମନେ ପଡ଼ିଲେ ଆପଣାକୁ ଧିକ୍କାର ଦେବାକୁ ଉର୍ମିର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ଯୁବକଦଳ ମଧ୍ୟରେ ତାର ଅନେକ ଭକ୍ତ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ କାହାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିଛି, କାହାପ୍ରତି ମନେ ମନେ ଆକୃଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ଭଲ ପାଇବାଟା ପରିଣତ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆସି ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭଲ ପାଇବାର ଇଚ୍ଛାଟା ମୃଦୁମନ୍ଦ ବସନ୍ତ ପବନ ପରି ତା'ର ମନ ଭିତରେ ଘୂରି ବୁଲୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ହୁଏତ ଗୁଣ୍ ଗୁଣ୍ ହୋଇ ଗୀତ ଗାଉଥିଲା ବା ଭଲ ଲାଗିଥିବା କବିତାଗୁଡ଼ାକ ଖାତାରେ ଉତାରି ରଖୁଥିଲା । ମନ ଅଳ୍ପ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ବସି ସିତାର ବଜାଉଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଦିନେ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବହିର ପୃଷ୍ଠା ଉପରେ ଆଖି ବୁଲାଉ ବୁଲାଉ ହଠାତ୍ ସେ ଚମକି ଉଠି ଜାଣିପାରେ ଯେ ଆଉ ଗୋଟାଏ କୋଉଦିନ ବା କୋଉ ମଣିଷର ଛବି ତାର ମନ ମଧ୍ୟରେ ନାଚୁଛି । ସେ ଦିନ ବା ସେ

ମଣିଷଟିକୁ ସେ ଆଗେ କେବେହେଲେ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ନ ଥିଲା । ହୁଏତ ସେହି ମଣିଷର ଅବଶ୍ରାମ ଆଗ୍ରହରେ ସେ ସେଦିନ ବିରକ୍ତ ଅନୁଭବ କରିଥିଲା । ବୋଧହୁଏ ଆଜି ସେହି ଆଗ୍ରହଟା ତା’ର ମନ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅତୃପ୍ତିର ବେଦନାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଚାଲିଯାଉଛି । ସତେ ଅବା ପ୍ରଜାପତିର କ୍ଷଣିକ ହାଲୁକା ଡେଣା ଫୁଲଦେହରେ ବସନ୍ତର ସ୍ପର୍ଶ ଦେଇଯାଉଛି ।

ଏ ସବୁ ଚିନ୍ତାକୁ ଯେତିକି ସେ ମନରୁ ଅନ୍ତର କରିବାକୁ ଚାହେଁ, ସେତିକି ଜୋର ପ୍ରତିଘାତ ଲାଗି ସେଗୁଡ଼ାକ ପୁଣି ତା’ର ମନରେ ଆଜି ବାଜେ । ଟେବୁଲ ଉପରେ ନୀରଦର ଖଣ୍ଡେ ଫଟୋ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ସେଇଆଡ଼କୁ ଊର୍ମି ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ରହେ । ସେ ମୁଖରେ ବୁଦ୍ଧିର ଦୀପ୍ତି ଅଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ଆଗ୍ରହର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ନାହିଁ । ସେ ତାକୁ ଆଦୌ ଡାକିପାରେ ନାହିଁ, ତେବେ ଊର୍ମିର ପ୍ରାଣ ଆଉ କାହା ଡାକର ଜବାବ ଦେବ ? ମନେ ମନେ କେବଳ ସେ ଜପ କରୁଥାଏ, ‘କି ପ୍ରତିଭା, କି ତପସ୍ୟା, କି ନିର୍ମଳ ଚରିତ୍ର, ମୋର କି ଅଭାବନୀୟ ସୌଭାଗ୍ୟ ?’

କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥାରେ ଯେ ନୀରଦ ଜିତିଛି, ସେ କଥାଟା କହି ରଖିବା ଦରକାର । ନୀରଦ ସହିତ ଊର୍ମିର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉଠିଲାବେଳେ ଶଶାଙ୍କ ଓ ସନ୍ଧିଗ୍ଧମନା ଆଉ କେତେକ ଲୋକ କଥାଟାକୁ ବିଦ୍ରୂପ କରି କହିଥିଲେ, ରାଜାରାମବାବୁ ସାଧାସିଧା ମଣିଷ, ଆଦର୍ଶବାଦୀ ନୀରଦ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ତା’ର ଆଦର୍ଶବାଦ ଯେ ଊର୍ମିର ଟଙ୍କାଥଳୀ ଭିତରେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଡିମ୍ବ ଦେବାରେ ଲାଗିଛି, ସେ କଥାଟା କଣ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ସାଧୁ ବାକ୍ୟରେ ଲୁଚିଯିବ ? ଆପଣାକୁ ନୀରଦ ସାକ୍ରିଫାଇସ୍ (ଉତ୍ସର୍ଗ) କରିଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ଯାହାଙ୍କ ପାଖରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛି, ତାଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଯାଇ ଇମ୍ପିରିଆଲ୍ ବ୍ୟାଙ୍କରେ । ଆମେ ବାବୁ ସଫା ସଫା ଶଶୁରଙ୍କୁ କହିଦେଉ, ‘ଆମର ଟଙ୍କା ଦରକାର’— ଅବଶ୍ୟ ସେ ଟଙ୍କା ପାଣିରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ତାଙ୍କର କନ୍ୟାଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗିବ ।’ ଇଏ ଆସିଲେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଲୋକ, କହୁଛନ୍ତି କ’ଣ ନା ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ବିବାହ କରିବେ ।

ତା'ପରେ ଶଶୁରଙ୍କ ଚେକ୍ ବହିରେ କ୍ରମଶଃ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟାର ତର୍ଜମା କରିବାରେ ଲାଗିଯିବେ ।

ଏପରି କଥା ଅନେକ ଲୋକ କହିବେ ବୋଲି ନୀରଦ ନିଶ୍ଚିତ କରି ଜାଣିଥିଲା । ଊର୍ମିକୁ କହିଲା, ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଗୋଟାଏ ସର୍ତ୍ତ ଅଛି; ତୁମ ଟଙ୍କାରୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ପଇସା ବି ନେବିନାହିଁ, କେବଳ ନିଜ ଉପାର୍ଜନରେ ମୁଁ ନିଜେ ଚଳିବି । ଶଶୁର ତାକୁ ଇଉରୋପ ପଠାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବାବେଳେ ସେ କୌଣସିମତେ ରାଜି ହୋଇ ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ତାକୁ ଏତେଦିନଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ରାଜାରାମ ବାବୁଙ୍କୁ ସେ ପରିଷ୍କାର କରି କହି-ଦେଇଥିଲା, "ଡାକ୍ତରଖାନା ବସାଇବାକୁ ଆପଣ ଯେତେ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତ କନ୍ୟା ନାମରେ ହିଁ ଦେବାକୁ ହେବ । ଡାକ୍ତରଖାନାର ଭାର ନେବାପରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କୌଣସି ବୃତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଡାକ୍ତର, ଆପେ ଚଳିବାକୁ ମୋର ଭାବନା କଣ ?"

ନୀରଦର ଏହି ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ପୃହତା ଦେଖି ରାଜାରାମବାବୁଙ୍କ ତା'ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଆହୁରି ଦୃଢ଼ ହୋଇଗଲା । ଊର୍ମି ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲା । ଏହି ଗର୍ବର ନ୍ୟାଯ୍ୟ କାରଣ ଘଟାଇବା ପରେ ଶର୍ମିଳାର ମନ ନୀରଦ ପ୍ରତି ଏକାବେଳକେ ବିରୂପ ହୋଇଗଲା । କହିଲା, 'ଇସ୍, ଦେଖିବି ଏ ଦମାକ କେତେଦିନ ରହିବ !' ସେହି ଦିନଠୁ ନୀରଦ ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁସାରେ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କିଛି କଥା କହି ବସିଲେ ଶର୍ମିଳା ହଠାତ୍ କଥା ମଝିରେ ମୁହଁ ବଙ୍କାଇ ଘରୁ ବାହାରି ଚାଲିଯାଏ । କେତେଦୂର ଯାଏ ତା'ର ଚପଳଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଉଥାଏ । ଊର୍ମିପ୍ରତି ଉପରୋଧ ରଖି ସେ ଖୋଲି କିଛି କହି ନ ପାରିଲେ କଣ ହେବ, ତା'ର ନ କହିବାର ବ୍ୟଞ୍ଜନଟା ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ତେଜୋଦୃପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ପରି ଲାଗୁଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ କେତେଦିନ ନୀରଦ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଡାକରେ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ପୃଷ୍ଠାର ଚିଠିମାନ ଲେଖି ବିସ୍ତାରିତ ଉପଦେଶ ଦେବାରେ ଲାଗିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ହଠାତ୍ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚକିତ କରିଦେଲା । ଅତି ବଡ଼ ସଙ୍ଖ୍ୟା

ପରିମାଣରେ ଟଙ୍କା ଜରୁରୀ ପଠାଇବାକୁ ହେବ, ପାଠପଢ଼ା ଲାଗି ତା'ର ଦରକାର । ଏତେ ଦିନଯାଏ ସମ୍ବଳ ହୋଇ ରହିଥିବା ଉର୍ମିର ଗର୍ବରେ ଦାରୁଣ ଆଘାତ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ମନେ ମନେ ଗୋଟାଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା ପାଇଲା । ଦିନ ପରେ ଦିନ ଚାଲିଯାଏ, ନୀରଦର ଅନୁପସ୍ଥିତି କ୍ରମେ ଦୀର୍ଘ ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ, ଉର୍ମିର ପୂର୍ବ ସ୍ୱଭାବଟା ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଆୟତନ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଠି ବାହାରକୁ ପଳାଇ ଯିବାର ବାଟ ଖୋଜି ବୁଲୁଥାଏ । ନାନାପ୍ରକାର ଛଳନାରେ ଆପଣାକୁ ଫାଙ୍କିଦେଇ ସେ ଅନୁତାପ କରେ । ଏହିପରି ଏକ ଆତ୍ମଗ୍ଲାନି ସମୟରେ ନୀରଦକୁ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ବ୍ୟାପାରଟା ତା'ର ପରିତପ୍ତ ମନରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲାପରି ଲାଗେ ।

ଟେଲିଗ୍ରାମଟା ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କ ହାତକୁ ଦେଇ ଉର୍ମି ସଙ୍କୋଚ ସହକାରେ କହିଲା 'ଦାଦା, ଟଙ୍କାଟା—'

ମ୍ୟାନେଜର ବାବୁ କହିଲେ, "କଥାଟା କେମିତି ଟିକିଏ ଗୋଳମାଳିଆ ଥିଲାପରି ମନେ ହେଉଛି । ନୀରଦ ପକ୍ଷରେ ଟଙ୍କା ଏକାବେଳକେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ଆଗରୁ ତ ମୁଁ ଏକଥା ଜାଣିଥିଲି ।" ମ୍ୟାନେଜର ନୀରଦକୁ ଦେଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଉର୍ମି ପୁଣି କହେ, "କିନ୍ତୁ ବିଦେଶରେ—" କଥାଟା ଶେଷ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଦାଦା କହନ୍ତି, "ହୁଏତ ଏ ଦେଶର ସ୍ୱଭାବ ବିଦେଶର ମାଟି ଲାଗି ବଦଳି ଯାଇପାରେ, ମୁଁ ସେ କଥା ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ତ ପୁଣି ତା'ସାଙ୍ଗକୁ ତାଲ ରଖି ପାରିଲେ ହେବ ।"

ଉର୍ମି କହେ, "କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ନ ପାଇଲେ କାଲେ କିଛି ବିପଦ ପଡ଼ିବ ।"

"ଆଚ୍ଛା ବେଶ ମୁଁ ପଠାଇ ଦେଉଛି । ତୁ ଆଉ ବେଶୀ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନା । କିନ୍ତୁ କହି ରଖୁଛି, ଏତିକରେ ଶେଷ ହେଉ ନାହିଁ, ଏ କେବଳ ଆରମ୍ଭ ମାତ୍ର ହେଲା ।"

ଶେଷ ନୁହେଁ ବୋଲି ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ଆହୁରି ବଡ଼ ଅଙ୍କରେ ତା'ର ପ୍ରମାଣ ହୋଇଗଲା । ଏଥର ପ୍ରୟୋଜନ ହେଉଛି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ମ୍ୟାନେଜର କହିଲେ, "ଶଶାଙ୍କବାବୁଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରିବା ଉଚିତ ।"

ଅତି ବ୍ୟସ୍ତଭାବରେ ଉର୍ମି କହିଲା, "ଆଉ ଯାହାକୁ ଯାହା କର, କିନ୍ତୁ ଅପା ହେଉଁକା ଯେପରି ଏକଥା ନ ଜାଣନ୍ତି ।"

"ଏକାକୀ ଏତେ ବଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ।"

"ଶେଷରେ ତ ପୁଣି ସବୁ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କର ହାତକୁ ଯିବ ।"

"କିନ୍ତୁ ତା'ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିବା ଉଚିତ ଯେପରି ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ପାଣିରେ ନ ପଡ଼େ ।"

"କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକଥା ତ ପୁଣି ବିଚାରିବାକୁ ହେବ !"

"ରୋଗ ତ ନାନା କିସମର ରହିଛି । ଏଇଟା ଠିକ୍ କୋଉ ଜାତିର ରୋଗ ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଏଠିକି ଫେରି ଆସି ହାଓଆ ବଦଳାଇଲେ ହୁଏ ତ ରୋଗ ଭଲ ହୋଇ ଯାଇପାରେ । ଫେରିଆସିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସବୁଠାରୁ ଭଲ ।"

ଲେଉଟି ଆସିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ଉର୍ମି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଭାବିଲା, ଏପରି ହେଲେ ନୀରଦର ଉଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନରେ ମଝିରେ ବ୍ୟାଘାତ ପଡ଼ିଯିବ ।

ଦାଦା କହିଲେ, "ଏଇ ଥରକ ଟଙ୍କା ପଠାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଯାହା ଜଣାଯାଉଛି ଏଥିରେ ଡାକ୍ତରବାବୁଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଆହୁରି ଖରାପ ହୋଇଯିବ ।"

ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ଉର୍ମିର ନିକଟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଆତ୍ମୀୟ ହେବେ; ତେଣୁ ଦାଦାଙ୍କର ଇଙ୍ଗିତଟା ଉର୍ମିକୁ ବଡ଼ ବାଧିଲା, ମନେ ମନେ ସେ ଭାରି ସନ୍ଦେହ କଲା, ଅପାକୁ କହିବ ବୋଲି ଭାବିଲା । ଏଣେ ଆପଣାକୁ ବାର ବାର ଧକା ଦେଇ ପଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲା, "କିନ୍ତୁ ମନରେ ଯଥୋଚିତ ଦୁଃଖ ହେଉ ନାହିଁ କାହିଁକି ?"

ଇତ୍ୟବସରରେ ଶର୍ମିଳାର ରୋଗଟା ଗୋଟାଏ ଚିନ୍ତାର କାରଣ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଭାଇଟାର ରୋଗ ହୋଇ ମରିବା କଥା ମନେ ପଡ଼ି ଆଶଙ୍କା ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ନାନା ଦିଗରୁ ବ୍ୟାଧିର ଆବାସଗୁହାଟା ଖୋଜି ବାହାର କରିବାକୁ ଡାକ୍ତରମାନେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । ଏକପ୍ରକାର କ୍ଳାନ୍ତ ହସ ହସି ଶର୍ମିଳା କହିଲା, "ଅସଲ ଅପରାଧୀ ଗୋଇନ୍ଦାମାନଙ୍କର ହାତରୁ ଖସି ପଳାଇବ, ଆଘାତ ପାଇ ନିରପରାଧଟାହିଁ ମରିବ ।"

ଶଶାଙ୍କ ଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ କହିଲା, "ଶାସ୍ତ୍ରମତ ଅନୁସାରେ ରୋଗର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଉ ପଛକେ, କିନ୍ତୁ ଆଘାତ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଲଗାଇବାକୁ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ।"

ଏତିକବେଳେ ଶଶାଙ୍କ ହାତକୁ ଦୁଇଟା ବଡ଼ କାମ ଆସିଥାଏ । ଗୋଟାଏ ଗଙ୍ଗାକୂଳର ଝୋଟ କାରଖାନାରେ, ଆଉ ଗୋଟାଏ ଟାଲିଗଞ୍ଜଆଡ଼େ ମୀରପୁର ଜମିଦାରଙ୍କର ନୂତନ ବଗିଚାରେ । ଝୋଟ କାରଖାନାରେ କୁଲିବସ୍ତି ତିଆରି କରିଦେବାର ମିଆଦ ଥିଲା ତିନିମାସ, ତାହା ଛଡ଼ା ଆଉ କେତେଟା ଜାଗାରେ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ପାଣିକଳ ବସାଇବାର କାମ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିବାକୁ ବେଳ ମିଳୁ ନ ଥାଏ, ଶର୍ମିଳାର ବେମାରିଟା ଲାଗି ଅବଶ୍ୟ ତାକୁ ବେଳେ ବେଳେ ଅଟକି ଯିବାକୁ ପଡ଼େ; କିନ୍ତୁ ମନଧ୍ୟାନ ସବୁବେଳେ କାମ ପାଖରେ ଥାଏ ।

ବିବାହ ହେବାର ଏତେ ଦିନ ହୋଇଗଲାଣି; କିନ୍ତୁ ଶର୍ମିଳାର ବେମାରି ସକାଶେ ଶଶାଙ୍କକୁ କେବେ ଏପରି ଭାବିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା; ତେଣୁ ଏଥର ରୋଗଜନିତ ଉଦ୍‌ବେଗରେ ସେ ପିଲାଙ୍କ ପରି ଅତି ଅସ୍ଥିର ହୋଇଯାଇଛି । ଗୁରୁଆଡ଼ର କାମ ବାକି ପକାଇ ବୁଲି ବୁଲି ସେ ନିରୁପାୟ ଭାବେ ଶର୍ମିଳାର ବିଛଣା ପାଖରେ ଆସି ବସେ । ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଉ ବୁଲାଉ କିପରି ଅଛି ବୋଲି ପଚାରେ । ଶର୍ମିଳା ଜବାବ ଦିଏ, 'ସତ କହୁଛି, ମୁଁ ଭଲ ଅଛି ।' ଏ ଏ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା କଥା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା ବଶତଃ ଶଶାଙ୍କ ଅବିଳମ୍ବେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୁଏ ।

ଶଶାଙ୍କ କହିଲା, "ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜାର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କାମ ହାତକୁ ଆସିଛି, ପ୍ଲାନଟା ନେଇ ଦେଓ୍ୱାନ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ହେବ । ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ ଡାକ୍ତର ଆସିବା ଆଗରୁ ନିଶ୍ଚୟ ଫେରି ଆସିବି ।

ଶର୍ମିଳା ମିନତି କଲାପରି କହେ, 'ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଖାଅଟି ଏମିତି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ କାମ ନଷ୍ଟ କରି ଦିଅ ନାହିଁ । ବୁଝି ପାରୁଛି ଯେ ତୁମକୁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟକୁ ଯିବାର ଦରକାର ପଡ଼ିବ । ନିଶ୍ଚୟ ଯିବାକୁ ହେବ । ନହେଲେ ମୋର ଦେହ ଆହୁରି ଖରାପ ହୋଇଯିବ । ମୋତେ ଦେଖିବା ଲାଗି ଢେର ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହେବାର ସଂକଳ୍ପ ଦିନ ରାତି ଶଶାଙ୍କର ମନକୁ ଚଞ୍ଚଳ କରି ରଖିଛି । କିନ୍ତୁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣ ନୁହେଁ । ଏକମାତ୍ର ଇଚ୍ଛା, ସେ ବଡ଼ ହେବ । କିଛି ଗୋଟାଏ ଅତି ବଡ଼ ଗଢ଼ିପାରିବା ତ ପୁରୁଷର ଦାୟିତ୍ୱ । ଅର୍ଥଦ୍ୱାରା କେବଳ ଦୈନନ୍ଦିନ ପ୍ରୟୋଜନ ମେଣ୍ଟୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥକୁ ତୁଚ୍ଛ ବୋଲି ଅବଜ୍ଞା କରିବା ବେଶ ଚଳେ । କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥର ଚୂଡ଼ାକୁ ସମୁଚ୍ଚ ଭାବେ ଉତ୍ତୋଳିତ କରି ପାରିଲେ, ସର୍ବସାଧାରଣ ତାହାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ଉପକାର ପାଆନ୍ତି ବୋଲି ଯେ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି, ତା' ନୁହେଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ବଡ଼ତ୍ୱଟାକୁ ଦେଖିବାରେ ସେମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଚିତ୍ତତୃପ୍ତି ଲାଭ କରନ୍ତି । ରୋଗୀ ଶର୍ମିଳାର ମୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ବସିଥିବାବେଳେ ମଧ୍ୟ କେଉଁଠି କେଉଁ କାମରେ କି ଅନିଷ୍ଟର ଆଶଙ୍କା ରହିଗଲା ଶଶାଙ୍କ ମନରେ ସ୍ୱଭାବତଃ ସେହିସବୁ ଭାବନା ଖେଳୁଥାଏ । ଏହା ଯେ କୃପଣର ଭାବନା ନୁହେଁ, ସ୍ୱକୀୟ ଅବସ୍ଥାର ନିମ୍ନତମ ସ୍ତରରୁ ଆପଣାର ଜୟସ୍ତମ୍ଭକୁ ଉଚ୍ଚ କରି ତୋଳିବାର ପୁରୁଷୋଚିତ ଭାବନା ଏ,—ଏକଥା ଶର୍ମିଳା ଭଲ କରି ଜାଣେ । ଶଶାଙ୍କର ଏହି ଗୌରବରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରେ । ତେଣୁ ତା'ର ରୋଗର ଶୁଶ୍ରୂଷା କରୁ କରୁ ସ୍ୱାମୀ ଯେ ତାଙ୍କ କାମରେ ଅବହେଳା କରିବେ, ଏ କଥା ଯେତେ ସୁଖକର ହେଲେହେଁ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ବାରି ବାରି ସେ ଶଶାଙ୍କକୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଫେରାଇ ଦିଏ ।

ଏଣେ ଆପଣା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଶର୍ମିଳାର ଉତ୍କଣ୍ଠା କିଛି କମ୍ ନୁହେ । ସିଏ ତ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ରହିଲା, ପୁଝାରୀ ଚାକରଙ୍କ କଥା କିଏ ବୁଝିବ ? ଖର୍ଚ୍ଚପ ଘିଅରେ ରନ୍ଧାବଢ଼ା ହେଉଥିବ, ଗାଧୁଆଘରେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଗରମ ପାଣି ଦିଆ ହେଉ ନ ଥିବ; ବିଛଣାଚଦର ବଦଳା ହେଉ ନ ଥିବ, ନଳା ଗୁଡ଼ାକରେ ନିୟମିତ ଝାଡ଼ୁ ବାଜୁ ନ ଥିବ, ଏସବୁ ସେ ନିଶ୍ଚିତରୂପେ ଅନୁମାନ କରିନିଏ । ନିଜେ ଧୋବାଖାତା ଅନୁସାରେ ଲୁଗାତକ ବୁଝି ନ ରଖିଲେ ଯେଉଁ ଗୋଳମାଳ ହୁଏ, ସେ କଥା ଭଲକରି ଜାଣେ । ଏସବୁ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ସେ କେତେ ସହିବ ? ବେଳେ ବେଳେ ଲୁଚିକରି ତଦନ୍ତ କରିବାକୁ ଚାଲିଯାଏ, ବେମାରି ବଢ଼େ, ଜ୍ୱର ବେଶୀ ହୋଇଯାଏ, ଡାକ୍ତରମାନେ କଣ ହେଲା ବୋଲି ଧନ୍ଦାରେ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି ।

ଶେଷରେ ଉର୍ମିଳାକୁ ଖବର ଦେଇ ଅଣିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଶର୍ମିଳା କହିଲା "ଏଇ କେଇଟା ଦିନ ତୋର କଲେଜ ଯିବା ନ ହେଉ ପଛକେ, ମୋର ସଂସାରଟା ଆସି ରକ୍ଷାକର । ନ ହେଲେ ମୁଁ ମୋଟେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ରହି ପାରୁନାହିଁ ।"

ପାଠକ ଏଇଠି ନିଶ୍ଚୟ ମୁରକି ହସି କହିବେ 'ଏଥର କଥାଟା ଜଣା ପଡ଼ିଲା', ବୁଝିବା ଲାଗି ଖୁବ୍ ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧି ଖରଚର ଦରକାର ନାହିଁ । ଯାହା ଘଟିବାର, ତା' ଘଟିଯାଏ; ସେତିକି ଯଥେଷ୍ଟ । ଶର୍ମିଳା ଅଖିରେ ଧୂଳିଦେଇ ତା'ସ ଲୁଚିଇ ଯେ ଭାଗ୍ୟପରୀକ୍ଷାର ଖେଳ ଚାଲିବ, ସେପରି ଆଶଙ୍କା କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ।

ବଡ଼ ଭଉଣୀର ସେବା କରିବାକୁ ଯାଉଛି ବୋଲି ଉର୍ମି ମନରେ ବେଶ ଉତ୍ସାହ । ଏଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଟି ଲାଗି ତାକୁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ କାମ ବାଦ୍ ଦେବାକୁ ହେବ । ତା' ନ କରି ଅଉ ବା ଉପାୟ କଣ ଅଛି ? ଏହାଛଡ଼ା ଏହି ଶୁଶ୍ରୂଷାର କାମ ତ ତା'ର ଭବୀ-ଡାକ୍ତର ହେବାର କାମ ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ, ଏ କଥା ଭାବିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଛାଡ଼ି ନାହିଁ ।

ଅତି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ବାଛି ବାଛି ସେ ଗୋଟାଏ ଚମଡ଼ା ବନ୍ଧା ଖାତା ବାହାର କଲା । ରୋଗର ଦୈନିକ ଜୁଆରଭଟ୍ଟାର ପରିମାଣକୁ ରେଖାଙ୍କିତ କରିବା ଲାଗି ସେଥିରେ ଛକ କଟା ହୋଇଛି । ଡାକ୍ତର କାଲେ ତାକୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବେ, ସେହି ଆଶଙ୍କାରେ ଭଉଣୀର ରୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହାକିଛି ମିଳିଲା, ସେ ଆଗରୁ ପଢ଼ିନେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲା । ଶରୀରତତ୍ତ୍ୱରେ ତାର ଏମ୍. ଏସ୍-ସି. ପରୀକ୍ଷା ଦେବାର କଥା, ତେଣୁ ରୋଗତତ୍ତ୍ୱର ପାରିଭାଷିକ ବୁଝିବା ତା'ପକ୍ଷରେ ମୋଟେ କଷ୍ଟକର ହେଲା ନାହିଁ, ତେଣୁ ଭଉଣୀର ସେବା କରିବାଦ୍ୱାରା ତା'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟସୂତ୍ର ଛିନ୍ନ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ, ବରଂ ଅଧିକ ଏକାନ୍ତ ଭାବେ କଠିନତର ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ସେ ତା'ର ଅନୁସରଣ କରିପାରିବ, ମନେ ମନେ ଏଇକଥା ସ୍ଥିର କରି ପଢ଼ାବହି ଓ ଖାତାପତ୍ର ଧରି ସେ ଭବାନୀପୁର ବସାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଅପାର ବାନ୍ତ୍ର ବିଷୟକ ରୋଗତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ମୋଟା ବହି ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ସେ ପାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । କାରଣ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ମଧ୍ୟ ରୋଗଟାର ସଜ୍ଞା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଊର୍ମି ନିଜକୁ ମନେ ମନେ ଏକ ଶାସନକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ପରି ଭାବିନେଲା । ଖୁବ୍ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ବଡ଼ ଭଉଣୀକୁ କହିଲା, "ଡାକ୍ତରର କଥାମତେ ଯେପରି ସବୁ ଠିକ ଠିକ୍ ଚାଲିବ, ସେ କଥା ଦେଖିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ମୋର । ମୂଳରୁ ମୁଁ କହିଦେଉଛି, ତୋତେ ମୋ କଥା ମାନି କରି ଚାଲିବାକୁ ହେବ ।'

ସାନଭଉଣୀର ମୁହଁରେ ଦାୟିତ୍ୱର ଏ ଆଡ଼ମ୍ବର ଦେଖି ଶର୍ମିଳା ହସି ହସି କହିଲା, "ବାଃ, ହଠାତ୍ ଏପରି ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଶିଖିଲୁ କୋଉଁ ଗୁରୁଠାରୁ ? ନୂଆ ଦୀକ୍ଷା ବୋଲି ତ ଦେଖୁଛି ଭାରି ଉତ୍ସାହ ! ମୋ କଥା ତୁ ମାନି ଚାଲିବୁ ବୋଲି ତ ମୁଁ ତୋତେ ଏଠିକି ଆଣିଚି । ତୋ'ର ଡାକ୍ତରଖାନା ତ ତିଆରି ହୋଇ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୋର ଘରକରଣା ତ ଆଗରୁ ତିଆରି ହୋଇ ସାରିଚି । ଆପାତତଃ ତୁ ସେଇ ଦାୟିତ୍ୱଟା ନେ, ବଡ଼ଭଉଣୀକୁ ଟିକିଏ ଛୁଟି ଦେ ।"

ଶର୍ମିଳା ଏହିପରି ନାନା ଜୋର କରି ଊର୍ମିକୁ ରୋଗଶଯ୍ୟା ପାଖରୁ ଅନ୍ତର କରିଦେଲା ।

ଊର୍ମି ଅଜାଁ ଭଉଣୀର ଗୃହରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରତିନିଧି ପଦ ପାଇଚି । ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଘଟୁଥିବା ଅରାଜକତାର ଆଶୁ ପ୍ରତିବିଧାନ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ସଂସାରଟିର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶିଖରରେ ବିରାଜମାନ କରୁଥିବା ଏକମାତ୍ର ପୁରୁଷ-ପୁଙ୍ଗବଙ୍କର ସେବାରେ ଯେପରି ଲେଶମାତ୍ର ତ୍ରୁଟି ନ ହୁଏ, ସେହି ମହତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଲାଗି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଏ ଘରର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧିବାସୀର ଏକମାତ୍ର ସାଧନାର ବିଷୟ । ସେହି ପୁରୁଷଟି ଯେ ନିରତିଶୟ ନିରୁପାୟ ଓ ଆପଣାର ଦେହଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଅତି ଶୋଚନୀୟଭାବେ ଅକର୍ମଣ୍ୟ, ଏଇ ସଂସାରଟା ଶର୍ମିଳାର ମନରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଦୂର ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଚୁରୁଟରୁ ନିଆଁ ଲାଗି ଶଶାଙ୍କ ଅଲକ୍ଷରେ କମିଜ ହାତର କିଛି ଅଂଶ ପୋଡ଼ି ପକାଇଛନ୍ତି 'ଏ କଥା ଦେଖିଲେ ହସ ମାଡ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶର୍ମିଳାର ମନ ସ୍ନେହସିକ୍ତ ହୋଇ ଉଠେ । ସକାଳେ ମୁହଁ ଧୋଇ ଧୋଇ ହୁଏତ ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କର ତାଗିଦାପାଇ ଶୋଇବା ଘରର କଳଟାକୁ ଖୋଲିରଖି ତରତରରେ ବାହାରି ଯାଇଛନ୍ତି, ଫେରିଆସି ଦେଖେ ତ ଘରଯାକ ପାଣି ଠିଆ ହୋଇଛି; ଗାଲିଚାଟା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ଏପରି ଏକ ଜାଗାରେ କଳ ବସାଇବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଶର୍ମିଳା ମୂଳରୁ ଆପତ୍ତି କରିଥିଲା । ସେ ଯଥାର୍ଥ ଅନୁମାନ କରି ନେଇଥିଲା ଯେ ବିଛଣା ପାଖରେ ଘର କୋଣରେ ଏହି ପ୍ରବୀଣ ପୁରୁଷ ପ୍ରତ୍ୟହ ଜଳସ୍ଥଳର ଏକ ପଙ୍କିଳ ଅପସୃଷ୍ଟି ସଂଘଟିତ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଶଶାଙ୍କ ନିଜେ ଜଣେ ବଡ଼ ଇଞ୍ଜିନିୟର, ବୈଜ୍ଞାନିକ ସୁବିଧାର ଦୋହାଇ ଦେଇ ଯେତେ ଯାହା ଅସୁବିଧାକୁ ଆହୁରି ଜଟିଳ କରିଦେବାରେ ତା'ର ଭାରି ଉତ୍ସାହ । ହଠାତ୍ ଥରେ ମୁଣ୍ଡରେ କି ପୋକ କାମୁଡ଼ିଲା କେଜାଣି ପୁରାପୁରି ନିଜର ଯୋଜନାରେ ଗୋଟାଏ ଷ୍ଟୋଭ୍ ତିଆରି କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲା । ଷ୍ଟୋଭ୍‌ର ଦୁଇଆଡ଼େ କବାଟ, ଦୁଇଅଡ଼େ ଚିମିଣୀ, ଏକ ଦିଗରେ ଅଗ୍ନିର ଅପବ୍ୟୟହୀନ ଉଦ୍ଦୀପନ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ କ୍ରମନିମ୍ନ ପଥରେ ନିଃଶେଷ ଭାବେ ପାଉଁଶ ଅଧଃପାତନ—ତା ଛଡ଼ା ସେକିବା, ଭାଜିବା ସିଝାଇବା ଓ ପାଣି ଗରମ କରିବା ଲାଗି ନାନା ଆକାରର ଖୋପ ଓ ସୁହାଗହ୍ୱରର କଳାକୌଶଳ । ବ୍ୟବହାର ସକାଶେ ନୁହେଁ, ଶାନ୍ତ ଓ ସଭାବ

ରଖିବା ଲାଗି ଉତ୍ସାହର ଭାଷା ଓ ଭଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ଶର୍ମିଳା ଏହି କାରଗରକୁ ମାନି ନେଇଥିଲା । ପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଖେଳ ଇଏ । ଟିକଏ ବାଧା ଦେବାକୁ ଗଲେ ନାନା ଅନର୍ଥ ଲଗାଇ ଦେବେ, ଅଥଚ ଦିନ ଦୁଇଟାରେ ସବୁକଥା ଭୁଲିଯିବେ । କୌଣସି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଡ଼େ ମନ ନ ଥାଏ, ଅଦ୍ଭୁତ ରକମର ଗୋଟାଏ କିଛୁ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଉତ୍ସାହ । ଆଉ ମୁହଁରେ ସେମାନଙ୍କର ମତରେ 'ହଁ' ମାରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜ ମତରେ ଚଳିବା ହେଉଛି ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ । ଶର୍ମିଳା ଅତି ଆନନ୍ଦର ସହିତ ଆଜିଯାଏ ଏହି ସ୍ୱାମୀପାଳନର ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରି ଆସିଛି ।

ଏବେ ଦିନ ଗଡ଼ିଗଲା, ତଥାପି ନିଜକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଶଶାଙ୍କର ଜଗତକୁ ଶର୍ମିଳା କଳ୍ପନାହିଁ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । କିଏ ଜାଣେ ହୁଏତ ଆଜି ମୃତ୍ୟୁର ଦୂତ ଆସି ଜଗତ୍ ଓ ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟାଇ ଦେବ । ମଲାପରେ ଯେ ଶଶାଙ୍କର ଦୈହିକ ଅଯତ୍ନ ଶର୍ମିଳାର ବିଦ୍ରୋହୀ ଆତ୍ମାର ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କରିବ, ଏପରି ଆଶଙ୍କା ପଣି ତା'ର ବେଳେବେଳେ ହୁଏ । ଭାଗ୍ୟକୁ ଊର୍ମି ରହିଛି । ସେ ତା'ପରି ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଆପଣାର ହୋଇ ସବୁ କାମ ତୁଲାଇ ନେଉଛି । ସେ କାମ ତ ମାଇପିଙ୍କର କାମ । ସେହି ସ୍ନିଗ୍ଧ ହାତର ସ୍ପର୍ଶ ନ ବାଜିଲେ ପୁରୁଷର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ପ୍ରୟୋଜନରେ ଆଦୌ ରସ ନ ଥାଏ, ସବୁ ଖାଲି ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇପଡ଼େ । ସେଇଥିଲାଗି ଯେତେବେଳେ ଊର୍ମି ଆପଣାର ସୁନ୍ଦର ହାତରେ ଛୁରୀଟିଏ ନେଇ ଆପେଲ୍ ଫଳରୁ ଚୋପା ଛଡ଼ାଇ କାଟିକରି ରଖେ, ଧଳା ପଥୁରି ଥାଳୀର ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ କମଳାଲେମ୍ବୁ ଖୋସାଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଇ ରଖେ, ବେଦାନାର ଦାନାଗୁଡ଼ିକୁ ଯତ୍ନ କରି ରଖେ, ସେତେବେଳେ ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ଶର୍ମିଳା ଆପଣାକୁହିଁ ଉପଲବ୍ଧି କରେ । ସେଇ ବିଛଣାଉପରୁ ସେ ନାନା କାମର ଫରମାସ ଦେଉଥାଏ,—

ଊର୍ମି, ତାଙ୍କର ସିଗାରେଟ୍ ଡିବାଟା ଭର୍ତ୍ତି କରିଦିଅନ୍ତୁ;

ଦେଖ୍ନୁ, ମଇଳା ରୁମାଲଟା ବଦଳାଇବାକୁ କମିତ ତାଙ୍କର ମନେ ନାହିଁ;

ଦେଖ, କୋଟାଟାରେ ସିମେଣ୍ଟ ଆଉ ବାଲି ଲଗି ବୋଲ ବସିଗଲଣି, ସଫା କରିଦେବାକୁ ସେ ଟିକିଏ ଚାକରକୁ କହନ୍ତେ ନାହିଁ !

ଚକିଆ ଖୋଲଗୁଡ଼ାକ ଆଜି ପାଲଟାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ଭଉଣୀ;

ସେ ଚିରା କାଗଜପୁଡ଼ାକ ଝୁଡ଼ି ଭିତରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେ;

ଟିକିଏ ଅଫିସ ଘରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଆସିଲୁ, ମୁଁ ଠିକ୍ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଚି, ଟଙ୍କାବାକ୍ସର ଚାବିଟା ଡେସ୍କ ଉପରେ ପକାଇଦେଇ ସେ ଚାଲି ଯାଇଚନ୍ତି;

ମନେ ଅଛିଟି, ଫୁଲକୋବି ଗଛଗୁଡ଼ାକୁ ଓପାଡ଼ି ଲଗାଇବାର ବେଳ ହୋଇଗଲଣି,

ମାଳୀକୁ କହ ଗୋଲାପ ଗଛରୁ ଡାଳଗୁଡ଼ା ଭଲକରି କାଟିଦେବ;

ଏଇ ଦେଖିଲୁ କୋଟ ପଛଆଡ଼େ କେମିତି ଚୂନ ଲାଗିଚି;—ଏଡ଼େ ତରତର କାହିଁକି, ରହନା ଟିକିଏ;—ଊର୍ମି, ଟିକିଏ ବ୍ରୁସ୍ ମାରି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଊର୍ମି ବହିପଢ଼ିବା ଝିଅ, କାମ କରିବାର ଝିଅ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏସବୁ ତାକୁ ବେଶ୍ ମଜା ଲାଗୁଚି । ଯେଉଁ ସବୁ କଡ଼ା ନିୟମ ଭିତରେ ସେ ଆଗରୁ ଚାଲୁଥିଲା, ସେଥିରୁ ବାହାରି ଆସିବା ପରେ ଏସବୁ କାମ ତାକୁ ଅନିୟମ ପରି ଲାଗୁଚି । ଏଠି ସଂସାରର କର୍ମଧାରା ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ସାଧନା ଲେଶ ମାତ୍ର ତା' ମନରେ ନାହିଁ; କେବଳ ତା'ର ଭଉଣୀ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଚିନ୍ତାର ସୃଷ୍ଟି ରହିଚି । ତେଣୁ ଏଇ କାମଗୁଡ଼ିକ ତାକୁ ଖେଳପରି ଲାଗୁଚି । ସତେ ଅବା ସେ ବେଶ୍ ଛୁଟି ପାଇଚି, ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ-ବିବର୍ଜିତ ଉଦ୍‌ଯୋଗରେ ସମସ୍ତ କଟାଇ ଦେଉଚି । ଆଗରୁ ସେ ଯେଉଁଠି ଥିଲା, ଏ ଯେପରି ତା'ଠାରୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜଗତ, ଏଠି କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ତା'ର ସମ୍ମୁଖରେ ତର୍ଜନୀ ଉତ୍ତୋଳନ କରିନାହିଁ, ଅଥଚ ଦିନସାରା ଖାଲି କାମରେ ପୂରି ରହିଚି । ଊର୍ମିକୁ ବେଶ୍ ବିଚିତ୍ର ଲାଗୁଥାଏ । ଭୁଲ ତ୍ରୁଟି ହେଲେ ଏଠି ଜବାବ ଦେଇ-ଦେବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ବଡ଼ଭଉଣୀ ଟିକିଏ ତିରସ୍କାର କରିବାକୁ ଯାଉ ଯାଉ

ଶଶାଙ୍କ ତାକୁ ହସରେ ଉଡ଼ାଇଦଏ; ସତେ ଅବା ଊର୍ମିର ଭୁଲ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ରସ ନିହିତ ରହିଛି ! ଆଜିକାଲି ଘରକରଣାରେ ଆଗର ସେ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ନାହିଁ, ଭୁଲଭାଲକୁ ବେପରୁଆ ହୋଇ ଚଳିବାର ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏଥିରେ ଶଶାଙ୍କ ଖୁବ୍ ଆରାମ ଓ କୌତୁକ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ତାକୁ ଲାଗୁଚି, ଯେପରି ଘରେ ଗୋଟାଏ ପିକ୍‌ନିକ୍ (ବଣଭୋଜି) ଚାଲିଚି । ଏଣେ ଊର୍ମି କୌଣସିଥିରେ ଚକିତ, ଦୁଃଖିତ ବା ଲଜ୍ଜିତ ନୁହେଁ, ସମସ୍ତ ଯେପରି ତା'ର ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ଏହା ଶଶାଙ୍କର ମନକୁ ଆବୋରି ବସିଥିବା ଗୁରୁଭାର କର୍ମର ପୀଡ଼ନକୁ କ୍ରମେ ଲଘୁ କରି ଦେଉଛି । କାମ ସରୁ ନ ସରୁଣୁ ଘରକୁ ଫେରିଆସିବା ଲାଗି ଆଜିକାଲି ତା'ର ମନ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ଊର୍ମି କାମରେ ବଡ ଅପାରଗ, ଏ କଥା ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁହିଁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଜିନିଷ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା ଯେ, କାମ ଦ୍ୱାରା ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ଦ୍ୱାରା ସେ ଏହି ଘରର ଏକ ମସ୍ତ ଅଭାବ ପୂରଣ କରିପାରିଛି । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାଷାରେ ସେ ଅଭାବଟାର ସଂଜ୍ଞା କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ସେଥିପାଇଁ ଆଜିକାଲି ଘରକୁ ଆସିଲେ ଶଶାଙ୍କ ସତେ ଅବା କୁଟୀର ହିଲ୍ଲୋଳ ଅନୁଭବ କରେ । କିନ୍ତୁ ଘରେ ପାଉଥିବା ସେବା ବା କେବଳ ଅବସର ଏହି ଅନୁଭୂତିର କାରଣ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଏହାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରସମୟ ରୂପ ରହିଛି । ବସ୍ତୁତଃ ଊର୍ମିର ଆପଣାଛୁଟିର ଆନନ୍ଦ ଏହି ଘରର ସମସ୍ତ ଶୂନ୍ୟକୁ ପୂର୍ତ୍ତି କରିଦେଇଛି, ଦିନରାତିକୁ ଚଞ୍ଚଳ କରି ରଖିଛି । ସେହି ନିରନ୍ତର ଶୃଙ୍ଖଳ କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ଶଶାଙ୍କର ରକ୍ତକୁ ଦୋଳାୟିତ କରିପାରିଛି । ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ, ଊର୍ମି ଥିବାରୁ ଶଶାଙ୍କ ଆନନ୍ଦ ପାଉଛି ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉପଲବ୍ଧି କରି ଊର୍ମି ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ । ଆଜିଯାଏ ଯେପରି ସେ ଏ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଆପଣା ଅସ୍ତିତ୍ୱଦ୍ୱାରା ଯେ ସେ ଜଗତରେ କାହାକୁ ଖୁସୀ କରିପାରେ, ଏହି ତଥ୍ୟଟି ଅନେକ ଦିନରୁ ତା'ଠାରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିଲା, ଏଥିରେ ତା'ର ଯଥାର୍ଥ ଗୌରବହାନି ହୋଇଥିଲା ।

ଶଶାଙ୍କର ଖିଆପିଆ ଠିକ୍ ମତେ ହେଉଛି କି ନାହିଁ, ଠିକ୍ ସମୟରେ ଠିକ ଜିନିଷ ତା' ପାଖକୁ ଯୋଗାଇ ଦିଆହେଉଛି କି ନାହିଁ, ସେ କଥାଟା ଏ ପରିବାରର ପ୍ରଭୁ ପାଖରେ ଅତି ଗୌଣ ହୋଇପଡ଼ିଛି, ସେ ଖାଲିଟାରେ ଅକାରଣରେ ବେଶ୍ ପ୍ରସନ୍ନ ଅଛି । ସେ ଶର୍ମିଳାକୁ ବେଳେ ବେଳେ ବୁଝାଇ କହେ, "ଟିକିନିଖି ବିଷୟ ନେଇ ତୁମର ଏପରି ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା କି ଦରକାର ? ଅଭ୍ୟାସରେ ଟିକିଏ ଏପାଖ ସେପାଖ ହୋଇଗଲେ ବରଂ ବେଶ୍ ଭଲ ଲାଗେ; ମୋତେ ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ ।"

ଶଶାଙ୍କର ମନଟା ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୁଆରଭଟ୍ଟାର ମଝି ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଛି । ତେଣୁ ତା'ର ବେଗଟା ଟିକିଏ ଧୀର ହୋଇ ଯାଇଛି । କୋଉଠି ଟିକିଏ ଡେରି ହୋଇଗଲେ ବା ବାଧା ପହଞ୍ଚିଲେ ଯେ କିଛି ମୁସ୍କିଲ ବା ଲୋକସାନ ହୋଇଯିବ, ଏପରି ଉଦ୍‌ବେଗଜନକ କଥା ତା' ମୁହଁରୁ ଆଜିକାଲି ବେଶୀ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁ ନାହିଁ । ସେପରି କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଉର୍ମି ତା'ର ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଦିଏ, ଫେଁ କରି ହସିଉଠେ । ଶଶାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଦେଖି କହେ, "ଆଜି ତୁମକୁ ଡରାଇବାକୁ ତୁମ ଭୂତ ଆସିଥିଲା କି, ସେଇ ସବୁଜ ପଗଡ଼ି ପିନ୍ଧିଥିବା କୋଉ ଦେଶର ଦଲାଲଟା ।—ଡ଼ରାଇଦେଇ ଯାଇଛି ବୋଧହୁଏ !"

ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଶଶାଙ୍କ ପଚାରେ, "ତୁମେ ତାକୁ କିପରି ଚିହ୍ନିଲ ?" ମୁଁ ତାକୁ ଭଲ କରି ଚିହ୍ନେ. ତୁମେ ସେଦିନ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲ, ସେ ଏକୁଟିଆ ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଥିଲା । ନାନା କଥା କହି ମୁଁ ତାକୁ ଭୁଲାଇ ରଖିଥିଲି ସେଦିନ । ତା'ଘର ବିକାନିର ରାଜ୍ୟରେ, ମଶାକାମୁଡ଼ାରେ ନିଆଁ ଲାଗି ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀ ମରିଚି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବାହାହେବାର ସନ୍ଧାନରେ ଅଛି ।

"ତେବେ ମୁଁ ବାହାରକୁ ଗଲେ ଏଥରକ ସେ ରୋଜ ଆସିବ । ଗୋଟାଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଖୋଜି ନ ପାଇବା ଯାଏ ତା'ର ସ୍ୱପ୍ନଟା ଏଠି ବେଶ୍ ଜମିବ ।"

"ତା ଠାରୁ କ କାମ ହାସଲ କରବାକୁ ହେବ, ମତେ କହୁଯାଉ ନା । ତା'ର ହାବଭାବ ଦେଖି ମୋର ମନେ ହେଉଛୁ ଯେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ତା'ଠାରୁ କାମ ଆଦାୟ କର ପାରବ ।"

ଆଜକାଲ ଶଶାଙ୍କର ମୁନାଫା ଖାତାରେ ଅନେକତ ସେପାଖରେ ଥିବା ଚଳନ୍ତ ମୋଟା ଅଙ୍କଗୁଡ଼ାକ ମଝିରେ ମଝିରେ ଟିକଏ ଅଟକ ଗଲେ ସେଥିରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିବାର ଶୃଙ୍ଖଳା ଆଉ ଶଶାଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ରେଡ଼ିଓ ପାଖରେ କାନ ପାର ବସି ରହିବାରେ ତାର ଉତ୍ସାହ ଆଜିଯାଏ ଅନଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଯେତେବେଳେ ଊର୍ମି ତାକୁ ବାଧ୍ୟକର ଟାଣିନିଏ ସେତେବେଳେ ବ୍ୟାପାରଟାକୁ ତୁଚ୍ଛ ଓ ସମୟଟାକୁ ବ୍ୟର୍ଥ ବୋଲି ତାର ଆଉ ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଉଡ଼ିବା ଦେଖିବାଲାଗି ଦିନେ ସକାଳେ ଦମ୍‌ଦମ୍ ଯାଏ ଯିବାକୁ ହେଲା, ବୈଜ୍ଞାନିକ କୌତୂହଳ ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣ ନୁହେଁ । ନିଉମାର୍କେଟରେ ସଉଦା କରବାକୁ ଏବେ ସେ ନୂଆ ହୋଇ ଯାଉଛୁ । ଆଗରୁ କେବଳ ଶର୍ମିଳା ମାଛ, ମାଂସ, ଫଳ, ପନିପରିବା କିଣିବାକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ସେଠାକୁ ଯାଉଥିଲା । ଏ କାମଟାକୁ ସେ ତା'ର ନିଜ ବିଭାଗର କାମ ବୋଲି ଧରି ନେଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଯେ ଶଶାଙ୍କ ଆସି ସହଯୋଗିତା କରବ, ଏପରି କଥା ସେ କେବେହେଲେ ଭାବ ନାହିଁ, ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ କର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଊର୍ମି ସଉଦା କିଣିବାକୁ ଯାଏ ନାହିଁ, କେବଳ ଜିନିଷପତ୍ର ଓଲଟାଇ ପାଲଟାଇ ଘଣ୍ଟା ଚକଟା କର ବୁଲେ, ଖାଲି ଦରଦାମ୍ କରୁଥାଏ । ଶଶାଙ୍କ କିଛି କିଣିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ତା'ର ଟଙ୍କା ବ୍ୟାଗ୍‌ଟାକୁ ନେଇ ଊର୍ମି ଆପଣା ବ୍ୟାଗ୍ ଭିତରେ ହାଜତରେ ରଖିଦିଏ ।

ଶଶାଙ୍କର କାମର ମୂଲ୍ୟ ଊର୍ମି ଆଦୌ ବୁଝିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ବେଳେବେଳେ ଅତିରିକ୍ତ ବାଧାଦେଇ ସେ ଶଶାଙ୍କଠାରୁ ଗାଳି ମଧ୍ୟ ଖାଇଲାଣି । ଏହି ଗାଳି ଦେବାର ପରିମାଣ ଏପରି ଶୋକାବହ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା ଯେ ତା'ର ଶୋଚନୀୟତା ଅପସାରଣ କରବାରେ ଶଶାଙ୍କର ଦୁଇଗୁଣ ସମୟ ନଷ୍ଟ

ହୋଇଛୁ । ଏକ ଦିଗରେ ଊର୍ମିର ଚକ୍ଷୁରେ ବାଷ୍ପସଞ୍ଚାର । ଅପର ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟର ଭିଡ଼ । ଏହିପରି ଏକ ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ି ଅଗତ୍ୟା ସେ ବାହାରେ ବାହାରେ ଅଫିସରେ ସବୁ କାମ ସାରିଦେଇ ଆସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ, ଯେପରି ଘରର କୌଣସି କାମ ବାକି ରହି ନ ରହେ । କିନ୍ତୁ ବେଳା ଗଡ଼ିଗଲା ମାତ୍ରକେ ଅଫିସରେ କାମକରିବା ତା' ପକ୍ଷରେ ଦୁଃସହ ହୋଇଉଠେ । କୌଣସି କାରଣବଶତଃ ଦିନେ ଦିନେ ଡେରି ହୋଇଗଲେ ମୌନର ଅନ୍ତରାଳରେ ଊର୍ମିର ଅଭିମାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ଧରାପଡ଼ିଯାଏ । ଦୁଇ ଅଶ୍ରୁ ସହିତ ଏହି କୁହେଳିକାଚ୍ଛନ୍ନ ଅଭିମାନ ଦେଖିବାକୁ ଶଶାଙ୍କଙ୍କୁ ବେଶ୍ ଭଲଲାଗେ । ଭଲ ମଣିଷଙ୍କ ପରି ସେ କହେ "କଥା ନ କହିବାର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପଛେ ବଜାଏ ରଖିପାରୁ, କିନ୍ତୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳିବୁ ନାହିଁ ବୋଲି ତ ଆଗରୁ କୌଣସି ଶପଥ କରି ନ ଥିଲୁ।" ତା ପରେ ଟେନିସ୍ ବ୍ୟାଟ୍‌ଟା ଧରି ସେ ବାହାରି-ପଡ଼େ । ଖେଳରେ ପ୍ରାୟ ଜିତିବାର ପାଖାପାଖି ଆସି ଶଶାଙ୍କ ଜାଣିଶୁଣି ହାରିଯାଏ । ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ସମୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ପୁଣି ଆରଦିନ ସକାଳେ ସେ ଅନୁତାପ କରି ବସେ ।

ସେଦିନ ଛୁଟି ଥାଏ । ଉପରବେଳା ଶଶାଙ୍କ ଅଫିସର ଡେସ୍କରେ ବସି କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଦୁଃସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନରେ ଲଗି ପଡ଼ିଛୁ । ଡାହାଣ ହାତରେ ନାଲି ନେଲି ପେନ୍‌ସିଲ, ବାଆଁହାତର ଆଙ୍ଗୁଠିଗୁଡ଼ାକ ଅକାରଣ ମୁଣ୍ଡର ବାଳରେ ସିଆରି କାଟିବାରେ ପ୍ରମୁକ୍ତ । ହଠାତ୍ ଊର୍ମି ଯାଇ ସେଠି ହାଜର । କହିଲା "ତୁମର ସେ ଦଲ୍ଲାଲଟିକୁ କହି ଠିକ୍ କରି ରଖିଛୁ ଆଜି ପରେଶନାଥ ମନ୍ଦିର ଦେଖିବାକୁ ଯିବ । ତୁମେ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲ ନା । ବାବୁଟିପରି !

ଶଶାଙ୍କ ମିନତି କରି କହେ, "ନା, ଆଜି ଆଉ; କାମ ଛାଡ଼ି କୌଣସି-ମତେ ଉଠି ପାରିବ ନାହିଁ ।"

କାମର ଗୁରୁତ୍ୱ କଥା ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଊର୍ମି ମୋଟେ ଶଙ୍କିଯାଏ ନାହିଁ । କହେ, "ଅବଳା ରମଣୀକୁ ଅରକ୍ଷିତ ଅବସ୍ଥାରେ ସବୁଜ ପଗଡ଼ିଧାରୀ ହାତରେ

ସମର୍ପଣ କରିଦେବାକୁ ତୁମର ଏତେ ଟିକିଏ ଭୟ ନାହିଁ, ସ୍ବୀକାର କରୁନ ବାହାଦୁରୀ ?"

ଶେଷରେ କାମ ଗୁରୁତର ମଝିରେ ନେଇ ଶଶାଙ୍କକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ଏପରି ଉତ୍ପାତମାନ ହେଉଛି ବୋଲି ଖବର ପାଇଲେ ଶର୍ମିଳା ଭାରି ବିରକ୍ତ ହୁଏ । ପୁରୁଷର ସାଧନାକ୍ଷେତ୍ରରେ ନାରୀର ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶକୁ ସେ ଆଦୌ ମାର୍ଜନା କରିପାରେ ନାହିଁ । ଶର୍ମିଳା ଆଖିରେ ଉର୍ମି ଚିରଦିନ ପିଲାଟିଏ । ଆଜିଯାଏ ମଧ୍ୟ ତାର ସେ ଧାରଣା ଯାଇ ନାହିଁ । ତା' ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ଅଫିସ ଘର ତ ଆଉ ପିଲାଖେଳର ଜାଗା ନୁହେଁ । ଉର୍ମିକୁ ଡ଼ାକି ସେ ବେଶ ତିରସ୍କାର କରି ଦି'ପଦ ଶୁଣାଇଦିଏ । ହୁଏ ତ ଏହି ତିରସ୍କାରର ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଫଳ ଫଳି ପାରୁଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀର କ୍ରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠସ୍ବର ଶୁଣି ଶଶାଙ୍କ ନିଜେ ଆସି କବାଟ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଯାଏ ଓ ଉର୍ମିକୁ ଆଶ୍ବାସ ଦେବାର ନାନା ଇଙ୍ଗିତ କରେ । ବେଳେ ବେଳେ ତାସ ଦେଖାଇ ଇସାରା ଦିଏ, କହିବାକୁ ଚାହେଁ, "ଆ, ଅଫିସଘରେ ତୋତେ ମୁଁ ପୋକର ଖେଳ ଶିଖାଇଦେବି ।" ହୁଏତ ସେତେବେଳେ ଆଦୌ ଖେଳିବାର ସମୟ ନୁହେଁ, ଶଶାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଖେଳିବାଲାଗି ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭଉଣୀଠାରୁ ଭର୍ତ୍ସନା ଶୁଣି ଯେ ଉର୍ମି ଆଘାତ ପାଉଥିବ, ଏ କଥାଟା ଉର୍ମିଠାରୁ ତାକୁ ଅଧିକ ବାଧେ । ହୁଏତ ସେ ନିଜେ ଅନୁନୟ ବା ଈଷତ୍ ତିରସ୍କାର ଦ୍ବାରା ଉର୍ମିକୁ ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାଇ ବାଧାଦେବାରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇ ପାରନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ଏଥିଲାଗି ଶର୍ମିଳା ଯେ ଉର୍ମିକୁ ଶାସନ କରିବ, ଏ କଥା ସେ ସହଜରେ ସହ୍ୟ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ଶଶାଙ୍କକୁ ପାଖକୁ ଡାକି ଶର୍ମିଳା କହେ, "ତୁମେ ତା'ର ମୁହଁ ବଢ଼ାଇଲେ ପୁଣି ଚଳିବ କିପରି ? ସମୟ ଅସମୟର କିଛି ବାରଣ ତା' ଠାରେ ନାହିଁ । ଏହାଦ୍ବାରା କାମରେ କେତେ ନୋକସାନ ହେଉ ନ ଥିବ ?"

ଶଶାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦିଏ, "ଆଉ, ପିଲାଟା । ଏଠି ତା'ର ସାଙ୍ଗସାଥୀ କେହି ନାହାନ୍ତି, ଟିକିଏ ଖେଳବୁଲ ନ କଲେ ହେବ କିପରି ?"

ଏ'ତ ହେଲା ପିଲାଳିଆମି । ଘରର ପ୍ଲାନ ତିଆରିକରି ଶଶାଙ୍କ ବସିଥିବା ବେଳେ ଊର୍ମି ତା' ପାଖକୁ ଚୌକିଟାଏ ଟାଣିଆଣି ବସେ, ଆଉ କହେ 'ବୁଝାଇ ଦିଅ ।' ଖୁବ୍ ସହଜରେ ସେ ସବୁ ବୁଝିଯାଏ, ଗାଣିତିକ ନିୟମ-ଗୁଡ଼ାକ ବୁଝିବାକୁ ତା'ର ମୋଟେ କଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶଶାଙ୍କ ଖୁସୀ ହୋଇ ତାକୁ ଆହୁରି କଷ୍ଟ ଅଙ୍କମାନ ଦିଏ, ସେ କଷି ନେଇ ଆସେ । ଝୋଟ କମ୍ପାନୀର ଷ୍ଟିମ୍ ଲଞ୍ଚରେ ଶଶାଙ୍କ କାମ ତଦନ୍ତ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ ଊର୍ମି ମଧ୍ୟ ଯିବ ବୋଲି ଜିଦ୍ ଧରିବସେ । ଖାଲି ଯେ ଯାଏ ତାହା ନୁହେଁ. ମାପ-ଚୁପର ହିସାବ ନେଇ ସେ ବରାବର ତର୍କ କରେ, ଶଶାଙ୍କ ପୁଲକିତ ହୋଇ-ଉଠେ । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କବିତ୍ୱଠାରୁ ଯେପରି ଏହାର ରସ ଆହୁରି ବେଶୀ । ତେଣୁ ଅଫିସ କାମ ଘରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ ଏଣିକି ଆଉ ଶଶାଙ୍କର କୌଣସି ଭୟ ନ ଥାଏ । ଲାଇନ୍ ଟାଣିବା ଓ ଅଙ୍କକଷିବାର କାମରେ ସେ ବେଶ୍ ସଙ୍ଗୀ ଜଣେ ପାଇଛି । ଊର୍ମିକୁ ପାଖରେ ବସାଇ ବୁଝାଉ ବୁଝାଉ ତା'ର କାମ ଚାଲେ । ଅବଶ୍ୟ କାମର ବେଗ ଏହାଦ୍ୱାରା କମ୍ ହୋଇଯାଏ, କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସମୟର ଦୀର୍ଘତା ସାର୍ଥକ ହେଲାପରି ଲାଗେ ।

ଠିକ୍ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେହିଁ ବାରବାର ଶର୍ମିଳାର ଧକ୍କା ଆସି ବାଜେ । ସେ ଊର୍ମିର ପିଲାଳିଆ ପ୍ରକୃତି ବେଶ୍ ବୁଝିପାରେ, ତା'ର ଗୃହିଣୀଗିରି ତ୍ରୁଟିମାନ ମଧ୍ୟ ସେ ସସ୍ନେହ ସହ୍ୟ କରେ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱାମୀଠାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ-ବୁଦ୍ଧିର ଦୂରତ୍ୱକୁ ସେ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଆଗରୁ ଧରି ନେଇଥିବାରୁ ଊର୍ମିର ଏ ଅବାଧ ଗତିବିଧି ତାକୁ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସେଇଟା ତାକୁ ଅତି ବେଶୀ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ଆପଣା ସୀମା ମାନି ଚାଲିବାକୁ ଗୀତାରେ ସ୍ୱଧର୍ମ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

ମନେ ମନେ ଅତି ଅଧୀର ହୋଇ ଦିନେ ସେ ପଚାରିଲା, "ଆଚ୍ଛା ଊର୍ମି, ସତରେ କଣ ତତେ ସେସବୁ ଗାରଟଣା ଅଙ୍କକଷା ଏତେ ଭଲ ଲାଗେ ?"

"ଖୁବ ଭଲ ଲାଗେ ଅପା !"

ଅବିଶ୍ୱାସ କଲାପରି ଶର୍ମିଳା କହିଲା, "ହୁଁ, ଭଲ ଲାଗେ ! ତାଙ୍କୁ ଖୁସୀ କରିବୁ ବୋଲି ତୁ ସେମିତି ଭଲ ଲାଗିଲା ପରି ଦେଖେଇ ହେଉ !"

ହେଲା ଏବେ ସେଇଆ । ଖୁଆଇବା ପିଆଇବା, ସେବାଯତ୍ନ ଦ୍ୱାରା ଶଶାଙ୍କଙ୍କୁ ଖୁସୀ କରାଇବା ଶର୍ମିଳାର ମନଃପୂତ ହୋଇ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଧରଣର ଖୁସି ଚେଷ୍ଟା ତା'ର ଆପଣା ଖୁସୀ ସହିତ ଆଦୌ ଖାପ ଖାଏ ନାହିଁ ।

ଶଶାଙ୍କଙ୍କୁ ସେ ବାରବାର ଚେତେଇ ଦେଇ କହେ, "ତା ସହିତ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ସମୟ କାହିଁକି ନଷ୍ଟ କରୁଛ ? ଏଥିରେ ତୁମ ନିଜ କାମରେ କ୍ଷତି ହେଉଛି ସିନା ! ସେ ପିଲାଟାଏ; ସେ କଣ ଏତେ କଥା ବୁଝିବ ?"

ଶଶାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦିଏ, "ମୋଠାରୁ ବୁଝିବାରେ ସେ ମୋଟେ କମ୍ ନୁହେ ।" ଶଶାଙ୍କ ଭାବେ ଏପରି କହି ସେ ଶର୍ମିଳାକୁ ଖୁସୀ କରାଇ ପାରୁଛି । ନିର୍ବୋଧ !

ଆପଣା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଗୁରୁ କରି ଯେତେବେଳେ ଶଶାଙ୍କ ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗକୁ ଊଣା କରି ଦେଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସେଇଟାକୁ ଅଗତ୍ୟା ମାନିନେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶର୍ମିଳା ସେଥିରେ ଗର୍ବ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା । ତେଣୁ ଆଜିକାଲି ନିଜର ସେବାପରାୟଣ ହୃଦୟର ଦାବୀକୁ ସେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ କମାଇ ଦେଇଛି । ସେ କହେ, ପୁରୁଷର ଜାତି ରାଜଜାତି, ଦୁଃସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରକୁ ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ କରିବା ତା'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନହେଲେ ସେ ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇଯିବ । କାରଣ ଆପଣାର ସ୍ୱାଭାବିକ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ଭଲପାଇବାର ଜନ୍ମଗତ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ଜଗତରେ ନିଜର ଆସନକୁ ସହଜରେ ସାର୍ଥକ କରି ରଖିପାରେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ସଂଗ୍ରାମ କରି କେବଳ ପୁରୁଷ ନିଜକୁ ସାର୍ଥକ କରିପାରେ । ଆଗକାଳେ ପ୍ରୟୋଜନ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜାମାନେ ରାଜ୍ୟଜୟ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଏହାର କାରଣ ରାଜ୍ୟଲୋଭ ନୁହେଁ ନୂତନ କରି ପୌରୁଷର ଗୌରବ ପ୍ରମାଣିତ କରିବା ହିଁ ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି ଗୌରବଲାଭର ସଂଗ୍ରାମରେ ନାରୀ-ଯେପରି କୌଣସି ବାଧା ନ ଦିଏ ! ଶର୍ମିଳା ଶଶାଙ୍କଙ୍କୁ କୌଣସି ବାଧା ଦେଇନାହିଁ, ଜାଣିଶୁଣି

ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ତା'ର ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଥ ଛାଡ଼ିଦେଇଛି । ହୁଏତ ଦିନେ ଆପଣାର ସେବାଜାଲରେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଜଡ଼ିତ କରି ରଖିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ମନରେ ଦୁଃଖ ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ସେ ଜାଲକୁ ଶର୍ମିଳା ଖର୍ବ କରି ଆଣିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବଶ୍ୟ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ସେବା କରୁଛି, କିନ୍ତୁ ସବୁ କେବଳ ଅଦୃଶ୍ୟ ନେପଥ୍ୟରେ ।

ହାୟ, କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଦିନକୁ ଦିନ ସ୍ୱାମୀର ଏ କି ପରିଭବ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି ? ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ଥାଇ ସବୁ କଥା ସେ ଦେଖି ନ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଆଭାସ ପାଏ । ଶଶାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଅନାଇଲେ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରେ ଯେପରି ସେ ସଦା ସର୍ବଦା ଗୋଟାଏ କେଉଁଥିରେ ଆବିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଛି । ଛୁଆ ବୟସରେ ଏଇ ଅଳ୍ପ କେଇଦିନ ପାଇଁ ଆସି ଜଣେ କର୍ମକଠିନ ପୁରୁଷକୁ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ସାଧନାର ଆସନରୁ ବିଚଳିତ କରିଦେଲା ! ସ୍ୱାମୀର ଏହି ଅଶ୍ରଦ୍ଧେୟତା ରୋଗର ଯନ୍ତ୍ରଣାଠାରୁ ଆଜି ଶର୍ମିଳାକୁ ଅଧିକ ଆଘାତ ଦେଉଛି ।

ଶଶାଙ୍କର ଆହାର ବିହାର, ବେଶଭୂଷା ପ୍ରଭୃତି ଚରିତଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଆଜିକାଲି ଖୁବ ଅବହେଳା ଦେଖାଯାଉଛି । ଯେଉଁ ପଥ୍ୟଟା ତାଙ୍କୁ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଲାଗେ, ହଠାତ୍ ଦେଖିଲାବେଳକୁ ଖାଇବା ଥାଳୀରେ ସେଇ ପଥ୍ୟଟି ନ ଥାଏ । ତା'ର କୈଫିୟତ୍ ଅବଶ୍ୟ ମିଳେ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର କୈଫିୟତ୍ ଏହି ସଂସାରଟିରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏସବୁ ଅନବଧାନତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅମାର୍ଜନୀୟ, କଠୋର ଶାସନର ଯୋଗ୍ୟ ! କିନ୍ତୁ ସେହି ବାଧ୍ୟବାଧି ସଂସାରରେ ଆଜି ଏପରି ଏକ ଯୁଗାନ୍ତର ଘଟିଗଲାଣି ଯେ ଅତି ଗୁରୁତର ତ୍ରୁଟିଗୁଡ଼ାକ ଯେପରି ପ୍ରହସନ ପରି ଉଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଉଛି ! କାହାକୁ ସେ ଦୋଷ ଦିଅନ୍ତା ? ଭଉଣୀର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ବେତ ମୋଢ଼ା ଉପରେ ବସି ପାକପ୍ରଣାଳୀର ପରିଚାଳନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଊର୍ମି ହୁଏତ ବେଶ୍ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛି, ରାନ୍ଧୁଣୀ ସ୍ତ୍ରୀଟିର ପୂର୍ବ ଜୀବନର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ଚାଲିଛି, ହଠାତ୍ ଶଶାଙ୍କ ଘରକୁ ପଶି ଆସି କହେ, "ଥାଉ ସେ ସବୁ ।"

"କାହିଁକି ?"

"ମୋର ଏ' ଓଲଟା କଚ୍ଛ କାମ ନାହିଁ । ଚାଲ, ଭିକ୍ଟୋରିଆ ମେମୋରିଆଲ୍ କୋଠାଟା ଦେଖି ଆସିବା । ସେଠାକାର ଜାକଜମକ ଦେଖିଲେ କାହିଁକି ହସ ମାଡ଼େ, ସେଇ କଥାଟା ଆଜି ତୋତେ ବୁଝାଇଦେବି ।"

ଏଭଳି ଏକ ପ୍ରଲୋଭନ ପାଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଫାଙ୍କିଦେବାକୁ ଊର୍ମି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠେ । ଊର୍ମି ଚାଲିଗଲେ ରୋଷେଇଘରେ ଆହାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଦାପି ମନୋମତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଶର୍ମିଳା ଏ କଥା ଭଲକରି ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ନିଗ୍ଧ ହୃଦୟର ସନ୍ନିଧି ଆସି ଶଶାଙ୍କର ଆରାମକୁ ଅଲଙ୍କୃତ କରି ବସେ । କିନ୍ତୁ ଆରାମର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇ କି ଲାଭ ? ଆରାମ ଯେତେ ସାମାନ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାମୀର ଆନନ୍ଦ ଯେ ସେଥିରେ ବେଶ୍ ହେଉଛି, ଏ କଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

ଏଇଥିଲାଗି ଶର୍ମିଳା ମନରେ ବଡ଼ ଅଶାନ୍ତ । ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ଏକଡ଼ ସେକଡ଼ ହେଉ ହେଉ ବାର ବାର ସେ ଆପଣାକୁ କହୁଥାଏ, "ମରିବା ଆଗରୁ ଗୋଟାଏ କଥା ଜାଣିକରି ଗଲି; ସବୁ କରିପାରିଲି କିନ୍ତୁ ଖୁସି କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଊର୍ମି ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବି ବୋଲି ଭାବିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବୃଥା, ସେ ଯେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ନାରୀ !" ଝରକା ବାଟେ ବାହାରକୁ ଅନାଇ ସେ ଭାବେ, "ସେ ତ ମୋ' ସ୍ଥାନ ମାଡ଼ି ବସିନାହିଁ, ମୁଁ ତାର ସ୍ଥାନ ମାଡ଼ି-ବସିବାକୁ ଯିବି କାହିଁକି ? ମୁଁ ଚାଲିଗଲେ କେବଳ କ୍ଷତି ହେବ, କିନ୍ତୁ ସେ ଚାଲିଗଲେ ସବୁ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯିବ !"

ହଠାତ୍ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଯେ ଶୀତଦିନ ଆସୁଚି; ଗରମ ପୋଷାକସବୁ ଖରାରେ ଦେବାକୁ ହେବ । ଊର୍ମି ସେତେବେଳକୁ ଶଶାଙ୍କ ସହିତ ପିଙ୍ଗ୍ ପଙ୍ଗ୍ ଖେଳୁଚି । ସେ ତାକୁ ଡାକି ପଠାଇଲା । କହିଲା, "ଊର୍ମି, ଚାବି ନେଇ ଗରମ ପୋଷାକଗୁଡ଼ାକ ବାହାରକରି କୋଠା ଉପରେ ଖରାରେ ଦେଇଦେଲୁ !"

ଊର୍ମି ଆଲମାରିର କୋଳପ ଫିଟାଇବାକୁ ଯାଉଛି, ହଠାତ୍ ଶଶାଙ୍କ ଆସି କହିଲା, "ସେ ସବୁ ପରେ ହେବ, ତା'ଲାଗି ଢେର ସମୟ ଅଛି ।"

"କିନ୍ତୁ ଅପା—"

"ଆଚ୍ଛା, ଅପା ପାଖରୁ ମୁଁ ତୋ ପାଇଁ ଛୁଟି ନେଇ ଆସୁଛି ।"

ଛୁଟି ମିଳିଲା । କିନ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶର୍ମିଳା ଏକ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲା । ଦାସୀକୁ ଡାକି କହିଲା, ମୋ କପାଳରେ ଟିକିଏ ଥଣ୍ଡା ପାଣିର ପଟି ଆଣି ଦେଲୁ ।"

× × ×

କାଳକ୍ରମେ ବିସ୍ମୃତ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଦିନେ ଆପଣାର କଠିନ ଦାୟିତ୍ୱର କଥା ଊର୍ମିର ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ । ସେ ନିଜକୁ ଏପରି ସ୍ୱାଧୀନ କରିଦେଉଛି କିପରି, ସେ ଯେ ନିଜ ବ୍ରତର ବନ୍ଧନରେ ବନ୍ଧାହୋଇ ରହିଛି ! ତା'ସହିତ ଯେଉଁ ବନ୍ଧନ ତାକୁ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ ସହିତ ବାନ୍ଧି ରଖିଚି, ତାଙ୍କର ଅନୁଶାସନ ମଧ୍ୟ ତା'ର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ରହିଛି । ସେଇ ତ ତା'ର ଦୈନିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଟିକିନିଖି କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ତା'ର ଜୀବନ ଉପରେ ଚିରଦିନ ଯେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାର ରହିଚି, ଏ କଥା ଊର୍ମି ଆଦୌ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବ ନାହିଁ । ନୀରଦ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲାବେଳେ ଊର୍ମି ମନେ ମନେ ବେଶ୍ ଶକ୍ତି ପାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସେଦିଗକୁ ବଡ଼ ବିମୁଖ ହୋଇପଡ଼ିଛି, ତଥାପି ବେଳେ ବେଳେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୁଦ୍ଧିର ଆଘାତ ଆସି ବାଜୁଛି । ଏଥିରେ ମନଟା ଆହୁରି ଉଦ୍ଧତ ହୋଇଯାଉଛି । ଆପଣାର ଅପରାଧକୁ ସେ ଆଉ କ୍ଷମା କରି ପାରୁନାହିଁ, ତେଣୁ ଅପରାଧ ମଧ୍ୟ ଦିନୁଁ ଦିନ ଅଧିକ ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଉଛି । ମନର ବେଦନା ଉପରେ ଅଫିମର ପ୍ରଲେପ ଦେବାଲାଗି ଶଶାଙ୍କ ସହିତ ଖେଳ ଓ ଆମୋଦରେ ସେ ନିଜକୁ ସର୍ବଦା ଭୁଲାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଭାବୁଛି, ସମୟ ଆସିଲେ ସବୁ ପୁଣି ଆପଣା ଛାଏଁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ, ବର୍ତ୍ତମାନ କେଇଟା ଦିନରେ ଛୁଟି ଭିତରେ ସେସବୁ କଥା ମନକୁ ଆଣି ଲାଭ ନାହିଁ । ପୁଣି ହଠାତ୍ ଦିନେ ଦିନେ କି ଖିଆଲ ଉଠୁଛି କେଜାଣି, ଟ୍ରଙ୍କରୁ ଖାତା ବହି ବାହାର କରି ବସିଯାଉଛି । ସେଇଠୁ ଶଶାଙ୍କର ପାଳି ପଡ଼ୁଛି । ସେ ବହି ସବୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ବାକ୍ସରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି ବାକ୍ସ ଉପରେ ନିଜେ ଯାଇ ବସିପଡ଼େ । ଊର୍ମି ଆପତ୍ତି କରି

କହେ, "ଭାରି ଅନ୍ୟାୟ, ଶଶାଙ୍କ ଭାଇ ! ମୋ ସମୟ କାହିଁକି ନଷ୍ଟ କରୁଛ କହିଲ ?"

ଶଶାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦିଏ, "ତୋ'ର ସମୟ ନଷ୍ଟ କଲେ ମୋ'ର ତ ସମୟ ନଷ୍ଟ ହେଉଛି । ଅତଏବ ବେଶ୍ କଟାକଟି ହୋଇଯାଉଛି ।"

କିଛି ସମୟ ଏହିପରି ଜଗର ଲଗାଇଲା ପରେ ଶେଷରେ ଊର୍ମି ପରାସ୍ତ ହୁଏ । ପରାସ୍ତ ହେବାଟା ତାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆପତ୍ତିଜନକ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି ବାଧା ପାଇବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଆଘାତ ତାକୁ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଦିନଯାଏ ଅସ୍ଥିର କରି ରଖେ, ତା'ପରେ ତା'ର ଜୋର କମିଯାଏ । କହେ, "ଶଶାଙ୍କ ଭାଇ, ମୋତେ ତୁମେ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ଭାବିଚ, ନା ? ମୋର ସବୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ ମନ ଭିତରେ ମୁଁ ଦୃଢ଼ କରି ରଖିଛି ।"

"ଅର୍ଥାତ୍ ?"

"ଅର୍ଥାତ୍ ଏଠୁ ଡିଗ୍ରୀ ନେଇ ମୁଁ ଡାକ୍ତରୀ ପଢ଼ିବାକୁ ୟୁରୋପ ଯିବି ।"

"ତା'ପରେ ?"

"ତା'ପରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ନିଜେ ତା'ର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବି ।"

"ଆଉ କାହା ଦାୟିତ୍ୱ ନେବୁ । ସେଇ ଯେଉଁ ନୀରଦ ମୁଖର୍ଜୀ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଅସହ୍ୟ ରକମର ଉଦ୍ଧତ—"

ଶଶାଙ୍କର ମୁହଁକୁ ହାତରେ ବନ୍ଦ ରଖି ଊର୍ମି କହେ, "ଚୁପ୍ କର । ଏସବୁ କଥା କହିଲେ ତୁମ ସାଙ୍ଗରେ ମୋର କଜିଆ ହୋଇଯିବ ।"

ନିଜକୁ କଠିନ କରି ଊର୍ମି ବେଳେ ବେଳେ କହେ, ମୋତେ ସତ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଶପଥ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବାପା ନୀରଦ ସହିତ ତା'ର ଯେଉଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥିର କରିଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ବିଚଳିତ ହେବାକୁ ଊର୍ମି ଅସତୀତ୍ୱ ବୋଲି ମନେ କରେ ।

କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ମୁସ୍କିଲ କଥା ହେଉଛି ଏଇ ଯେ ଅପର ପକ୍ଷରୁ ଊର୍ମି କୌଣସି ଦମ୍ଭ ପାଏ ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି ସେ ଗୋଟାଏ ଗଛ, କେବଳ ମାଟିରେ ଚେର ମଡ଼ାଇ ରହିଛି କିନ୍ତୁ ଆକାଶର ଆଲୋକରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ପତ୍ରଗୁଡ଼ାକ ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସିଲଣି । ବେଳେ ବେଳେ ଅତି ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇ ପଡ଼ି ସେ ଭାବେ, ଏ ଲୋକଟି ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଚିଠି ଲେଖିପାରେ ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଊର୍ମି ବେଶ୍ କେତେ ବର୍ଷ କନ୍‌ଭେଣ୍ଟରେ ପଢ଼ିଛି । ଆଉ କିଛି ଯାହା ହେଉଥାଉ ପଛକେ, ଇଂରାଜୀରେ ସେ ଏକାବେଳକେ ପକ୍କା । ନୀରଦକୁ ସେ କଥା ଭଲକରି ଜଣା । ସେଥିପାଇଁ ନୀରଦ ମନେ ମନେ ପଣ କରିଥିଲା ଯେ ଇଂରାଜୀ ଲେଖି ସେ ଊର୍ମିକୁ ଅଭିଭୂତ କରିଦେବ । ବଙ୍ଗଳାରେ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ କୌଣସି ବିପଦର ଆଶଙ୍କା ନ ଥିଲା । ନିଜେ ଭଲ ଇଂରାଜୀ ଜାଣେନା ବୋଲି ନୀରଦର ଆଦୌ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲା । ଚିଠିରେ ବାଛି ବାଛି ସେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶବ୍ଦ ଭର୍ତ୍ତି କରେ, ପୋଥିରେ ପଢ଼ିଥିବା ବଚନ ଯୋଜନାମାନ କରି ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ବସ୍ତାବୋଝାଇ ଗୋରୁଗାଡ଼ିପରି କରି ପକାଏ । ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଊର୍ମିକୁ ବଡ଼ ହସ ମାଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ହସିବାକୁ ତାକୁ ଲାଜ ଲାଗେ । ବଙ୍ଗାଳୀର ଇଂରେଜୀ ଭାଷାରେ ଭୁଲ ହେଲେ ସେ ଭୁଲକୁ ଧରିବସିବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବାହାଦୁରୀ ବୋଲି ଭାବି ନିଜକୁ ସେ ତିରସ୍କାର କରେ ।

ବିଦେଶକୁ ଯିବାପୂର୍ବରୁ ସାମନାସାମନି ନୀରଦ ଯେଉଁସବୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଛି, ସେତେବେଳେ ଊର୍ମି ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ନୀରଦର କଥାଗୁଡ଼ାକ କାନକୁ ଯେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା, ଊର୍ମିର ଅନ୍ଦାଜରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ଓଜନ ଯେପରି ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯେତେ ଲମ୍ବା ଚିଠି ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଅନ୍ଦାଜ କରିବାର ସ୍ଥାନ କାହିଁ ? ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ା ବଡ଼ ବଡ଼ କଥାମାନ ଚିଠିରେ ବଡ଼ ହାଲୁକା ହୋଇଯାଏ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଶବ୍ଦ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟରୁ କହିବା ବିଷୟର ଅଳ୍ପତା ଧରା ପଡ଼ିଯାଏ ।

ପାଖରେ ଥିବାବେଳେ ହୁଏତ ନୀରଦର ସ୍ୱଭାବ ଊର୍ମି ସହିପାରୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଦୂରରୁ ଯେପରି ତାହାହିଁ ତାକୁ ଆଘାତ ଦେଉଚି । ଲୋକଟା ଆଦୌ ହସି ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏଠିରେ ସେଇ ଅଭାବଟା ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ସ୍ୱଭାବତଃ ଊର୍ମି ଶଶାଙ୍କ ସହିତ ନୀରଦର ତୁଳନା କରିବସେ ।

ସେଦିନ ତୁଳନା ଲାଗି ଗୋଟାଏ ବେଶ୍ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଘଟିଯାଇଛି । ଲୁଗା ଖୋଜି ବାହାର କରୁ କରୁ ବାକସ ଭିତରୁ ଊର୍ମି ଦରବୁଣା ପଟେ ପଶମ ଚଟି ପାଇଲା । ବାର ବର୍ଷ ଆଗର ସବୁ କଥା ତାର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ସେତେବେଳେ ହେମନ୍ତ ବଞ୍ଚିଥାଏ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସାଙ୍ଗହୋଇ ଦାର୍ଜିଲିଙ୍ଗ୍ ଯାଇଥାନ୍ତି, ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ବାକି ନ ଥାଏ । ହେମନ୍ତ ଆଉ ଶଶାଙ୍କ ଦୁଇଜଣ ମିଳି ଥଟ୍ଟାତାମସାର ସୁଅ ବୁହାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଊର୍ମି ତା'ର ଜଣେ ମାଉସୀ ପାଖରୁ ନୂଆ କରି ପଶମରେ ବୁଣିବା ଶିଖୁଥାଏ । ଜନ୍ମଦିନ ଦିନ ଭାଇକୁ ଦେବ ବୋଲି ସେ ହଳେ ଜୋତା ବୁଣୁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଶଶାଙ୍କ ତାକୁ ମଝିବେଳେ ଥଟ୍ଟା କରେ, କହେ, "ଆଉ ଯାହା ଦେ' ପଛକେ ବଡ଼ ଭାଇଟାକୁ ଜୋତା ଦେବା ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର କଥା । ଭଗବାନ ମନୁ କହିଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଗୁରୁଜନଙ୍କର ସମ୍ମାନ ହାନି ହୁଏ ।" କଟାକ୍ଷ କରି ଊର୍ମି କହିଲା, "ଭଗବାନ ମନୁ ତେବେ କାହାକୁ ଦେବାକୁ କହିଛନ୍ତି ?"

ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଶଶାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ଅସମ୍ମାନରେ ଚରଣର ଅଧିକାର କେବଳ ଭଗ୍ନୀପତିର । ମୋର ପ୍ରାପ୍ୟ, ଆଜିଯାଏ ବାକି ରହିଛି । ପ୍ରାପ୍ୟଟା କ୍ରମେ ସୁଧ ସହିତ ଅତି ଭାରି ହୋଇ ଉଠିଲାଣି ।"

"ମୋର ତ କାହିଁକି ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ ।"

"ନ ପଡ଼ିବା କଥା । ତୁ ତ ଖୁବ୍ ପିଲା ଥିଲୁ ସେତେବେଳେ । ସେହି କାରଣରୁ ଯେଉଁଦିନ ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ତୋର ଅପାସାଙ୍ଗରେ ଏହି ସୌଭାଗ୍ୟବାନର ବିବାହ ହେଲା, ସେଦିନ ତୁ ବାସରରଜନୀର କର୍ଣ୍ଣଧାରପଦ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିନାହୁଁ । ଆଜି ସେଇ କୋମଳ କରପଲ୍ଲବର ଅରଚିତ

କାନମୋଡ଼ାଟା କରପଲ୍ଲବରଚିତ ଏଇ ଜୋତା ଦୁଇଟାରେ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ । ସେଥିରେ ପୂରା ଦାବୀ ମୋର, ମୁଁ ଆଜିଠୁଁ କହିରଖୁଛି ।”

ଦାବୀଟାର ପରିଶୋଧ ହୋଇ ନାହିଁ, ସେ ଜୋତା ଯଥା ସମୟରେ ସେ ଉପହାର ରୂପେ ବଡ଼ ଭାଇର ଚରଣରେ ନିବେଦିତ କରିଦେଇଥିଲି । ତା'ର କିଛି ଦିନ ପରେ ଆସିଲା ଶଶାଙ୍କର ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି । ଚିଠି ପାଇ ସେଦିନ ସେ ଭାରି ହସିଛି । ଆଜି ବି ତାକୁ ବାକ୍ସରେ ସାଇତି ରଖିଛି । ପୁଣି ଆଜି ଖୋଲି ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“କାଲି ତ ତୁ ଚାଲିଗଲୁ । ତୋ'ର ସ୍ମୃତି ପୁରାତନ ନ ହେଉଣୁ ତୋ' ନାଁରେ ଏଠି ଯେଉଁ କଳଙ୍କ ରଟନା ହୋଇଗଲାଣି, ସେଇ କଥାଟା ତୋତେ ଗୋପନ କରି ରଖିବାକୁ ମୁଁ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଭାବୁଛି ।

ଅନେକ ଦିନରୁ ମୋ ପାଦରେ ହେଲେ ତାଳତଳୀୟ ଚଟି (Palm shoe) ଅନେକ ଲୋକ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେହି ଚଟିର ଛିଦ୍ର ଭେଦ କରି ମେଘମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କ ପରି ଦେଖାଯାଉଥିବା ମୋର ଚରଣନଖପଂକ୍ତିକୁ ସେମାନେ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଚନ୍ତି । (କବି ଭାରତଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅନ୍ନଦାମଙ୍ଗଲ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଉପମାର ଯଥାର୍ଥତା ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲେ ତୋର ଭଉଣୀ ପାଖରେ ମୀମାଂସନୀୟ) ଆଜି ସକାଳେ ଆମ ଅଫିସର ବୃନ୍ଦାବନ ନନ୍ଦୀ ମୋର ସପାଦୁକ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶକରି ପ୍ରଣାମ କଲାବେଳେ ମୋର ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ଯେଉଁ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି, ତାହାର ଅଗୌରବ ମୋର ମନକୁ ଖୁବ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରି ରଖିଛି । ସେବକ (Servant)କୁ ପଚାରିଲି, “ମହେଶ, ମୋର ସେଇ ନୂଆ ଚଟି ଯୋଡ଼ାକ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଅନଧିକାରୀର ଶ୍ରୀଚରଣକୁ ଗଉରବାନ୍ୱିତ କରିଛି ?” ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଉ କୁଣ୍ଡାଉ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ତାଙ୍କ ଘରର ଉର୍ମିଦେଇ ହେରିକାଙ୍କ ସହିତ ଆପଣ ଦାର୍ଜିଲିଂ ଗଲାବେଳେ ଚଟିଯୋଡାକ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ଆପଣଙ୍କ ସହିତ କେବଳ ତା'ର ପଟେ ଫେରି ଆସିଛି, ଆଉ ପଟେ—” ତା' ମୁହଁ ସେତେବେଳକୁ ରଙ୍ଗା ପଡ଼ିଗଲାଣି । ଧମକ ଦେଇ ମୁଁ କହିଲି, “ଆଉ, ଚୁପ୍‌କର ।”

ସେ ଅନ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ଆଆନ୍ତି । ଚଟିଯୋଡ଼ା ହରଣ କରିବା ଘୃଣ୍ୟ ହୀନ କାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ମନ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ, ଲୋଭ ବଡ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ, ବେଳେ ବେଳେ ସେ ଏହିପରି ହୀନକାର୍ଯ୍ୟମାନ କରିପକାଏ; ଅବଶ୍ୟ ଭଗବାନ ନିଶ୍ଚୟ ତାର ଦୋଷ କ୍ଷମା କରନ୍ତି । ତଥାପି ଅପହରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ଥିଲେ ଦୁଷ୍କାର୍ଯ୍ୟର ଗ୍ଲାନି ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଊଣା ପଡ଼ିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରୁର ପଟେ ଜୋଡା ! ଧିକ୍ !!

ଯେ ଏ କାମଟି କରିଛି, ମୁଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ତା'ର ନାମଟି ଗୁହ୍ୟ ରଖିଛି । ସେ ଯଦି ତା'ର ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ମୁଖରତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନର୍ଥକ କଳହ କରିବାକୁ ଆସେ, ତେବେ କଥାଟା ଘଣ୍ଟାଚକଟା ହୋଇଯିବ । ମନଟା ଖାଣ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ ଚଟି ସକାଶେ ରଗାରଗି ବେଶ୍ ଶୋଭାପାଏ । ହେଲେ ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ ଖଚିତ ଚଟିର ସାହାଯ୍ୟରେ ତୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ନିନ୍ଦୁକ ମହେଶ୍ୱର ମୁଖ ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ପାରୁ । ତା'ର ଏତେ ବଡ ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ! ଚିଠି ସହିତ ମୋର ଗୋଡ଼ର ମାପ ପଠାଇଲି ।"

ଚିଠିଟା ପାଇ ସେଦିନ ଉର୍ମି ସ୍ମିତ ମୁଖରେ ପଶମର ଜୋତା ବୁଣି ବସିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଆଜିଯାଏ ଶେଷ କରି ପାରିନାହିଁ । ପଶମ କାମ କରିବାକୁ ତାକୁ ଆଉ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା । ଆଜି ହଠାତ୍ ଏଇଟାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ସେ ସ୍ଥିର କଲା ଯେ ଠିକ୍ ଦାର୍ଜିଲିଂ ଯିବାର ସାମ୍ବତ୍ସରିକ ଦିନ ସେ ଅସମାପ୍ତ ଜୋତାଟିକୁ ଶଶାଙ୍କଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେବ । ଆଉ କେତୋଟି ମାତ୍ର ସପ୍ତାହ ଗଲେ ସେଇ ଦିନଟି ପଡ଼ିବ । ସେ ଗୋଟାଏ ଗଭୀର ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇଲା—ହାୟ, ହାସ୍ୟୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆକାଶରେ ହାଲୁକା ଡେଣାରେ ଉଡ଼ିଯିବାର ସେ ଦିନଗୁଡ଼ିକ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? ସମ୍ମୁଖରେ କେବଳ ନିରବକାଶ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଠୋର ମରୁଜୀବନ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ରହିଚି ।

ଆଜି ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସର ୧୭ ଦିନ—ହୋଲି ଖେଳର ଦିନ ଆଜି । ମଫସଲ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ନାନା କାମ ପଡ଼ିବାରୁ ଏ ଉତ୍ସବ ଲାଗି ଶଶାଙ୍କର ସମୟ ନ ଥିଲା, ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଉତ୍ସବଟିକୁ ଭୁଲି ଯାଇଚନ୍ତି । ଆଜି ଉର୍ମି କେବଳ

ଶଯ୍ୟାଗତ ବଡ ଭଉଣୀର ଚରଣରେ ଅବିର ଟିପା ଲଗାଇ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇ ଆସିଛି ! ତାପରେ ସନ୍ଧାନ କରି କରି ଯାଇ ଦେଖିଲା ଅଫିସ ଘରେ ଟେବୁଲ ଉପରେ ନଇଁ ପଡ଼ି ଶଶାଙ୍କ ଏକ ମନରେ କାମ କରିବାରେ ଲାଗିଛି, ପଛରୁ ଯାଇ ସେ ମୁଠାଏ ଅବିର ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଳି ଦେଲା, କାଗଜପତ୍ର ସବୁ ଲାଲ ହୋଇଗଲା । ତା'ପରେ ଦୁହେଁ ମାତି ଉଠିଲେ । ଡେସ୍କ ଉପରେ ଦୁଆତଭର୍ତ୍ତି ନାଲି କାଳି ଥିଲା, ଶଶାଙ୍କ ଊର୍ମିର ଶାଢ଼ୀରେ ଢାଳିଦେଲା । ହାତକୁ ଜୋର କରି ଧରି ତା'ର ଶାଢ଼ୀରୁ ଅବିର ନେଇ ଊର୍ମିର ମୁହଁଯାକ ବୋଳି ଦେଲା । ତା'ପରେ ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି ଠେଲାଠେଲି ଓ ପାଟି ତୁଣ୍ଡରେ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ । ବେଳ ଗଡ଼ିଗଲା, ଗାଧୁଆ ଓ ଖିଆର ସମସ୍ତ ଡେରି ହୋଇଗଲା, ତଥାପି ଊର୍ମିର ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟର ସ୍ୱରୋଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ସମସ୍ତ ଘର ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଶେଷରେ ଶଶାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହାନି ହେବାର ଆଶଙ୍କାରେ ଦୂତ ପରେ ଦୂତ ପଠାଇ ଶର୍ମିଳା ସେମାନଙ୍କୁ ନିବୃତ୍ତ କଲା ।

ଦିନ ଯାଇ ରାତି ଅନେକ ହେଲାଣି । ପୁଷ୍ପିତ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ାର ଶାଖା ଜାଲ ଭିତରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶଶୀ ଅନାବୃତ ଆକାଶକୁ ବାହାରି ଆସିଲାଣି । ଫଗୁଣର ଚଞ୍ଚଳ ପବନର ଝରଝର ଶବ୍ଦରେ ବଗିଚାର ଗଛଗୁଡ଼ାକ ହଠାତ୍ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି, ଭୂମି ଉପରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଜାଲି ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେଉଛି । ଝରକା ପାଖରେ ଚୁପ୍‌ହୋଇ ଊର୍ମି ବସିଛି, ମୋଟେ ନିଦ ମାଡ଼ୁନାହିଁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଭିତରେ ରକ୍ତର ଚଞ୍ଚଳତା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଆମ୍ରବଉଳର ସୁବାସରେ ମନ ଭରି ଉଠିଛି । ଆଜିର ଏଇ ବସନ୍ତରଜନୀରେ ମାଧବୀ ଲତାର ମଜ୍ଜା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଫୁଲ ଫୁଟାଇବାର ବେଦନା ସତେ ଅବା ଊର୍ମିର ସମସ୍ତ ଦେହଟାକୁ ଭିତରୁ ଉତ୍ସୁକ କରି ପକାଉଛି । ଗାଧୁଆଘରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଧୋଇ ଆସିଲା, ଓଦା ତଉଲିଆରେ ଦେହହାତ ପୋଛିପାଛି ହେଲା । ବିଛଣା ଉପରେ ଏକଡ଼ ସେକଡ଼ ହେଉ ହେଉ କିଛି ସମୟ ପରେ ସ୍ୱପ୍ନ-ଜଡ଼ିତ ନିଦ୍ରାରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ରାତି ତିନିଟା ବାଜିବ, ହଠାତ୍ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ଝରକା ପାଖକୁ ଆଉ ଜହ୍ନ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ଘରଟାଯାକ ଅନ୍ଧାର, ବାହାରେ

ଆଲୁଅର ଛାଇରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଗୁଆଗଛ ଗୁଡ଼ାକ । ହଠାତ୍ ଯେପରି ଊର୍ମିର ଛାତି ତଳୁ କିଏ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା, ସେ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତକିଆ ଉପରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ିଦେଇ ସେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏ କାନ୍ଦ ପ୍ରାଣର କାନ୍ଦ, ଭାଷାରେ ଏହାର ଶବ୍ଦ ନାହିଁ କି ଅର୍ଥନାହିଁ । କେଉଁଠୁ ଯେ ଏଇ ବେଦନାର ଜୁଆର ତାର ଦେହ ଓ ମନରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇ ଉଠି ଦିନର କର୍ମଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଓ ରାତିର ସୁଖନିଦ୍ରାକୁ ଭସାଇ ନେଇ ଚାଲିଯାଏ, ଏ ପ୍ରଶ୍ନର କି ଉତ୍ତର ସେ ଦେଇ ପାରିବ ?

ସକାଳେ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲା ବେଳକୁ ଘର ଭିତରେ ଖରା ପଡ଼ିଗଲାଣି । ସକାଳର କୌଣସି କାମ ସେ କରିପାରିଲା ନାହିଁ, କାଲିକାର କ୍ଲାନ୍ତ କଥା ଭାବି ଶର୍ମିଲା ତାକୁ କ୍ଷମା ଦେଇଛି । ହଠାତ୍ କେଉଁ ଅନୁତାପର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଊର୍ମି ବଡ଼ ଅବସନ୍ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ସତେ ଯେପରି ସେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଗଲା ପରି ତା'ର ମନେ ହେଉଛି ।

ଭଉଣୀକୁ ଯାଇ କହିଲା, "ଅପା, ମୁଁ ତ ତୋର କୌଣସି କାମ ଠିକ୍‌ମତେ କରିପାରୁ ନାହିଁ । କହନ୍ତୁ ଯଦି ମୁଁ ଘରକୁ ଚାଲିଯିବି ।"

'ନା ଯାଆ ନାହିଁ' ବୋଲି ଉର୍ମିଲା ଆଜି କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ଆଚ୍ଛା, ତୁ ଯା । ତୋର ପଢ଼ାଶୁଣାରେ କ୍ଷତି ହେଉଛି । ବେଳେ ବେଳେ ସମୟ ପାଇଲେ ଆସି ଦେଖିଶୁଣି ଯାଉଥିବୁ ।"

ଶଶାଙ୍କ ସେତେବେଳକୁ ଗୋଟାଏ କାମରେ ବାହାର ଯାଇଥାଏ । ସେହି ଅବକାଶରେ ସେଇଦିନ ଊର୍ମି ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଛବି ଆଙ୍କିବାର ସାରେ ସରଞ୍ଜାମ କିଣି ଶଶାଙ୍କ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଊର୍ମିକୁ ଦେଇ ଏହି ବିଦ୍ୟାଟା ଶିଖାଇବ ବୋଲି ଆଗରୁ ଜବାବ ଥିଲା । ଘରେ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ନ ପାଇ ଆସି ଶର୍ମିଲାକୁ ପଚାରିଲା, "ଊର୍ମି କୁଆଡ଼େ ଗଲା ?" ଶର୍ମିଲା ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ଏଠି ତାର ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ଅସୁବିଧା ହେଉଛି ବୋଲି ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା ।"

"କିଛିଦିନ ଅସୁବିଧା ହେବ ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ତ ସେ ଆସିଥିଲା । ହଠାତ୍ ଆଜି ସେ କଥାଟା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା କାହିଁକି ?"

କଥାର ହାବଭାବରୁ ଶର୍ମିଳା ବେଶ ବୁଝିପାରିଲା ଯେ ଶଶାଙ୍କ ତାକୁହିଁ ସନ୍ଦେହ କରୁଛି । ସେ ବିଷୟରେ କୌଣସି ବୃଥା ତର୍କ ନ କରି ସେ କହିଲା, "ମୋ' ନା କହି ତୁମେ ତାକୁ ଡାକି ନେଇଆସ, ସେ କୌଣସି ଆପତ୍ତି କରିବ ନାହିଁ ।"

ଘରକୁ ଆସି ଉର୍ମି ଦେଖିଲା ନୀରଦ ପାଖରୁ ତା ନାମରେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଅନେକ ଦିନରୁ ପଡ଼ି ରହିଛି । ଡରରେ ସେ ହଠାତ୍ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଖୋଲିପାରିଲା ନାହିଁ । ବେଶ୍ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥିଲା ଯେ ନିଜଆଡ଼ୁ ସେ ଭୟଙ୍କର ଅପରାଧ କରିଛି । ନିୟମ ଭଙ୍ଗର କୈଫିୟତ ଦେବାକୁ ଯାଇ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ସେ ବଡ଼ ଭଉଣୀର ରୋଗର କାରଣ ଦର୍ଶାଇଥିଲା । କେତେଦିନ ହେଲା ଯେ କୈଫିୟତଟା ମିଛ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି । ବିଶେଷ ଜିଦ୍ କରି ଶଶାଙ୍କ ଶର୍ମିଳା ଲାଗି ଦିନରେ ଜଣେ ଓ ରାତିରେ ଜଣେ ନର୍ସ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଦେଇଛି । ଡାକ୍ତରଙ୍କର ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ରୋଗୀ ଘରକୁ ଆତ୍ମୀୟମାନେ ସର୍ବଦା ଆସିବାକୁ ସେମାନେ ବାରଣ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଉର୍ମି ଭଲ କରି ଜାଣେ ଯେ ଭଉଣୀର ରୋଗକୁ ନୀରଦ ଗୁରୁତର କୈଫିୟତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ, ସେଇଟା ଆଦୌ ଗୋଟାଏ କାମ ନୁହେଁ ବୋଲି ଉଡ଼ାଇ ଦେବ । ପ୍ରକୃତରେ ମଧ ସେଇଟା ଆଦୌ କାମ ନୁହେ । ତାର ଉପସ୍ଥିତ ସେଥିଲାଗି ଆଦୌ ଦରକାର ନୁହେଁ । ଅନୁତପ୍ତ ମନରେ ଉର୍ମି ଠିକ୍ କଲା ଏଥର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରି କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବ । କହିବ, ଆଉ ଏପରି ତ୍ରୁଟି କଦାପି ହେବ ନାହିଁ, କଦାପି ନିୟମ ଭଙ୍ଗ କରିବ ନାହିଁ ।

ଚିଠି ଖୋଲିବା ଆଗରୁ ଅନେକ ଦିନ ପରେ ସେ ସେହି ଫଟୋଖଣ୍ଡିକ ବାହାର କରି ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ରଖିଲା । ବେଶ୍ ଜାଣିଥିଲା ଯେ ଏହି ଛବିଟା ଦେଖିଲେ ଶଶାଙ୍କ ନିଶ୍ଚୟ ବିଦ୍ରୂପ କରିବ । ତଥାପି ସେ କଦାପି ସେଥିରେ କୁଣ୍ଠିତ ହେବ ନାହିଁ, ଏହାହିଁ ତାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ । ନୀରଦ ସହିତ ଯେ

ତାର ବିବାହ ହେବ, ଏ କଥାଟା ଭଉଣୀଘରେ ସେ ଚପାଇ ରଖି ଥିଲା । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ସେ ଘରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅପ୍ରିୟ ବୋଲି କେହି ଏ କଥା ପକାଉ ନଥିଲେ । ଆଜି କିନ୍ତୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଉର୍ମି ଶପଥ କଲା ଯେ ଏଥର ସକଳ ବ୍ୟବହାରରେ ସେ ଏହି ସମ୍ବାଦଟା ଶକ୍ତ କରି ଘୋଷଣା କରିବ । ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବର ମୁଦିଟିକୁ ସେ ଆଜଯାଏ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲା । ଆଜି ତାକୁ ବାହାର କରି ପୁଣି ପିନ୍ଧିଲା। ମୁଦିଟା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଦାମିକା ନୁହେଁ । ନିଜର ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକୃତ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଗର୍ବଦ୍ୱାରା ନୀରଦ ଏହି ଶସ୍ତା ମୁଦିଟିକୁ ହୀରାଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ କରିଦେଇ ଥିଲା । "ମୁଦିର ଦାମ ମୋର ଦାମ୍ ନୁହେଁ, ମୋର ଦାମ୍ହିଁ ମୁଦିରଦାମ୍"—ନୀରଦର ମୁଖରେ ଯେପରି ଏହି ଭାବଟି ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା ।

ଆଗ ନିଜକୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଶୋଧନ କରି ଉର୍ମି ଲଫାପାଟା ଫିଟାଇଲା । ଚିଠିଟା ପଢ଼ି ହଠାତ୍ ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା । ନାଚିବାକୁ ହଠାତ୍ ମନ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ନାଚ ଜାଣେ ନାହିଁ । ବିଛଣା ଉପରେ ସେତାରଟା ଉଠାଇ ସ୍ୱର ନ ବସାଇ ଝନ୍‌ଝନ୍ କରି ମନଇଚ୍ଛା ଯାହା ତାହା ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ଘରକୁ ପଶି ଆସି ଶଶାଙ୍କ ପଚାରିଲା, 'କଥା କଣ ? ବିବାହର ଦିନ ଠିକ୍ ହୋଇଗଲା କି ?"

"ହଁ ଶଶାଙ୍କଭାଇ, ଠିକ୍ ହୋଇଗଲା ।"

"କିଣ ଦିନେ ହେଲେ ଆଗ ପଛ ହେବ ନାହିଁ ?"

"କଦାପି ନୁହେଁ ।"

"ତା'ହେଲେ ଏଇଓଳି ଯାଇ ମୁଁ ବାଜାର ବଇନାଟା ଦେଇ ଆସୁଛି ।" ଆଉ ଭୀମନାଗ ଦୋକାନର ସନ୍ଦେଶ ?"

"ତୁମକୁ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ।"

"ନିଜେ ନିଜେ ସବୁ କରିବୁ ? ଧନ୍ୟ ବୀରାଙ୍ଗନା ! ଆଉ ବୋହୂ ବନ୍ଧାଣ ?"

"ବନ୍ଧାଣ ଟଙ୍କାଟା ମୁଁ ନିଜେ ଦେଇ ଦେଇଛି ।"

"କଣ ? ମାଛ ତେଲରେ ମାଛଭଜା । କଥାଟା ଭଲ କରି ବୁଝି ହେଲା ନାହିଁ ।"

"ଏଇ ନିଅ, ବୁଝ ।" ଏତକ କହି ଊର୍ମି ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଶଶାଙ୍କ ହାତକୁ ଦେଲା । ଚିଠି ପଢ଼ି ଶଶାଙ୍କ ହୋ ହୋ କରି ହସି ଉଠିଲା ।

ଲେଖାଅଛି, 'ଯେଉଁ ଗବେଷଣାର ଦୁରୂହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିରଦ ଆତ୍ମ-ନିବେଦନ କରିବାକୁ ଚାହେଁ, ଭାରତବର୍ଷରେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି ଜୀବନରେ ତାକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମସ୍ତ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଊର୍ମି ସହିତ ହୋଇଥିବା ବିବାହର ସମ୍ବନ୍ଧଟା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ନ କଲେ ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଜଣେ ୟୁରୋପୀୟ ମହିଳା ତାକୁ ବିବାହ କରି ତା'ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆତ୍ମଦାନ କରିବାକୁ ରାଜି ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ହେଉ ବା ବିଦେଶରେ ହେଉ, କାର୍ଯ୍ୟଟା ସେହି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ । ରାଜାରାମବାବୁ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଲାଗି ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ, ତା'ର କିୟଦଂଶ ସେଠାରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ନାହିଁ । ତଦ୍ୱାରା ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କେବଳ ସମ୍ମାନ ହିଁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯିବ ।"

ଶଶାଙ୍କ କହିଲା, "କିଛି କିଛି ଦେଇ ଯଦି ଜୀବିତ ବ୍ୟକ୍ତିଟାକୁ ସେଇ ଦୂର ଦେଶରେ ଜୀଆଇ ରଖିପାରୁ, ତେବେ ମୋତେ ମନ୍ଦ ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ପଠାଇବା ବନ୍ଦ କଲେ କାଲେ କ୍ଷୁଧା କଷ୍ଟରେ ପୀଡ଼ିତ ଓ ମ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ଏଠି ଆସି ହାଜର ହୋଇ ପଡ଼ିବ, ମୋତେ ସେଇଥି ସକାଶେ ଡର ମାଡ଼ୁଛି ।"

ଊର୍ମି ହସି ହସି ପଚାରିଲା, "ତୁମର ଯଦି ସେଭଳି ଭୟ ହେଉଛି, ତେବେ ତୁମେ ଟଙ୍କା ଦିଅ; ମୁଁ ଗୋଟାଏ ପଇସା ବି ଦେବ ନାହିଁ ।"

ଶଶାଙ୍କ କହିଲା, "କିନ୍ତୁ ଆଉ ମନ ବଦଳିବ ନାହିଁ ତ ? ମାନିନୀର ଅଭିମାନ ଅଟଳ ରହି ପାରିବ ତ ?"

"ବଦଳିଲେ ସେଥିରେ ତୁମର କଣ ଅଛି ?"

"ପ୍ରଶ୍ନଟିର ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଅହଙ୍କାର ବଢ଼ିଯିବ, ତେଣୁ ତୋ'ର ହିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନୀରବ ରହିଲି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଭାବୁଚି, ଲୋକଟାର 'ଗଣ୍ଡଦେଶ' ତ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ, ଇଂରେଜୀରେ ଯାହାକୁ 'ଚାକ' (Cheek) ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ଊର୍ମି ଉପରେ ଅନେକ ଦିନର ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବୋଝ ଖସିଗଲା । ମୁକ୍ତିର ଆନନ୍ଦରେ ହଠାତ୍ କଣ କରିବ ଭାବିପାରିଲା ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟର ଫର୍ଦ୍ଦଟା ଚିରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା । ଗଳା ଭିତରେ ଠିଆ ହୋଇ ଭିକାରୀଟାଏ ଭିକ ମାଗୁଥିଲା; ଝରକା ବାଟେ ମୁଦଟା ତାହାର ଆଡ଼କୁ ପକାଇଦେଲା ।

ପଚାରିଲା, ପେନ୍‌ସିଲ ଦାଗ ଦିଆହୋଇଥିବା ଏଇ ମୋଟା ବହିଗୁଡ଼ାକ କେହି ଫେରିବାଲା କିଣିବାକୁ ମଙ୍ଗିବ ତ ?"

"କେହି ନ କିଣିଲେ, ତାର ଫଳାଫଳଟା କଣ ହେବ ଟିକିଏ ଶୁଣେ ।"

"କାଳେ ସେ ଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ସେଇ ପୁରୁଣା ଭୂତଟା ବସା କରିଥାଏ । କାଳେ ଦିନେ ଦିନେ ରାତି ଅଧରେ ତର୍ଜନୀ ଦେଖାଇ ମୋ ବିଛଣା ପାଖରେ ଆସି ଠିଆ ହୁଏ ?"

"ସେପରି ଆଶଙ୍କା କିଛି ଥିଲେ, ଫେରିବାଲାକୁ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ମୁଁ ସେ ଗୁଡ଼ାକୁ କିଣିନେଉଛି ।"

"ତୁମେ ସେ ଗୁଡ଼ାକ କିଣି କଣ କରିବ ?"

"ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିସତ୍କାର କରିବି । ତୋ'ର ମନକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ ହେଲେ ତାକୁ ନେଇ ଗୟାଯାଏ ଯିବାକୁ ତିଆର ଅଛି ।"

"ନା—ଏତେ ଦୂର ଅତିରିକ୍ତ ହେବା ଭଲ ନୁହେଁ ।"

"ଆଚ୍ଛା, ମୋ' ଲାଇବ୍ରେରୀ କଣରେ ପିରାମିଡ୍ ତିଆରି କରି ସେ ଗୁଡ଼ାକୁ ମମୀ (Mummy) କରି ରଖିଦେବି ।"

"ଆଜି କିନ୍ତୁ ତୁମେ କାମକୁ ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।"

"ଦିନଟା ଯାକ ?"

"ହୁଁ, ଦିନଟା ଯାକ ।"

"କାମ କଣ ଶୁଣେ ।"

"ମୋଟର ନେଇ ଆଜି ଅନେକ ଦୂରକୁ ଚାଲିଯିବା ।"

"ଅପାଠାରୁ ଆଗ ଅନୁମତି ନେଇଆ ।"

"ନା ଫେରି ଆସି କହିବି, ତା'ଠାରୁ ଗାଳି ଖାଇବି । ବେଶ୍ ଭଲ ଲାଗିବ ମୋତେ ।"

"ଆଚ୍ଛା ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୋ' ଭଉଣୀର ଗାଳି ହଜମ କରିବାକୁ ରାଜି ଅଛି, ଟାୟାର ଫାଟିଗଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖିତ ହେବି ନାହିଁ । ଘଣ୍ଟାକୁ ୪୫ ମାଇଲ ମଟର ଦଉଡ଼ାଇ ଦୁଇ ଚାରିଜଣଙ୍କ ସହିତ ଧକ୍କା ଲଗାଇ ଜେଲଖାନା ଯିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋଟର ରଥରେ ଯାତ୍ରା ସମାପ୍ତ କରି ଆମ ଘରକୁ ତୋତେ ଯିବାକୁ ହେବ, ଯିବାର ସର୍ତ୍ତ କର ।"

"ଯିବି, ଯିବି, ଯିବି ।"

ମୋଟରଯାତ୍ରା ପରେ ଦୁହେଁ ଭବାନୀପୁର ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, କିନ୍ତୁ ଘଣ୍ଟାରେ ୪୫ ମାଇଲ ବେଗଟା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରକ୍ତରୁ କମି ନାହିଁ । ସଂସାରର ସମସ୍ତ ଦାବୀ, ସମସ୍ତ ଲଜ୍ଜା ଓ ଭୟ ଏଇ ବେଗ ଆଗରେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ଏଇ କେତେଦିନ ଶଶାଙ୍କର ସବୁ କାମ ଆଉଳାବାଉଳା ହୋଇଗଲା । ଏପରି କରି ଭଲ ହେଉ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ବେଶ ମନେ ମନେ ବୁଝିପାରୁଛି । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ଗୁରୁତର କ୍ଷତି ହୋଇଯିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ

ମାଲ ଗୁଡ଼ାକ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆମ କମ୍ପାନୀର ଆଗରୁ ଭଲ ନାଁ ଅଛି, ତେଣୁ ସେମାନେ ପରୀକ୍ଷା କରି ନାହାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତ ଅଖ୍ୟାତି ଓ ଲୋକସାନର କଳଙ୍କ ଆସି ମୁଣ୍ଡଉପରେ ଜମା ହେଲାଣି । ମଥୁରଭାଇ ବ୍ୟବସାୟରୁ ଅଲଗା ହୋଇଯିବେ ।"

ଊର୍ମିର ଗୁହ ଧକ୍ ଧକ୍ କରି ଉଠିଲା, ମୁହଁ ପାଉଁଶ ପରି ଶେତା ପଡ଼ିଗଲା । ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତିର ବିଜୁଳି ଆଲୁଅରେ ଯେପରି ତା'ର ଆପଣା ମନର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝିପାରିଲା ଯେ ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ତା'ର ମନ ଭିତରଟା ମାତାଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, ଭଲ ମନ୍ଦ କିଛି ବିଚାର କରିବାକୁ ତାର ବଳ ରହିଲା ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି ଶଶାଙ୍କର କାମଟା ତା'ର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗୀ ଥିଲା, ତେଣୁ ତାକୁଇ ନେଇ ସବୁପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ସେ ଏତେ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ଶଶାଙ୍କକୁ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅପସାରି ନେଇ ତାକୁ ସର୍ବଦା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିକଟରେ ପାଇବାକୁ ଊର୍ମିର ମନ ଯେପରି ସବୁବେଳେ ଛଟପଟ ହେଉଥିଲା । ଦିନେ ଦିନେ ଏପରି ଘଟିଛି,—ହୁଏତ ଶଶାଙ୍କ ଗାଧୋଉଥିବା ବେଳେ କାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କୌଣସି ଖବର ନେଇ ଲୋକ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଛି, 'ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ' ବୋଲି ଖବର ଦେଇ ଊର୍ମି ଲୋକକୁ ଫେରାଇ ଦେଇଛି ।

ମଙ୍ଗଳବାରଟା ହେଉଛି କାଲେ ଗାଧୋଇସାରିବା ମାତ୍ରକେ ଶଶାଙ୍କ ଆଉ ଅବକାଶ ପାଇବ ନାହିଁ, କାଲେ ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାମରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇପଡ଼େ, ତା'ହେଲେ ଊର୍ମିର ଦିନଟା ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଯିବ । ସେଇ ଦିନଗୁଡ଼ାକର ଦୁରନ୍ତ ନିଶାର ସାଂଘାତିକ ଛବିଗୁଡ଼ାକ ହଠାତ୍ ତା'ର ଆଖିଆଗରେ ନାଚିଗଲା । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସେ ଭଉଣୀର ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି ରୁଦ୍ଧପ୍ରାୟ କଣ୍ଠରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, "ମୋତେ ତୋ' ଘରୁ ବାହାର କରିଦେ ଅପା ! ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ ବାହାର କରି ଦେ !"

ଶର୍ମିଳା ପଣ କରିଥିଲା କୌଣସିମତେ ଆଉ ସେ ଊର୍ମିକୁ କ୍ଷମା କରି ପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତା'ର ମନଟା ତରଳିଗଲା ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ଊର୍ମିର ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଉ ବୁଲାଉ ସେ କହିଲା, "ତୁ ସେଥିଲାଗି ଚିନ୍ତା କରନା ଊର୍ମି । ଯାହା ହେବାର ଗୋଟାଏ କିଛି କରାଯିବ ।"

ଊର୍ମି ଉଠି ବସିଲା । "ତୁମର କ୍ଷତି କାହିଁକି ହେବ ଅପା ! ମୋର ତ ଟଙ୍କା ରହିଛି ।"

ଶର୍ମିଳା କହିଲା, "ପାଗଳ ହେଲୁ ? ଭାବିଚୁ ମୋର ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ବୋଲି ? ମଥୁରଭାଇଙ୍କୁ କହିଛି ସେ ଯେପରି ଏ କଥା ନେଇ କୌଣସି ପାଟିତୁଣ୍ଡ ନ କରନ୍ତି । କ୍ଷତିଟା ମୁଁ ପୂରଣ କରିଦେବି । ହଁ, ତୋତେ କହି ରଖୁଚି, ମୁଁ ଯେ ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି କଥା ଜାଣିଛି, ଏ ବିଷୟରେ ତୋର ଭିଣୋଇ ଯେପରି କିଛି ଟେର ନ ପାନ୍ତି ।"

"ମତେ କ୍ଷମାକର, ଅପା !" କହୁ କହୁ ଊର୍ମି ପୁଣି ଥରେ ଭଉଣୀର ଗୋଡ଼ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇଦେଲା ।

ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛୁ ପୋଛୁ କ୍ଲାନ୍ତ କଣ୍ଠରେ ଶର୍ମିଳା କହିଲା, "କିଏ କାହାକୁ କ୍ଷମା କରିବ ଭଉଣୀ ? ସଂସାର ବଡ଼ ଜଟିଳ । ମଣିଷ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରେ, ଏ ସଂସାରରେ ତାହା ହୁଏ ନାହିଁ; ଯାହା ଲାଗି ପ୍ରାଣ ପଣ କରିଥାଏ, ତାହା ଚିରମାର ହୋଇଯାଏ ।"

ଊର୍ମି ଅପା ପାଖରୁ ଦଣ୍ଡେ ହେଲେ କୁଆଡ଼େ ଉଠି ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ଔଷଧ ଦେବା, ଗାଧୁଆ, ଖିଆ, ଶୁଆଇବା ସବୁକାମ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସେ ନିଜେ କରିଦିଏ । ଏବେ ପୁଣି ସେ ବହିପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିଛି, ତାହା ମଧ୍ୟ ସେଇ ଅପାର ବିଛଣା ପାଖରେ ବସି । ନିଜକୁ ଆଉ ସେ ବିଶ୍ବାସ କରିପାରେ ନାହିଁ, ଶଶାଙ୍କଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଏହା ଫଳରେ ଶଶାଙ୍କ ବାର ବାର ରୋଗୀ ଘରକୁ ଆସେ । ପୁରୁଷସୁଲଭ ଅନ୍ଧତାବଶତଃ ସେ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ ଯେ ତା'ର ଅସ୍ଥିରତାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟଟି ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରିଛି, ବିଶେଷ ଊର୍ମି ଲାଜରେ ମରୁଛି । ମୋହନବାଗାନ୍‌ର ଖେଳ ଅଛି ବୋଲି କହି ଶଶାଙ୍କ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଏ, କିନ୍ତୁ ସବୁ

ନୁହେଁ । ରାତରେ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ସେ ନାନା ଦୁର୍ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ଦୁଃସମ୍ଭାବନାକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ କରି ଦେଖେ । କିନ୍ତୁ ତା' ଆରଦିନ ପୁଣି ସ୍ୱାଧିକାର ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇପଡ଼େ, ଠିକ୍ ମେଘଦୂତର ଯକ୍ଷପରି । ପିଏ ଥରେ ମଦଖାଏ, ତଜ୍ଜନିତ ପରିତାପକୁ ଘୋଡ଼ାଇବାକୁ ଯାଇ ତାକୁ ପୁଣି ମଦ ଖାଇବାକୁ ପଡ଼େ ।

ଶଶାଙ୍କ

ଏମିତି କିଛିଦିନ କଟିଗଲା । ଆଖି ନିଶାରେ ଝିମେଇ ଆସିଲା, ମନ କ୍ରମଶଃ ଆବିଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ନିଜକୁ ପରିଷ୍କାର କରି ବୁଝିବାକୁ ଉର୍ମିର ଅନେକ ସମୟ ଲାଗିଲା, କିନ୍ତୁ ଦିନେ ହଠାତ୍ ଯେପରି ଚମକି ଉଠି ସେ ସବୁ ବୁଝି ପାରିଲା ।

ମଥୁର ଭାଇଙ୍କୁ ସେ ଭାରି ଭୟ କରେ, ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିବାକୁ ସେ ସବୁବେଳେ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ସେଦିନ ସକାଳେ ମଥୁର ଭଉଣୀ ଘରକୁ ଆସି ଦି'ପହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଣ ସବୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଗଲେ ।

ତା'ପରେ ଭଉଣୀ ପାଖରୁ ଡ଼କରା ଆସିଲା । ମୁଖ କଠୋର ଅଥଚ ଶାନ୍ତ । କହିଲା, "ଜାଣୁ ଉର୍ମି,, ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କ କାମରେ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟାଇ ତୁ କି କାଣ୍ଡ କରିବସିଚୁ ?"

ଉର୍ମିକୁ ଭାରି ଡର ମାଡ଼ିଲା । ପଚାରିଲା, 'କଣ ହୋଇଚି ଅପା ?' ଶର୍ମିଳା ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ମଥୁରଭାଇ କହିଗଲେ, ଏଇ କେତେଦିନ ହେଲା ତୋର ଭିଣୋଇ ଅଦୌ କାମ ଦେଖିବାକୁ ଯାଉନାହାନ୍ତି । ଜହିରଲାଲ ଉପରେ କାମ ଜିମା ଦେଇ ଆସିଥିଲେ ଯେ ସେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ହାତସଫେଇ କରି ମାଲମସଲା ଷ୍ଟୋର୍ କରିଛି, ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୋଦାମଘରର ଗୁପ୍ତସୁଡ଼ାକରେ ବ୍ଲଡ଼ ଖଇରସ୍ କାମ ହୋଇଚି; ସେଦିନ ବର୍ଷା ହୋଇ ସବୁ ଧରା ପଡ଼ିଯାଇଛି ।

ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ । ପେନସିଲ ଦାଗ ଦିଆହୋଇଥିବା ଖବରକାଗଜ ଖୋଲି ବିଜ୍ଞାପନରେ ଗ୍ଲିସିରିନ୍‌ର ନାଁଟା ଦେଖାଏ, କିଛି ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ଉର୍ମି ଏପରି ଦୁର୍ଲଭ ନ ଥିଲା ବେଳେ ହୁଏତ ନାନା ବାଧା ସତ୍ତ୍ୱେ ଶଶାଙ୍କ କିଛି କିଛି କାମ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେତିକ ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ହତଭାଗାର ଏହି ନିରର୍ଥକ ନିପୀଡ଼ନ ଦେଖି ମନରେ ଯେତେ ଦୁଃଖ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶର୍ମିଳାକୁ ବେଶ୍ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଶଶାଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା କ୍ରମେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲା, ମୁହଁ ଶୁଖିଗଲା, ଆଖିପତା କଳା ପଡ଼ିଗଲା । ତା'ର ଖାଇବା ସମୟରେ ଉର୍ମି ଆଉ ପାଖରେ ବସେ ନାହିଁ; ସେହି କାରଣରୁ ଶଶାଙ୍କର ଖାଇବାର ଉତ୍ସାହ ଓ ପରିମାଣ ଯେ କମି ଯାଉଛି, ତାକୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରକେ ଏଇ କଥାଟି ପରିଷ୍କାର ଧରାପଡ଼ିଯାଏ । ସମ୍ପ୍ରତି ଘରେ ରହୁଥିବା ପ୍ରବଳ ଆନନ୍ଦବନ୍ୟାର ସ୍ରୋତ ଯେପରି ହଠାତ୍ ନିଶୁଣ୍ଢ ହୋଇଯାଉଛି, ଅଥଚ ଆଗର ସେହି ସହଜ ଦିନ ଯାହାଟି ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି ।

ଆଗେ ଆପଣା ଦେହଶ୍ରୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ବିଷୟରେ ଶଶାଙ୍କ ଖୁବ୍ ଉଦାସୀନ ଥିଲା, ପ୍ରାୟ କଣ୍ଡା ହେଲା ପରି ଭଣ୍ଡାରୀ ପାଖରେ ସେ ବାଳ କଟାଏ । ତେଣୁ ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇବାର ଆଦୌ ପ୍ରୟୋଜନ ନ ଥାଏ କହିଲେ ଭୁଲ ହେବ ନାହିଁ । ଏଥିଲାଗି ଅନେକ ବାର ବାଗ୍-ବିତଣ୍ଡା କରି ଶର୍ମିଳାକୁ ପରାସ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି । କିନ୍ତୁ ଇଦାନୀଂ ଉର୍ମିର ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ ସଂଯୁକ୍ତ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆପତ୍ତି ଆଦୌ ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ । ନୂତନ ସଂସ୍କରଣର କେଶୋଦ୍‌ଗମ ସହିତ ସୁଗନ୍ଧ ତେଲର ସଂଯୋଗସାଧନ ଶଶାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡରେ ଏବେ ନୂଆ ହୋଇ ଘଟିଛି । କିନ୍ତୁ ତା'ପରେ ପୁଣି ଆଜକାଲି କେଶୋନ୍ନତିବିଧାନର ଅନାଦରରୁ ତା'ର ଅନ୍ତର୍ବେଦନା ଜଣାପଡ଼ି ଯାଉଛି । ଏପରିକି ଏ ବିଷୟ ନେଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବା ଅପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ତୀବ୍ର ହାସ୍ୟ ଆଉ ଚଳି ପାରୁ ନାହିଁ । ଏସବୁ ଦେଖି ଶର୍ମିଳାର ଉତ୍କଣ୍ଠା ତା'ର କ୍ଷୋଭକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯାଉଛି । ସ୍ୱାମୀପ୍ରତି କରୁଣା ଓ ଆପଣାପ୍ରତି ଧିକ୍‌କାର ଦ୍ୱାରା ତାର ଗୁଡ଼ି ଭିତରଟା ସବୁବେଳେ ଟଣ୍ ଟଣ୍ କରୁଛି, ରୋଗର ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଢ଼ିଯାଉଛି ।

ମଇଦାନରେ କାଲି ଫଉଜର ଯୁଦ୍ଧ ଖେଳ ହେବ । ଶଶାଙ୍କ ଅତି ସଙ୍କୋଚ ସହିତ ପଚାରିବାକୁ ଆସିଲା, "ଦେଖିବାକୁ ଯିବୁ ଉର୍ମି ? ଖୁବ ଭଲ ଜାଗା ମୁଁ ଠିକ୍ କରି ରଖିଛି ।"

ଉର୍ମି କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଉଣୁ ଶର୍ମିଳା କହି ଉଠିଲା, 'ନିଶ୍ଚୟ ଯିବ । ଟିକିଏ ବାହାରକୁ କୁଆଡ଼େ ବୁଲିଯିବ ବୋଲି ସେ ଖୁବ ଛଟପଟ୍ ହେଉଛି ।'

ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇ ତା'ର ଦୁଇଦିନ ନ ଯାଉଣୁ ଶଶାଙ୍କ ପଚାରିଲା, 'ସର୍କସ' ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଉର୍ମି ବେଶ୍ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା । ତାପରେ, 'ବୋଟାନିକାଲ ଗାର୍ଡ଼େନ' ?

ଏଥର ଉର୍ମି ଟିକିଏ କୁଣ୍ଠିତ ହେଲା । ଅପାକୁ ଛାଡ଼ି ବେଶି ସମୟ ବାହାରେ ରହିବାକୁ ତା'ର ମନ ଯେପରି ସମ୍ମତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଅପା ସ୍ୱୟଂ ଶଶାଙ୍କର ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲା । ରାଜ୍ୟଗୋଟାକର ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଦି' ପହରଯାକ ବୁଲି ବୁଲି ଖଟି ଖଟି ମଣିଷଟା ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲାଣି-ଦିନମାନ କେବଳ ଧୂଳି ମାଟି ଭିତରେ କଟୁଛି । ଟିକିଏ ହାଉଆ ଖାଇ ନ ଆସିଲେ ଶରୀର ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବ ନାହିଁ ତ ଆଉ କଣ ?

ଏହି ଯୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ରାଜଗଞ୍ଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଷ୍ଟିମର୍‌ରେ ଯାଇ ବୁଲି ଆସିବା ଅସଙ୍ଗତ ହେଲା ନାହିଁ ।

ଶର୍ମିଳା ମନେ ମନେ ଭାବେ, ଯାହାଲାଗି ସେ ସମସ୍ତ କାମ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ତାକୁ ହରାଇ ବସିବା ତା'ର ବଡ଼ ଅସହ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିବ ।

ସ୍ପଷ୍ଟକରି ଶଶାଙ୍କକୁ କେହି କିଛି ନ କହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଯେପରି ଚାରିଆଡ଼ୁ ଗୋଟାଏ ଅବ୍ୟକ୍ତ ସମର୍ଥନ ପାଉଛି । ସେ ଅନୁମାନ କରିନେଇଛି ଯେ ଶର୍ମିଳାର ମନରେ ଆଉ ବିଶେଷ କିଛି ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କର ଖୁସି ଦେଖିଲେ ହିଁ ତାର ଖୁସି । ଅବଶ୍ୟ ସାଧାରଣ ନାରୀ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଶର୍ମିଳା ଯେ ଅସାଧାରଣ । ଶଶାଙ୍କ ଚାକିରି କରୁଥିବା ବେଳେ ଜଣେ ଶିଳ୍ପୀ ରଙ୍ଗ ପେନ୍‌ସିଲରେ ଶର୍ମିଳାର ଏକ ଛବି

ଅଙ୍କି ଦେଇଥିଲେ । ଆଜଯାଏ ସେଇଟା ପୋର୍ଟଫୋଲିଓ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାକୁ କୌଣସି ବିଲାତି ଦୋକାନରେ ବେଶ୍ ଦାମୀ ଫେସନରେ ବନ୍ଧାଇ ଆଣି ଶଶାଙ୍କ ଅଫିସ ଘରେ ଠିକ୍ ଆଖି ସାମନାରେ ଟଙ୍ଗାଇ ଦେଲା । ଆଗରେ ଥିବା ଫୁଲଦାନୀରେ ମାଳୀ ପ୍ରତିଦିନ ଫୁଲ ସଜାଇ ଦେଇ ଯାଉଥାଏ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଫୁଲ କିପରି ଫୁଟିଛି, ବଗିଚାରେ ଦିନେ ସେଇକଥା ଦେଖାଉ ଦେଖାଉ ଶଶାଙ୍କ ଊର୍ମିର ହାତ ଯାବୁଡ଼ି ଧରି କହିଲା, "ମୁଁ ତୋତେ ଭଲ ପାଏ ବୋଲି ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣୁ । ଆଉ ତୋ'ର ଭଉଣୀ, ସେ'ତ ଦେବୀ । ତାଙ୍କ ପରି ମୁଁ ଜୀବନରେ ଆଉ କାହାକୁ ଏତେ ଭକ୍ତି କରେ ନାହିଁ । ସେ ଏ ପୃଥିବୀର ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି, ସେ ଆମର ଅନେକ ଉପରେ ।"

ଅନେକ ଥର ଊର୍ମିକୁ ଶର୍ମିଳା ପରିଷ୍କାର କରି ବୁଝାଇ ଦେଇଛି ଯେ ସେ ସଂସାରରୁ ଚାଲିଗଲେ କେବଳ ତୁମହିଁ ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇପାରିବ । ତା'ର ସଂସାରରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ନାରୀର ଆବିର୍ଭାବ ଶର୍ମିଳା କଳ୍ପନା ହିଁ କରିପାରେ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଶଶାଙ୍କର ଯତ୍ନନେବାକୁ କେହି ଜଣେ ନାରୀ ତା' ପାଖରେ ରହିବ ନାହିଁ. ଏପରି ଏକ ଲକ୍ଷ୍ମୀଛଡ଼ା ଅବସ୍ଥା ଶର୍ମିଳାର ଅସହ୍ୟ ବୋଧହୁଏ । ବ୍ୟବସାୟ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଭଉଣୀ ଊର୍ମିକୁ ସବୁ ବୁଝାଇ ଦେଇଛି; କହିଛି 'ଭଲପାଇବାରେ ବାଧା ପଡ଼ିଥିଲେ ସେଇ ଆଘାତରେ ଶଶାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ସବୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । କେବଳ ତା'ର ମନ ତୃପ୍ତ ହୋଇପାରିଲେ ପୁଣି ତା'ର କାମରେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଶୃଙ୍ଖଳା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ।'

ଶଶାଙ୍କର ମନ ମଉଆଳି ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଯେପରି ସେ ଏକ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ ବାସ କରୁଛି ଯେଉଁଠି ସଂସାରର ସକଳ ଦାୟିତ୍ୱ କେବଳ ସୁଖତନ୍ଦ୍ରାରେ ନିମଗ୍ନ ରହିଛି । ବିଶୁଦ୍ଧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ପରି ଆଜକାଲି ସେ ଅସ୍ଖଳିତ ନିଷ୍ଠାରେ ରବିବାର ପାଳନ କରେ । ଦିନେ ଶର୍ମିଳାକୁ ଯାଇ କହିଲା, 'ହୋଟକଲର ସାହେବମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଷ୍ଟିମ୍‌ଲଞ୍ଚ୍ ମିଳିଛି । ଆଜି ରବିବାର,

ଭାବିଛି ସକାଳୁ ଉର୍ମିକୁ ନେଇ ଡାୟମଣ୍ଡ୍ ହାର୍ବୋର ଯାଏ ଯିବ, ସନ୍ଧ୍ୟାବୁଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଫେରିଆସିବ ।'

ଶର୍ମିଳାର ଗ୍ରୁଡଡଲେ ସିଗ୍‌ସୁଡ଼ାକୁ କଏ ଯେପରି ଟାଣି ମୋଡ଼ି ପକାଇଲା, ବେଦନାରେ କପାଳର ଚମଡ଼ା କୁଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଶଶାଙ୍କ ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନାହିଁ । ଶର୍ମିଳା କେବଳ ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିଲା; " ଖାଇବା ପିଇବା କିପରି ହେବ ?" ଶଶାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦେଲା, 'ହୋଟେଲରେ ଠିକ୍ କରି ରଖିଛି ।"

ଏକଦା ଏହିସବୁ ଠିକ୍ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଶର୍ମିଳା ଉପରେହିଁ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା, ଶଶାଙ୍କ ଥିଲା ସେତେବେଳେ ବଡ଼ ଉଦାସୀନ । ଆଜି ସବୁ ଓଲଟିଗଲା ।

'ଆଚ୍ଛା, ଯାଅ' ଶର୍ମିଳା ଏତିକ କହିବା ମାତ୍ରକେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଶଶାଙ୍କ ଡୁ' କରି ପଳାଇଲା । ଶର୍ମିଳାର ଚିତ୍କାରିକରି କାନ୍ଦିବାକୁ ମନହେଲା । ତକିଆ ଉପରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ଦେଇ ବାର ବାର ସେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା 'ମୁଁ କାହିଁକି ବଞ୍ଚିଛି, କେଜାଣି ?"

କାଲି ରବିବାର ଦିନ ସେମାନଙ୍କ ବିବାହର ସାମ୍ବତ୍ସରିକ ଦିବସ । ଆଜିଯାଏ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଟିରେ କୌଣସି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିନାହିଁ । ଏଥର ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାମୀକୁ କିଛି ନ କହି ସେ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ମଧ୍ୟ ସବୁ ଆୟୋଜନ କରି ରଖିଥିଲା । ବେଶୀ କିଛି ନୁହେଁ, ବିବାହ ଦିନ ଶଶାଙ୍କ ଯେଉଁ ଲାଲରଙ୍ଗର ବନାରସି ଯୋଡ଼ ପିନ୍ଧିଥିଲା, ସେଇଟିକୁ ତାକୁ ପିନ୍ଧାଇବ, ଆପେ ବାଘାଘର ଖଣ୍ଡିଆ ପକାଇବ, ସ୍ୱାମୀ ବେକରେ ମାଳା ଦେଇ ନିଜ ଆଗରେ ତାକୁ ଖୁଆଇ ବସାଇବ, ଧୂପବତୀ ଜଳିବ, ଆରଘରେ ଗ୍ରାମୋଫୋନ ରେକର୍ଡ଼ରେ ମହୁରି ବାଜିଥିବ । ଅନ୍ୟ ବରଷ ତାକୁ ଆଗରୁ କିଛି ନ କହି ଶଶାଙ୍କ ତା'ଲାଗି କୌଣସି ସୌଖିନ୍ ଜିନିଷ କିଣି ଆଣେ । ଶର୍ମିଳା ଭାବିଥିଲା, ଏବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ସେହିପରି କିଛି ଜିନିଷ ସେ ପାଇବ, କାଲି ସେ ସବୁ ଜାଣିପାରିବ ।

ଆଜି ସେ କିଛୁ ସହ୍ୟ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଘରେ କେହି ନାହାନ୍ତି, କେବଳ ବେଳେ ବେଳେ ସେ ଚିତ୍କାର କରିଉଠୁଛି, 'ମିଥ୍ୟା, ମିଥ୍ୟା, ମିଥ୍ୟା, କି ଲାଭ ଅଛି ଏଇ ଖେଳ ଖେଳି ?'

ଘଡିରେ ଆଉ କଳ ହେଲା ନାହିଁ । ସକାଳେ ଦୁଆର ପାଖରୁ ମଟରଗାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିପାରିଲା । ଶର୍ମିଳା ହଠାତ୍ କାନ୍ଦି ପକାଇ କହିଲା, 'ହେ ଭଗବାନ, ତୁମେ ବି କେବଳ ମିଥ୍ୟା !'

ରୋଗଟା ମଧ୍ୟ ସେହିଦିନଠାରୁ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅତି ପ୍ରବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବାରୁ ଦିନେ ଶର୍ମିଳା ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଡାକି ପଠାଇଲା । ସେତେବେଳକୁ ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ିଗଲାଣି, ଘରେ କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକ ପଡ଼ିଛି, ଶର୍ମିଳା ନର୍ସକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ସଙ୍କେତ ଦେଲା । ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ପାଖରେ ବସାଇ ହାତଧରି କହିଲା, 'ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ଜୀବନରେ କେବଳ ବରରୂପେ ତୁମକୁ ପାଇଥିଲି, ସେଥିଲାଗି ଯୋଗ୍ୟ ଶକ୍ତି ସେ ମୋତେ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ମୋର ଯଥାସାଧ୍ୟ ମୁଁ କରିଛି । ଅନେକ ତ୍ରୁଟି ହୋଇଛି, ମତେ କ୍ଷମା କର ।'

ଶଶାଙ୍କ କଣ କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, ବାଧାଦେଇ ଶର୍ମିଳା କହିଲା, 'ନା—କିଛି କହ ନାହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ । ତୁମକୁ ତୁମ ହାତରେ ଦେଇଗଲି । ଆପଣାର ଭଉଣୀ ସେ । ତା' ମଧ୍ୟରେ ତୁମେ ମୋତେହିଁ ପାଇବ, ମୋ'ଠାରୁ ନ ପାଇଥିବା ଆହୁରି ଅନେକ ବେଶୀ ମଧ୍ୟ ତା'ଠାରୁ ପାଇବ । ନା, ତୁମେ ଚୁପ୍ ରହ, କିଛି କହ ନାହିଁ । ତୁମକୁ ସୁଖୀ କରି ପାରିଲି, ଏହାରିଦ୍ୱାରାହିଁ ମରିବାବେଳେ ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ବାହାରୁ ନର୍ସ ଡାକି କହିଲା, 'ଡାକ୍ତରବାବୁ ଆସିଛନ୍ତି ।'

ଶର୍ମିଳା କହିଲା, ଡାକି ଦିଅ ।

କଥାଟା ସେଇଠି ବନ୍ଦ ରହିଗଲା ।

ଯେତେ ରକମର ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଚିକିତ୍ସା ସଂସାରରେ ଅଛି, ସେସବୁ ସନ୍ଧାନକରି ବୁଲିବାରେ ଶର୍ମିଳାର ମାମୁ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହୀ । ସମ୍ପ୍ରତି ଜଣେ

ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ସେବାରେ ସେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଡାକ୍ତରମାନେ ଶର୍ମିଳା ଉପରୁ ଆଶା ଛାଡ଼ି ବସିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଆସି ହିମାଳୟ-ଫେରନ୍ତା ବାବାଜୀଙ୍କର ଔଷଧ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଜିଦ୍ ଲଗାଇଲେ । କେଉଁ ଉଦ୍‌ଭିଦର ଚେରର ଗୁଣ୍ଡ ଆଉ ପ୍ରଚୁର ଦୁଧ, ଏଇ ହେଲା ଔଷଧ ।

ଶଶାଙ୍କ ମୋଟେ ଏହି ଜଙ୍ଗଲିବୃତ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ ସହ୍ୟ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ତାର ଏଥିରେ ବଡ଼ ଆପତ୍ତି । ଶର୍ମିଳା ବୁଝାଇ କହିଲା, "କିଛି ଫଳ ତ ହେବ ନାହିଁ, ଅନ୍ତତଃ ମାମୁଁଙ୍କର ମନବୋଧ ହେବ ।"

କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଫଳ ଫଳିଲା । ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବାରେ ଆଉ ଆଗପରି କଷ୍ଟ ହେଲା ନାହିଁ । ରକ୍ତ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଏମିତି ସାତ ଦିନ ଗଲା, ପନ୍ଦର ଦିନ ଗଲା, ଶର୍ମିଳା ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଡାକ୍ତର କହିଲେ, ମୃତ୍ୟୁର ଧକ୍କାରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଶରୀର ଏହିପରି ହୋଇଉଠେ ଓ ଶେଷ ଧକ୍କାରେ ନିଜେ ନିଜକୁ ଝାଆଇ ଉଠାଏ ।

ଶର୍ମିଳା ଝାଇ ଉଠିଲା । ଭାବିଲା, "କି ବିପଦ ! ଶେଷକୁ କଣ ବଞ୍ଚି ଉଠିବାଟା ମରିବାଠାରୁ ବଡ଼ ମୁସ୍କିଲ ହୋଇ ଠିଆ ହେବ ?" ତେଣେ ଊର୍ମି ଜିନିଷପତ୍ର ବାନ୍ଧିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏଇଠି ତା'ର ପାଳି ଶେଷ ହେଲା ।

ଶର୍ମିଳା ଆସି କହିଲା, "ତୁ ଯାଇପାରିବୁ ନାହିଁ ।"

"ତାର ଅର୍ଥ ?"

"ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ କଣ ଭଉଣୀର ସଉତୁଣୀ ହୋଇ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ଘର କରିନାହିଁ ?"

"ଛି !"

"ଲୋକନିନ୍ଦା ହେବ ବୋଲି ଭାବୁଛୁ ? ବିଧାତାର ବିଧାନଠାରୁ କଣ ଲୋକଙ୍କର ମୁହଁର କଥାଟା ବଡ଼ ହୋଇଯିବ ?"

ଶଶାଙ୍କଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା, "ଚାଲ, ଆମେ ନେପାଳ ଚାଲିଯିବା। ସେଠାକାର ରାଜଦରବାରରେ ତୁମର ଚାକିରି ପାଇବାର କଥା ଥିଲା, ଚେଷ୍ଟା କଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ। ସେ ଦେଶକୁ ଗଲେ ଆଉ କୌଣସି କଥା ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ।"

ତାହାକୁ କୌଣସିପ୍ରକାର ଦ୍ୱିଧା କରିବା ଲାଗି ଶର୍ମିଳା ଆଦୌ ଅବକାଶ ଦେଲା ନାହିଁ। ଯିବାର ଆୟୋଜନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା। ତଥାପି ଉର୍ମି ବଡ଼ ବିମର୍ଷ ମନରେ ଏ କଣ ସେ କଣ ଲୁଚି ବୁଲୁଥାଏ।

ଶଶାଙ୍କ ତାକୁ ଡାକି କହିଲା, 'ତୁ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ମୋ ଦଶା ଯେ କଣ ହେବ, ସେ କଥା ଭାବି ଦେଖିଛୁ ଉର୍ମି ?'

ଉର୍ମି ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ମତେ କିଛି ଭାବି ଆସେ ନାହିଁ। ତୁମେ ଦୁଇଜଣ ଯାହା ଠିକ୍ କରିବ, ମୋର ସେଇଥିରେ ରାଜି।"

ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସଜାସଜିରେ କିଛିଦିନ ଗଲା। ସମୟ ଅତି ପାଖେଇ ଆସିଲା। ଉର୍ମି ହଠାତ୍ କହିଲା, "ଆଉ ସାତଟା ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ। ଦାଦାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସବୁ କଥା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଆସେ।"

ଉର୍ମି ଚାଲିଗଲା।

ଏତିକିବେଳେ ମୁହଁ ଲମ୍ବ କରି ମଥୁର ଆସି ଶର୍ମିଳା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା। କହିଲା, "ଉଚିତ ବେଳରେ ତୁମେ ସବୁ ଚାଲିଯାଉଛ। ସେଦିନ ତୋ' ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ପରେ ମୁଁ ଶଶାଙ୍କ ସହିତ କାମର ବଣ୍ଟୁଆରା କରି ଦେଇଥିଲି। ଲାଭ କ୍ଷତି ହେଲେ ଆଉ ମୋତେ ତା ସହିତ ଭାଗିଦାର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ। କାମ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏଇ କେତେ ଦିନ ହେଲା ଶଶାଙ୍କ ସମସ୍ତ ହିସାବ ବୁଝି ନେଉଥିଲି। ଦେଖାଗଲା ଯେ ତୋର ଟଙ୍କା ସମୁଦାୟ ବୁଡ଼ି ସାରିଲାଣି। ତା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ କରଜ ହୋଇଛି ସେଥିଲାଗି ବୋଧହୁଏ କୋଠା ବିକ୍ରୀ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ।"

ଶର୍ମିଳା ପଚାରିଲା, "ଏତେଦୂର ସର୍ବନାଶ ହୋଇଯାଇଛି, ସେ କିଛି ଜାଣି ପାରି ନାହାନ୍ତି ?" ମଥୁର ଉତ୍ତର ଦେଲେ "ସର୍ବନାଶ ଠିକ୍ ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା ପରି ଆସେ, ଆସିବାର ପୂର୍ବ ମୁହୂର୍ତ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର କୌଣସି ଇଙ୍ଗିତ ମିଳେ ନାହିଁ । ଆପଣାର କ୍ଷତି ହେଉଛି ବୋଲି ଶଶାଙ୍କ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ସହଜରେ ସବୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇପାରିଥାନ୍ତା କିନ୍ତୁ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଆସି ଘୋଟିଲା, ବ୍ୟବସାୟର ଦୋଷଟାକୁ ଶୀଘ୍ର ସୁଧାରି ନେବାର ମତଲବରେ ମୋତେ କିଛି ନ ଜଣାଇ ପଥରକୋଇଲାର ବଜାରରେ ଖେଳ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ଚଢ଼ାବଜାରରେ କିଣିଥିବା କୋଇଲାକୁ ଶସ୍ତା ବଜାରରେ ବିକିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ହଠାତ୍ ଆଜି ଦେଖିଲା ସେ ଭୂତପରି ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ି ପଳାଇଛି, କେବଳ ପାଉଁଶ ପଡ଼ିଛି । ଏଥର ଭଗବାନଙ୍କ କୃପାରୁ ନେପାଳରେ କାମ ମିଳିଗଲେ ତୁମମାନଙ୍କର କୌଣସି କଷ୍ଟ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଦୈନ୍ୟକୁ ଶର୍ମିଳା ଭୟ କରେ ନାହିଁ । ବରଂ ସେ ଭଲ କରି ଜାଣେ ଯେ ଅଭାବ ବେଳ ଆସିଲେ ସ୍ୱାମୀର ସଂସାରରେ ତାର ସ୍ଥାନ ଆହୁରି ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠିଯିବ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟର କଠୋରତାକୁ ମୃଦୁ କରି ଆଣି ସଂସାର ଚଳାଇ ପାରିବା ଲାଗି ତାର ଯଥେଷ୍ଟ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ବିଶେଷତଃ ହାତରେ ଥିବା ଗହଣା ଗୁଡ଼ାକରେ ତ ଦିନା କେତେ ଦୁଃଖକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ । ତୁମି ସହିତ ବିବାହ ହେଲେ ସ୍ୱାମୀ ଯେ ତାର ସମ୍ପତ୍ତିର ମଧ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ହେବ, ସଙ୍କୋଚର ସହିତ ଏ କଥାଟା ମଧ୍ୟ ସେ ବେଳେ ବେଳେ ଭାବିଛି । କିନ୍ତୁ ଖାଲି ଜୀବନଯାତ୍ରା ତ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଆଜିଯାଏ ଆପଣା ଶକ୍ତିରେ ଆପଣା ହାତରେ ସ୍ୱାମୀ ଯେଉଁ ସମ୍ପଦ ଗଢ଼ି ପ ରିଥିଲି, ଯାହାର ବୃଦ୍ଧି କାମନା କରି ନିଜ ହୃଦୟର ଅନେକ ପ୍ରବଳ ଦାବୀକୁ ଶର୍ମିଳା ଇଚ୍ଛା କରି ଅବରୁଦ୍ଧ କରି ରଖିଥିଲି, ଉଭୟଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ଜୀବନର ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଆଶା ଆଜି ମରୀଚିକା ପରି ମିଳାଇଗଲା । ଏହି ଅଗୌରବର କଥାଟା ଶର୍ମିଳାକୁ ଯେପରି ମାଟିରେ ମିଶାଇଦେଲା । ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ସେତେବେଳେ ମରିଯାଇଥିଲେ ଅନ୍ତତଃ ଏହି ଧିକାରଟା ସହିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା । ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହା

ଘଟିବାର କଥା, ତାହା ତ ଘଟିଗଲା କିନ୍ତୁ ଦୈନ୍ୟ ଓ ଅପମାନଜନକ ଏହି ନିଦାରୁଣ ଶୂନ୍ୟତା କଣ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସ୍ୱାମୀ ମନରେ କେବେ ପଶ୍ଚାତାପ ଆଣି ଦେବ ନାହିଁ ? ଯାହାର ମୋହରେ ପଡ଼ି ସ୍ୱାମୀର ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିଲା ହୁଏତ ଦିନେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ କ୍ଷମା ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ, ତାର ହାତରେ ବାଢ଼ିଲା ଭାତ ତାଙ୍କୁ ବିଷ ପରି ଲାଗିବ ! ସେ ଦିନ ଅବଶ୍ୟ ନିଜର ମାତଲାମି ପକାଶେ ସେ ନିଜେ ଲଜ୍ଜିତ ହେବେ, କିନ୍ତୁ ଦୋଷ ଦେବେ ମାତଲାମି ଘଟାଇଥିବା ମଦକୁ । ଯଦି ଶେଷରେ ଉର୍ମିର ସମ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼ିବ ତେବେ ସେହି ଆତ୍ମାବମାନନାର କ୍ଷୋଭଦ୍ୱାରା ସେ ଉର୍ମିକୁ ପ୍ରତିମୂହୂର୍ତ୍ତରେ ପୋଡ଼ାଇ ମାରିବେ ।

ଏଣେ ମଥୁର ସହିତ ସମସ୍ତ ହିସାବ ବୁଝାଇଲାବେଳେ ଶଶାଙ୍କ ଜାଣି ପାରିଛି ଯେ ଶର୍ମିଳାର ସମସ୍ତ ଟଙ୍କା ତାର ବ୍ୟବସାୟରେ ବୁଡ଼ିଯାଇଛି । ଏ ଖବର ଏତେଦିନ ଶର୍ମିଳା ଲୁଚାଇ ରଖିଛି, ମଥୁର ସହିତ ଗୋଟାଏ ଆପୋଷ ବୁଝାମଣା କରିନେଇଛି ।

ଶଶାଙ୍କ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଚାକରି ଛାଡ଼ି ଦିନେ ସେ ଶର୍ମିଳାର ଟଙ୍କା ଧାରନେଇ ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଲିଥିଲା । ଆଜି ବ୍ୟବସାୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବା ପରେ ମୁଣ୍ଡରେ ଋଣର ବୋଝ ଲଦି ସେ ପୁଣି ଚାକିରି କରିବାକୁ ଯାଉଛି । ଆଉ ଏ ଋଣ ସୁଝି ହେବ ନାହିଁ । ଚାକିରିର ଟଙ୍କାରେ ଋଣ ଶୋଧ କରିବାର ବାଟ ନାହିଁ !

ନେପାଳ ଯିବାକୁ ଆଉ ପ୍ରାୟ ଦଶଦିନ ବାକି । ସାରାରାତି ଶଶାଙ୍କର ଆଖି ନିଦ ପଡ଼ିନାହିଁ । ସକାଳୁ ଧଡ଼ପଡ଼ ହୋଇ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ଆରମି-ଟେବୁଲ ଉପରେ ହାତ କଚାଡ଼ି ଶଶାଙ୍କ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା "ନା ନେପାଳ ଯିବ ନାହିଁ ।" ଦୃଢ଼ପଣ କଲା, "ଆମେ ଦୁଇଜଣ ଉର୍ମିକୁ ନେଇ କଲିକତାରେ ବ୍ରି ଭ୍ରୂକୁଟିକୁଟିଳ ସମାଜର କ୍ରୂର ଦୃଷ୍ଟିର ସମ୍ମୁଖରେ ! ଏଇ କଲିକତାରେ ଭଙ୍ଗା ବ୍ୟବସାୟକୁ ମୁଁ ପୁଣି ସଚଳ କରି ଉଠାଇବ ।"

କଣ କଣ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବ, କଣ କଣ ରହିବ, ବସି ବସି 'ଶର୍ମିଳା ତାର ଗୋଟାଏ ଚିଠା କରୁଥିଲା । ହଠାତ୍ ଡାକ ଆସିଲା 'ଶର୍ମିଳା, ଶର୍ମିଳା ! ଖାତା ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ସେ ଶୀଘ୍ର ସ୍ୱାମୀ ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ିଗଲା । ଅକସ୍ମାତ୍ ଅନିଶ୍ଚିତ ଆଶଙ୍କା କରି କମ୍ପିତ ହୃଦୟରେ ପଚାରିଲା, "କଣ ହେଲା କି ?"

ଶଶାଙ୍କ କହିଲା, "ନେପାଳ ଯିବା ବନ୍ଦ । ସମାଜକୁ ମୁଁ ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବି ନାହିଁ । ଏହି କଲିକତାରେହିଁ ମୋତେ ରହିବାକୁ ହେବ ।"

ଶର୍ମିଳା ପଚାରିଲା, "କାହିଁକି, କଣ ହେଲା କି ?"

ଶଶାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦେଲା, "କାମ ଅଛି ।"

ପୁଣି ସେହି ପୁରୁଣା କଥା । କାମ ଅଛି । ଶର୍ମିଳାର ଗ୍ରୀବା କମ୍ପି ଉଠିଲା ।

"ଶର୍ମିଳା, ମୋତେ କାପୁରୁଷ ବୋଲି ମନେ କର ନା । ଦାୟିତ୍ୱ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ମୁଁ କେବେହେଲେ ପଳାଇବି ନାହିଁ । ମୋର କଣ ଏତେଦୂର ଅଧଃପତନ ହୋଇଛି ବୋଲି ଭାବୁଛ ?"

ପାଖକୁ ଯାଇ ହାତ ଧରି ଶର୍ମିଳା ପଚାରିଲା, "କ'ଣ ହେଲା ମୋତେ ସ୍ପଷ୍ଟକରି କହୁନା କାହିଁକି ?" ଶଶାଙ୍କ କହିଲା, "ମୁଁ ପୁଣି ତୁମଠାରୁ କରଜ କରିଛି, ସେଇ କଥାଟାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।"

ଶର୍ମିଳା କହିଲା, "ଆଚ୍ଛା, ସେଇକଥା ହେଲା ପଛକେ ।"

ଶଶାଙ୍କ କହିଲା, "ସେଦିନ ପରି ଆଜିଠାରୁ ପୁଣି ମୁଁ ଋଣ ସୁଝିବାର ପଣ ନେଇଛି । ଯେତେ ଟଙ୍କା ବୁଡ଼ାଇ ଦେଇଛି, ପୁଣି ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଉଦ୍ଧାର କରିବି । ଏହି ବାଜି ରହିଲା । ଦିନେ ତୁମେ ମତେ ଯେମିତି ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲ, ଆଜି ପୁଣି ସେହିପରି ବିଶ୍ୱାସ କର ।"

ସ୍ୱାମୀର ଗ୍ରୀବା ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଶର୍ମିଳା ଉତ୍ତର ଦେଲା, "ତୁମେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କର । ମୋତେ ତୁମର ସମସ୍ତ କାମ ବୁଝାଇ ଦିଅ, ମୋତେ ତିଆରି କରି ନିଅ, ଯେପରି ତୁମର କାମଲାଗି ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବି; ଆଜିଠାରୁ ମୋତେ ସେହି ଶିକ୍ଷା ଦିଅ ।"

ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରୁ ପିଅନ ଡାକିଲା, 'ଚିଠି ।'

ଉର୍ମିଙ୍କ ହାତର ଲେଖା ଚିଠି ଦି' ଖଣ୍ଡ । ଖଣ୍ଡେ ଶଶାଙ୍କ ନାମରେ,— "ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ବମ୍ବେଇ ଯିବା ରାସ୍ତାରେ ଚାଲୁଛି ଯାଉଛି । ବାପାଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ କରି ଡାକ୍ତରୀ ଶିଖି ଆସିବି । ବୋଧହୁଏ ଛ' ସାତ ବରଷ ଲାଗିବ । ତୁମ ଦୁହିଙ୍କର ସଂସାରରେ ପଶି ଯାହା ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଦେଇଯାଇଛି, ଇତି ମଧ୍ୟରେ କାଳହାତରେ ଆପେ ସବୁ ଯୋଡ଼ା ଲାଗିଯିବ । ମୋ' ଲାଗି କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରିବ ନାହିଁ । ତୁମର ଲାଗିହିଁ ମୋର ମନରେ ଚିନ୍ତା ରହିଲା ।"

ଆଉ ଗୋଟାଏ ଚିଠି ଶର୍ମିଳାର—"ଅପା, ତୋ ଚରଣ ତଳେ ଶତସହସ୍ର ପ୍ରଣାମ । ଅଜ୍ଞାନରେ ଅପରାଧ କରିଛି, ଦୋଷ ଧରିବୁ ନାହିଁ । ସେଇଟାକୁ ତୁ ଅପରାଧ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନାହୁଁ ବୋଲି ଜାଣିଲେ ଖୁସି ହେବି । ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ସୁଖୀ ହେବାର ଆଶା ମୁଁ କେବେ କରିବି ନାହିଁ । କେଉଁଥିରେ ସୁଖ ମିଳେ, ସେ କଥା ବା ନିଶ୍ଚିତ କରି ମୁଁ କଣ ଜାଣିଛି । ଭାଗ୍ୟରେ ସୁଖ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ଭୁଲ କରିବାକୁହିଁ ମତେ ବେଶୀ ଡର ମାଡ଼େ ।"

ସମାପ୍ତ
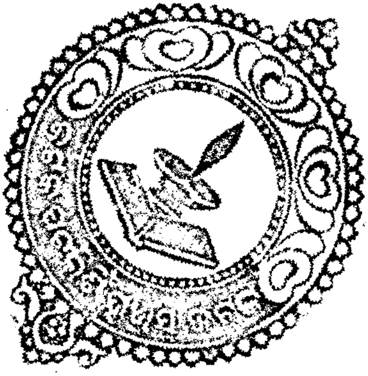
ନବ ପବ୍ଲିଶିଂ ପ୍ରେସ୍, ବାଲୁବଜାର, କଟକ-୨